

ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΑΝΟΙΚΤΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ

ΣΧΟΛΗ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ

ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΣΠΟΥΔΩΝ

**«ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗ ΔΙΟΙΚΗΣΗ ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΩΝ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ ΚΑΙ
ΠΡΟΟΡΙΣΜΩΝ»**

Διπλωματική Εργασία

«Ψηφιακός Μετασχηματισμός και Βιώσιμη Τουριστική Ανάπτυξη σε Μικρούς
Νησιωτικούς Προορισμούς: Μελέτη Περίπτωσης των Παξών»

Βρανίκα Πατρούλα

Επιβλέπων καθηγητής: Δημήτρης Στεργίου

ΠΑΤΡΑ, ΜΑΪΟΣ 2026

© Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο, 2017

Η παρούσα Εργασία καθώς και τα αποτελέσματα αυτής, αποτελούν συνιδιοκτησία του ΕΑΠ και του φοιτητή, ο καθένας από τους οποίους έχει το δικαίωμα ανεξάρτητης χρήσης, αναπαραγωγής και αναδιανομής τους (στο σύνολο ή τμηματικά) για διδακτικούς και ερευνητικούς σκοπούς, σε κάθε περίπτωση αναφέροντας τον τίτλο και το συγγραφέα της Εργασίας καθώς και το όνομα του ΕΑΠ όπου εκπονήθηκε

«Ψηφιακός Μετασχηματισμός και Βιώσιμη Τουριστική Ανάπτυξη σε Μικρούς
Νησιωτικούς Προορισμούς: Μελέτη Περίπτωσης των Παξών»

«ΠΑΤΡΟΥΛΑ ΒΡΑΝΙΚΑ»

Επιτροπή Επίβλεψης Διπλωματικής Εργασίας

Επιβλέπων Καθηγητής:

Συν- Επιβλέπων καθηγητής

Δημήτρης Στεργίου

Αλεμπάκη Μαρία

ΠΑΤΡΑ, ΜΑΙΟΣ, 2026

*Θα ήθελα να ευχαριστήσω θερμά τον επιβλέπων καθηγητή μου Δημήτριο Στέργιου για την πολύτιμη
καθοδήγηση του.*

Την εργασία την αφιερώνω στους γονείς μου για την στήριξη τους.

Περίληψη

Η παρούσα Διπλωματική ερευνά εξετάζει τον αντίκτυπο του ψηφιακού μετασχηματισμού στην προώθηση του οικοτουρισμού και του θρησκευτικού τουρισμού, στο πλαίσιο της βιώσιμης τουριστικής ανάπτυξης μικρών νησιωτικών προορισμών, με μελέτη περίπτωσης τους Παξούς. Η συνεχής εξέλιξη των ψηφιακών τεχνολογιών και η αυξανόμενη ανάγκη για βιώσιμες μορφές τουρισμού δημιουργούν νέες προοπτικές για την ανάπτυξη και προβολή εναλλακτικών τουριστικών εμπειριών.

Στο θεωρητικό υπόβαθρο της ερευνάς αναλύεται η επισκόπηση της βιβλιογραφίας αναφορικά με τον ψηφιακό μετασχηματισμό στον τουρισμό, τη βιώσιμη τουριστική ανάπτυξη, καθώς και τις ανταλλακτικές μορφές τουρισμού, με ιδιαίτερη έμφαση στον οικοτουρισμό και τον θρησκευτικό τουρισμό. Επίσης, εξετάζεται πως τα ψηφιακά εργαλεία και οι σύγχρονες τεχνολογίες ενισχύουν τη προβολή, την ανταγωνιστικότητα, και την τουριστική ανάπτυξη των μικρών νησιωτικών προορισμών

Στο ερευνητικό μέρος παρουσιάζεται μια ποσοτική έρευνα όπου υλοποιήθηκε με γνώμονα το ερωτηματολόγιο. Ο στόχος μας είναι να εξερευνηθούν οι αντιλήψεις και οι στάσεις των συμμετεχόντων σχετικά με τη χρήση της τεχνολογίας στον τουρισμό, καθώς και το βαθμό στον οποίο οι ψηφιακές εφαρμογές επηρεάζουν την επιλογή και την ανάδειξη εναλλακτικών μορφών τουρισμού στους Παξούς.

Τέλος, παρουσιάζονται τα βασικά συμπεράσματα της έρευνας αναφορικά με τη συμβολή του ψηφιακού μετασχηματισμού στη βιώσιμη τουριστική ανάπτυξη των Παξών, ενώ διατυπώνονται προτάσεις για τη βελτίωση της ψηφιακής τουριστικής προβολής και για μελλοντική έρευνα πάνω στη συγκεκριμένη θεματική.

Λέξεις-κλειδιά: Ψηφιακός Μετασχηματισμός, Βιώσιμη Τουριστική Ανάπτυξη, Μικροί Νησιωτικοί Προορισμοί, Οικοτουρισμός, Θρησκευτικός Τουρισμός, Παξοί

Abstract

This dissertation explores the impact of digital transformation on the promotion of ecotourism and religious tourism in the context of sustainable tourism development in small island destinations, with Paxos Island serving as the case study. The continuous advancement of digital technologies, together with the increasing interest in sustainable travel, has opened new prospects for the promotion and development of alternative tourism experiences.

The theoretical framework of the dissertation provides a comprehensive review of the existing literature concerning digital transformation in tourism, sustainable tourism development, and alternative forms of tourism, placing particular focus on ecotourism and religious tourism. In addition, it examines the ways in which digital technologies and online tools strengthen destination visibility, improve competitiveness, and support the sustainable development of small island destinations.

The empirical section of the study adopts a quantitative research methodology based on a structured questionnaire. Its primary objective is to explore participants' perceptions and attitudes towards the use of digital technologies in tourism, while also assessing the degree to which digital applications affect both the promotion and the selection of alternative tourism activities in Paxos.

The dissertation concludes by presenting the principal findings of the research, highlighting the significance of digital transformation for the sustainable tourism development of Paxos. It also offers practical recommendations for enhancing digital destination promotion and identifies directions for future research within this field.

Keywords

Digital Transformation, Sustainable Tourism Development, Small Island Destinations, Ecotourism, Religious Tourism, Paxos

Περιεχόμενα

Περίληψη.....	5
Abstract	6
1.1 Εισαγωγικές Πληροφορίες	9
1.2 Προβληματική της ερευνάς.....	12
1.3 Ερευνητικός σκοπός και στόχοι ερευνάς	13
1.4 Σημαντικότητα της έρευνας.....	14
1.5 Διάρθρωση της εργασίας.....	15
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2: Βιβλιογραφική Επισκόπηση	16
2.1 Εισαγωγή Κεφαλαίου	16
2.2 Βιώσιμη Τουριστική Ανάπτυξη	16
2.3 Μικροί Νησιωτικοί Προορισμοί	18
2.4 Η έννοια της Φέρουσας Ικανότητας.....	19
2.5 Περιβαλλοντικές πιέσεις και Διαχείριση πόρων στους μικρούς νησιωτικούς προορισμούς	20
2.6 Βιώσιμη Διαχείριση και Στρατηγικές ανάπτυξης.....	22
2.7 Στρατηγικές βιώσιμης διαχείρισης σε μικρούς νησιωτικούς προορισμούς	23
2.8 Εναλλακτικές μορφές τουρισμού ως εργαλείο βιώσιμης ανάπτυξης	24
2.9 Οικοτουρισμός	26
2.10 Θρησκευτικός τουρισμός	28
2.11 Σύνδεση των εναλλακτικών μορφών τουρισμού με τη βιώσιμη ανάπτυξη μικρών νησιών	29
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3 Ψηφιακός Μετασχηματισμός και Τουριστική Προβολή	32
3.1 Ψηφιακός μετασχηματισμός και τουρισμός	32
3.2 Ψηφιακό μάρκετινγκ και διαμόρφωση της εικόνας προορισμού	32
3.4 Ψηφιακές πλατφόρμες και εφαρμογές στον τουρισμό	33
3.5 Σύνδεση με βιώσιμη ανάπτυξη μικρών νησιών	34
3.6 Ψηφιακή προβολή εναλλακτικών μορφών τουρισμού	34
3.7 Ψηφιακό περιβάλλον και εικόνα προορισμού	34
3.8 Ψηφιακές πλατφόρμες και επιλογή προορισμού.....	35
3.9 Ψηφιακός μετασχηματισμός και βιώσιμη ανάπτυξη μικρών νησιών	38
3.10 Συμπεράσματα κεφαλαίου.....	39
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4 Μεθοδολογία	40
4.1 Εισαγωγή της Έρευνας	40
4.2 Ερευνητική προσέγγιση	41
4.3 Ερευνητική μέθοδος και συλλογή δεδομένων	43
4.4 Σχεδιασμός ερωτηματολογίου	44
4.5 Δειγματοληψία και χαρακτηριστικά δείγματος.....	45

4.6 Αξιοπιστία και εγκυρότητα της έρευνας.....	46
4.7 Ηθικά ζητήματα της έρευνας.....	46
4.8 Αντιστοίχιση ερευνητικών ερωτημάτων με το ερωτηματολόγιο	47
4.9 Μέθοδος ανάλυσης δεδομένων	49
4.10 Περιορισμοί της έρευνας.....	49
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5: Αποτελέσματα Έρευνας	50
5.1 Εισαγωγή κεφαλαίου.....	50
5.2 Δημογραφικά χαρακτηριστικά δείγματος	51
5.2.1 Φύλο	51
5.2.2 Ηλικιακή ομάδα	52
5.2.3 Επίπεδο εκπαίδευσης.....	53
5.3 Χρήση ψηφιακών μέσων για ταξιδιωτική ενημέρωση.....	54
5.3.1 Συχνότητα χρήσης ψηφιακών μέσων	54
5.3.2 Ψηφιακά μέσα που χρησιμοποιούνται περισσότερο	55
5.4 Έλεγχος αξιοπιστίας και σύνθετες μεταβλητές.....	56
5.5 Περιγραφική ανάλυση ερωτήσεων Likert.....	58
5.5.1 Ψηφιακός μετασχηματισμός και επιλογή προορισμού	58
5.5.2 Βιώσιμη τουριστική ανάπτυξη	60
5.5.3 Οικοτουρισμός στους Παξούς.....	61
5.5.4 Θρησκευτικός και πολιτιστικός τουρισμός.....	62
5.6 Συσχετίσεις μεταξύ βασικών μεταβλητών	63
5.7 Ανάλυση ανοικτής ερώτησης.....	64
5.8 Συνοπτική αποτίμηση αποτελεσμάτων.....	66
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6: ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ ΚΑΙ ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ	67
6.1 Εισαγωγή.....	67
6.2 Συζήτηση των ευρημάτων	68
6.3 Επίτευξη των στόχων της έρευνας.....	73
6.4 Διοικητικές προεκτάσεις και προτάσεις	75
6.5 Περιορισμοί της έρευνας και προτάσεις για μελλοντική έρευνα.....	77
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΕΣ ΑΝΑΦΟΡΕΣ.....	80
Παράρτημα Α: Ερωτηματολόγιο	85

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1: Εισαγωγή

1.1 Εισαγωγικές Πληροφορίες

Ο τουρισμός συγκαταλέγεται στους κεντρικούς πυλώνες του παγκόσμιου οικονομικού συστήματος αποτελώντας ένα διεθνές κοινωνικό και οικονομικό φαινόμενο. Στη περίπτωση της Ελλάδας η τουριστική δραστηριότητα έχει ιδιαίτερη βαρύτητα, και επηρεάζει άμεσα τη δημιουργία εισοδήματος στη χώρα. Ειδικότερα το 2022 ο τουριστικός τομέας αντιπροσώπευε το 11,5% του Ακαθάριστου Εγχωρίου Προϊόντος, συμβάλλοντας με 23,9 δισεκατομμύρια στην οικονομία της χώρας (Ικκος & Κουτσός, 2023). Η τουριστική δραστηριότητα κατέχει ξεχωριστή σημασία για τους μικρούς νησιωτικούς προορισμούς καθώς δεν επηρεάζει μόνο την οικονομία, αλλά και τη συνοχή της κοινωνίας και τη διαφύλαξη του φυσικού περιβάλλοντος συμβάλλοντας στη διαμόρφωση της συνολικής ισορροπίας του τόπου (Κωκκώσης κ.ά., 2020).

Τα τελευταία χρόνια, παρατηρείται μια και ολοένα μεγαλύτερη στροφή προς τις εναλλακτικές μορφές τουρισμού όπου σέβονται την τοπικότητα, το περιβάλλον, την κουλτούρα και τον πολιτισμό. Η τάση αυτή έχει αναδείξει πως καθημερινά ολοένα και περισσότεροι ταξιδιώτες αλλά και τοπικές κοινωνίες δίνουν έμφαση στον σεβασμό προς το φυσικό περιβάλλον, τη πολιτιστική κληρονομία και το βιοτικό επίπεδο των κατοίκων. Ο βιώσιμος τουρισμός δεν θεωρείται πλέον μια δευτερεύουσα επιλογή, αντιθέτως, έχει γίνει κεντρικός στόχος για τα κράτη, τους δήμους, και τους φορείς τουρισμού, οι οποίοι σχεδιάζουν πολιτικές και στρατηγικές ανάπτυξης με σκοπό τη μακροπρόθεσμη οικονομική ευημερία, την κοινωνική συνοχή και τη διαφύλαξη της βιοποικιλότητας, και τους πόρους που αφορούν τον πολιτισμό (Κωκκώσης κ.ά., 2020). Η πανδημία Covid-19 λειτούργησε ως καταλύτης για αυτή τη μετατόπιση. Οι συνθήκες άγχους κοινωνικής απομόνωσης και αβεβαιότητας που βίωσαν οι άνθρωποι ανέδειξαν τη σημασία της ψυχικής υγείας και της ενδοσκόπησης (Raihan, 2021).

Στο συγκεκριμένο πλαίσιο, ο οικοτουρισμός και ο θρησκευτικός τουρισμός αποτελούν δυο χαρακτηριστικά παραδείγματα εναλλακτικών μορφών τουρισμού που προωθούν την βιώσιμη ανάπτυξη και ενισχύουν την μοναδικότητα του κάθε προορισμού. Και οι δυο μορφές αυτές βασίζονται στην συνδημιουργία αυθεντικών εμπειριών, επιδιώκοντας μια ουσιαστική σχέση ανάμεσα στον επισκέπτη και τον προορισμό (Κωκκώσης & Τσάρτας, 2019 · Μοίρα, 2019). Ποιο συγκεκριμένα ο *οικοτουρισμός* επικεντρώνεται στην υπεύθυνη εξερεύνηση περιοχών φυσικού ενδιαφέροντος, δίνοντας έμφαση στην προστασία του περιβάλλοντος, την κατανόηση των οικοσυστημάτων και την περιβαλλοντική ευαισθητοποίηση. Από την άλλη πλευρά ο *θρησκευτικός τουρισμός* συνδέεται με την επίσκεψη σε χώρους θρησκευτικής σημασίας, τη συμμετοχή σε λατρευτικές πρακτικές και τη αναζήτηση πνευματικής εμπειρίας, νοήματος ή επαφής με την πολιτισμική κληρονομιά. Κοινός παρανομαστής και των δυο μορφών είναι πως ξεπερνούν τον μαζικό τουρισμό, προωθώντας τον σεβασμό προς τον τόπο, τους κατοίκους και τις αξίες που τον χαρακτηρίζουν (Kumari et al., 2024 · Mekonnen & Mekonen, 2024).

Ο θρησκευτικός χαρακτήρας ενός τόπου μπορεί να λειτουργήσει συμπληρωματικά στη διαμόρφωση της τουριστικής εμπειρίας. Αρχικά, επισημαίνεται ότι πολλοί χώροι θρησκευτικής σημασίας είναι χωροθετημένοι μέσα σε τοπία ιδιαίτερου φυσικού κάλλους (Μυλωνόπουλος, 2021). Αυτό σημαίνει πως ο επισκέπτης δεν βιώνει την επίσκεψη ως μια πράξη πίστης ή πνευματικής αναζήτησης, αλλά ότι αλληλοεπιδρά με την φύση, καθώς απολαμβάνει την ηρεμία και την αισθητική του τοπίου. Οι δραστηριότητες, όπως η πεζοπορία και η περιήγηση σε φυσικά μονοπάτια, οι οποίες δεν επιβαρύνουν το περιβάλλον και μπορούν να ικανοποιήσουν διαφορετικά ενδιαφέροντα. Επίσης αυτές οι δραστηριότητες προσελκύουν τόσο τους επισκέπτες που αναζητούν εμπειρίες κοντά στη φύση, όσο και άτομα που ενδιαφέρονται για τη θρησκευτική ή πολιτισμική κληρονομιά ενός τόπου (Choe et al., 2025). Η συνεχώς σύγχρονη εξέλιξη και ο πολυδιάστατος ρόλος του θρησκευτικού τουρισμού δεν περιορίζεται πλέον αποκλειστικά στην παραδοσιακή έννοια του προσκυνήματος ή της εκπλήρωσης μιας θρησκευτικής υποχρέωσης. Αντιθέτως έχει διευρυνθεί ώστε να περιλαμβάνει βιωματικές εμπειρίες, προσωπική αναζήτηση νοήματος και την κάλυψη υπαρξιακών αναγκών καθώς και τη φροντίδα της ψυχικής και πνευματικής ευεξίας.

Στους μικρούς νησιωτικούς προορισμούς η έννοια της βιώσιμης τουριστικής ανάπτυξης συνδέεται άρρηκτα με τη δραστηριότητα της πολιτιστικής κληρονομιάς. Σε αυτό το πλαίσιο ιδιαίτερη σημασία αποκτά η πολιτισμική παράδοση των τοπικών κοινωνιών, η οποία λειτουργεί ως βασικός μηχανισμός κοινωνικής συνοχής και διατήρησης του δεσμού των κατοίκων με τον τόπο τους (Τσάρτας & Σαραντάκου, 2022). Επιπλέον, ο θρησκευτικός τουρισμός επαναπροσδιορίστηκε ως εργαλείο τοπικής και περιφερειακής ανάπτυξης, ιδιαίτερα για απομακρυσμένες νησιωτικές περιοχές. Ωστόσο για να μπορέσει να λειτουργήσει ως μοχλός ανάπτυξης θα πρέπει να σχεδιαστεί με όρους ισορροπίας όπου η συμμετοχή της τοπικής κοινωνίας θα είναι επιτακτική ώστε να υπάρξει σεβασμός προς το φυσικό περιβάλλον, ώστε να αποφεύγονται φαινόμενα υπερεκμετάλλευσης (Choe et al., 2025 · Huang et al., 2019).

Η ύπαρξη φυσικών και πολιτιστικών πόρων από μόνη της δεν αρκεί για την ανάπτυξη του οικοτουρισμού και του θρησκευτικού τουρισμού. Καθοριστικό ρόλο διαδραματίζει και ο τρόπος με τον οποίο ένας προορισμός προβάλλεται, επικοινωνείται και γίνεται γνωστός στους σύγχρονους ταξιδιώτες. Στη σύγχρονη τουριστική πραγματικότητα, η εικόνα ενός προορισμού δεν διαμορφώνεται αποκλειστικά μέσα από την προσωπική εμπειρία ή τις παραδοσιακές μορφές προβολής, αλλά επηρεάζεται σημαντικά από τις ψηφιακές τεχνολογίες, τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης, τις διαδικτυακές αξιολογήσεις και τις ψηφιακές πλατφόρμες ταξιδιωτικού περιεχομένου. Οι ταξιδιώτες αναζητούν πλέον πληροφορίες, εικόνες και εμπειρίες διαδικτυακά πριν επιλέξουν έναν προορισμό, ενώ παράλληλα επηρεάζονται από τις τάσεις και τις αφηγήσεις που διαμορφώνονται στο ψηφιακό περιβάλλον.

Η εξέλιξη αυτή είναι ιδιαίτερα σημαντική για τους μικρούς νησιωτικούς προορισμούς, οι οποίοι συχνά διαθέτουν περιορισμένους οικονομικούς πόρους και μικρότερη διεθνή αναγνωρισιμότητα σε σχέση με

μεγάλους τουριστικούς προορισμούς. Μέσα από τη χρήση ψηφιακών εργαλείων και σύγχρονων μορφών διαδικτυακής προβολής, μπορούν να αναδείξουν την τοπική ταυτότητα, το φυσικό περιβάλλον και τις αυθεντικές εμπειρίες που προσφέρουν, προσεγγίζοντας κοινά που ενδιαφέρονται για βιώσιμες και εναλλακτικές μορφές τουρισμού. Η συμβολή της ψηφιακής προβολής στη βιώσιμη ανάπτυξη εξαρτάται σε μεγάλο βαθμό από τον τρόπο με τον οποίο εφαρμόζεται. Χωρίς επαρκή σχεδιασμό και αποτελεσματική διαχείριση, είναι πιθανό να προκύψουν νέες πιέσεις που επηρεάζουν αρνητικά τον προορισμό.

Σε αυτό το σημείο συζήτησης, αναδεικνύεται δυναμικά ο ρόλος του ψηφιακού μετασχηματισμού. Ο τελευταίος, παίζει σημαντικό ρόλο στη σύγχρονη τουριστική ανάπτυξη και ειδικότερα στη βιωσιμότητά των μικρών πορισμών. Αρχικά τα ψηφιακά μέσα όπως τα κοινωνικά δίκτυα και οι ιστοσελίδες, οι εφαρμογές, οι πλατφόρμες κρατήσεων και αξιολογήσεων αλλά και τα οπτικοακουστικά αφηγήματα σε streaming υπηρεσίες επηρεάζουν ουσιαστικά τον τρόπο με τον οποίο οι άνθρωποι γνωρίζουν έναν τόπο και αποφασίζουν να τον επισκεφτούν. Η εικόνα ενός προορισμού διαμορφώνεται πλέον σε μεγάλο βαθμό ψηφιακά, πριν ακόμα ο επισκέπτης φτάσει σε αυτόν. Πράγματι, Η νέα ψηφιακή εποχή ειδικά στη μετά Covid-19 εποχή έχει δημιουργήσει σημαντικές ευκαιρίες σε μικρούς προορισμούς σε όλο τον κόσμο. Μέσω ψηφιακών εργαλείων μπορούν οι εν δυνάμει τουριστικοί προορισμοί να αποκτήσουν διεθνή προβολή χωρίς το υψηλό κόστος της παραδοσιακής διαφήμισης, να απευθυνθούν και να αναπτύξουν τα κανάλια διανομής τους σε συγκεκριμένα και πιο «ποιοτικά» κοινά, όπως επισκέπτες που τους ενδιαφέρει ήπιες και βιώσιμες μορφές τουρισμού αναδεικνύοντας την αυθεντικότητα την τονικότητα και την ξεχωριστή εμπειρία (Λαγός, 2018).

Ωστόσο, η ψηφιακή έκθεση ενός τόπου μπορεί να δημιουργήσει τουρκικές «μόδες» αιφνίδιες αυξήσεις της ζήτησης και συγκέντρωση μεγάλου αριθμού επισκεπτών σε συγκεκριμένα σημεία, τα οποία συχνά δεν μπορούν να τα υποστηρίξουν. Παράλληλα υπάρχει ο κίνδυνος να κατασκευαστεί μια εξιδανικευμένη η παραπλανητική εικόνα του προορισμού η οποία δεν ανταποκρίνεται στις πραγματικές δυνατότητες και τις ανάγκες της βιώσιμης διαχείρισης του τόπου. Έτσι, ο ψηφιακός μετασχηματισμός παρουσιάζεται ως ένα εργαλείο διπλής όψης ένα εργαλείο που απαιτεί στρατηγικό σχεδιασμό και υπεύθυνη χρήση (Robinson et al, 2022 · Κωκκώσης κ.ά., 2020).

Με βάση τα παραπάνω, η παρούσα διπλωματική εργασία τοποθετείται ακριβώς στο σημείο όπου τέμνονται: (α) οι εναλλακτικές μορφές τουρισμού (θρησκευτικός και οικοτουρισμός), (β) η βιώσιμη ανάπτυξη μικρών νησιών και (γ) ο ψηφιακός μετασχηματισμός που αλλάζει τα πρότυπα επιλογής προορισμού, σε συνάρτηση με τις γενεακές διαφοροποιήσεις. Η μελέτη περίπτωσης των Παξών επιλέγεται επειδή πρόκειται για μικρό νησιωτικό προορισμό με ιδιαίτερο φυσικό και πολιτιστικό κεφάλαιο, αλλά και με πραγματικές προκλήσεις ως προς τη διαχείριση, την προβολή και τη διαφοροποίηση από τον μαζικό τουρισμό.

1.2 Προβληματική της ερευνάς

Παρότι οι εναλλακτικές μορφές τουρισμού, όπως ο οικοτουρισμός και ο θρησκευτικός τουρισμός, προβάλλονται συχνά ως πιο φιλικές προς το περιβάλλον και τις τοπικές κοινωνίες, η αξιοποίησή τους σε μικρούς νησιωτικούς προορισμούς δεν είναι αυτονόητη. Η διεθνής και ελληνική βιβλιογραφία αναγνωρίζει τη δυναμική τους, ωστόσο παραμένει ασαφές με ποιον τρόπο μπορούν να ενταχθούν σε ένα συνεκτικό και βιώσιμο στρατηγικό πλαίσιο ανάπτυξης, ιδιαίτερα σε περιοχές με περιορισμένους φυσικούς, κοινωνικούς και χωρικούς πόρους. Στην περίπτωση μικρών νησιών, όπως οι Παξοί, το βασικό ερώτημα δεν αφορά μόνο το αν ο οικοτουρισμός και ο θρησκευτικός τουρισμός μπορούν να λειτουργήσουν ως εναλλακτικές μορφές διαφοροποίησης από τον μαζικό τουρισμό, αλλά κυρίως το πώς μπορούν να προβληθούν και να αναπτυχθούν με τρόπο που να διατηρεί την αυθεντικότητα του τόπου και να σέβεται τη φέρουσα ικανότητα του νησιού. Η έλλειψη σαφούς στρατηγικής ενδέχεται να οδηγήσει είτε σε υποτίμηση των τοπικών πόρων είτε, αντίθετα, σε υπερβολική έκθεση και πίεση σε ευαίσθητα φυσικά και πολιτιστικά στοιχεία (Kim et al, 2019).

Η προβληματική αυτή εντείνεται στο σύγχρονο ψηφιακό περιβάλλον, όπου η εικόνα των προορισμών διαμορφώνεται σε μεγάλο βαθμό μέσω των κοινωνικών δικτύων, των διαδικτυακών αξιολογήσεων, των influencers και των οπτικοακουστικών αφηγήσεων που προβάλλονται από πλατφόρμες streaming. Οι τουρίστες δεν επιλέγουν πλέον προορισμούς αποκλειστικά βάσει παραδοσιακών κριτηρίων, όπως η προσωπική σύσταση, η οικογενειακή παράδοση ή η θρησκευτική πίστη, αλλά επηρεάζονται έντονα από την ψηφιακή αναπαράσταση του τόπου και τις τάσεις που δημιουργούνται διαδικτυακά. Στην έρευνα του Shen (2025), η οποία πραγματοποιήθηκε σε δείγμα 507 επισκεπτών πέντε χώρων πολιτιστικής κληρονομιάς στην Κίνα, το 78,3% των συμμετεχόντων δήλωσε ότι βασίζεται σε πληροφορίες από τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης για τον σχεδιασμό του ταξιδιωτικού του προγράμματος, ενώ το 67,4% δήλωσε πρόθυμο να μεταβάλει τον χρόνο επίσκεψής του βάσει πληροφοριών σε πραγματικό χρόνο σχετικά με τον συνωστισμό. Σε αυτό το πλαίσιο, η αιφνίδια ανάδειξη ενός προορισμού ως «τάση» (trend) μπορεί να προκαλέσει απότομες αυξήσεις επισκεψιμότητας, χρονική και χωρική συγκέντρωση των επισκεπτών και πιέσεις που δεν συμβαδίζουν με τις αρχές της βιώσιμης ανάπτυξης.

Παράλληλα, τίθεται το ζήτημα του κατά πόσο οι τοπικοί φορείς και οι τουριστικές επιχειρήσεις διαθέτουν την απαραίτητη γνώση και τα κατάλληλα εργαλεία για να αξιοποιήσουν τον ψηφιακό μετασχηματισμό με στρατηγικό τρόπο. Η ψηφιακή προβολή δεν αφορά μόνο την προσέλκυση μεγαλύτερου αριθμού επισκεπτών, αλλά την προσέλκυση «κατάλληλων» επισκεπτών, δηλαδή ατόμων που ενδιαφέρονται για ήπιες μορφές τουρισμού, σέβονται το φυσικό και πολιτιστικό περιβάλλον και συμβάλλουν στη βιώσιμη οικονομική ανάπτυξη του τόπου. Επιπλέον, η σωστή χρήση των ψηφιακών μέσων μπορεί να συμβάλει στην επιμήκυνση της τουριστικής περιόδου και στην αποσυμφόρηση σημείων αιχμής (Shen, 2025).

Συνεπώς, η κεντρική προβληματική της παρούσας έρευνας αφορά το πώς ο ψηφιακός μετασχηματισμός αναδιαμορφώνει τη διαδικασία επιλογής προορισμούς και επηρεάζει την προβολή και τη ζήτηση των εναλλακτικών μορφών τουρισμού στους Παξούς. Σε ένα περιβάλλον όπου η εικόνα του προορισμού παράγεται και διαχέεται κυρίως διαδικτυακά, καθίσταται κρίσιμο να εξεταστεί αν και με ποιο τρόπο αυτή η ψηφιακή διαμεσολάβηση μπορεί να συμβάλει στη προσέλκυση επισκεπτών με ενδιαφέρον για ήπιες και βιώσιμες μορφές τουρισμού διασφαλίζοντας παράλληλα την προστασία των φυσικών και πολιτιστικών πόρων του νησιού.

1.3 Ερευνητικός σκοπός και στόχοι ερευνάς

Σκοπός της παρούσας διπλωματικής εργασίας είναι η διερεύνηση του ρόλου του ψηφιακού μετασχηματισμού στην προβολή και προώθηση του οικοτουρισμού και του θρησκευτικού–πολιτιστικού τουρισμού στους Παξούς, στο πλαίσιο της βιώσιμης τουριστικής ανάπτυξης μικρών νησιωτικών προορισμών.

Για την επίτευξη του παραπάνω σκοπού τέθηκαν οι ακόλουθοι ερευνητικοί στόχοι:

1. Να διερευνηθεί ο βαθμός στον οποίο τα ψηφιακά μέσα, οι διαδικτυακές αξιολογήσεις και οι ψηφιακές πλατφόρμες επηρεάζουν την αναζήτηση ταξιδιωτικών πληροφοριών και την επιλογή τουριστικού προορισμού.
2. Να καταγραφούν οι αντιλήψεις των συμμετεχόντων σχετικά με τη βιώσιμη τουριστική ανάπτυξη και τη σημασία της για τους μικρούς νησιωτικούς προορισμούς.
3. Να εξεταστούν οι στάσεις των συμμετεχόντων απέναντι στην ανάπτυξη του οικοτουρισμού και του θρησκευτικού–πολιτιστικού τουρισμού στους Παξούς.
4. Να διατυπωθούν προτάσεις για την αξιοποίηση των ψηφιακών μέσων με σκοπό την ενίσχυση της προβολής των εναλλακτικών μορφών τουρισμού και τη βιώσιμη τουριστική ανάπτυξη των Παξών.

Με βάση τον σκοπό και τους επιμέρους στόχους της μελέτης διατυπώθηκαν τα ακόλουθα ερευνητικά ερωτήματα:

EE1: Σε ποιον βαθμό η χρήση ψηφιακών μέσων, διαδικτυακών αξιολογήσεων και ψηφιακών πλατφορμών επηρεάζει την αναζήτηση ταξιδιωτικών πληροφοριών και την επιλογή τουριστικού προορισμού;

EE2: Ποιες είναι οι αντιλήψεις των συμμετεχόντων σχετικά με τη βιώσιμη τουριστική ανάπτυξη και τη σημασία της για τους μικρούς νησιωτικούς προορισμούς;

EE3: Ποιες είναι οι στάσεις των συμμετεχόντων απέναντι στην ανάπτυξη του οικοτουρισμού και του θρησκευτικού–πολιτιστικού τουρισμού στους Παξούς;

ΕΕ4: Με ποιους τρόπους μπορεί η ψηφιακή προβολή να συμβάλει στην ανάδειξη του οικοτουρισμού και του θρησκευτικού-πολιτιστικού τουρισμού και, ευρύτερα, στη βιώσιμη τουριστική ανάπτυξη των Παξών;

1.4 Σημαντικότητα της έρευνας

Η σημαντικότητα της παρούσας έρευνας προκύπτει από τρία αλληλένδετα επίπεδα ανάλυσης: (α) το επίπεδο του προορισμού, με έμφαση στους Παξούς ως μικρό νησιωτικό προορισμό, (β) το επίπεδο των εναλλακτικών μορφών τουρισμού, και συγκεκριμένα του θρησκευτικού τουρισμού και του οικοτουρισμού, και (γ) το επίπεδο της σύγχρονης ψηφιακής μετάβασης.

(α) Σημαντικότητα για τους Παξούς ως μικρό νησιωτικό προορισμό: Οι Παξοί, ως μικρός νησιωτικός προορισμός, χαρακτηρίζονται από περιορισμένους φυσικούς και κοινωνικούς πόρους, καθώς και από υψηλή ευαισθησία σε απότομες μεταβολές της τουριστικής ζήτησης. Η υπερβολική αύξηση επισκεπτών ή η άνιση χωρική και χρονική κατανομή τους μπορεί να ασκήσει πιέσεις στις τοπικές υποδομές, στο φυσικό περιβάλλον και στην κοινωνική συνοχή. Υπό αυτό το πρίσμα, η ανάπτυξη στρατηγικών που ενισχύουν ήπιες μορφές τουρισμού και αξιοποιούν τα ψηφιακά εργαλεία με στοχευμένο και ελεγχόμενο τρόπο καθίσταται κρίσιμη για τη διατήρηση της ισορροπίας και της μακροπρόθεσμης βιωσιμότητας του προορισμού.

(β) Σημαντικότητα για τη βιωσιμότητα θρησκευτικών και οικοτουριστικών πόρων: Η βιβλιογραφία του θρησκευτικού τουρισμού επισημαίνει ότι η ποιότητα της εμπειρίας συνδέεται άμεσα με την αίσθηση ιερότητας, την πνευματική ατμόσφαιρα και την αυθεντικότητα των χώρων, στοιχεία τα οποία μπορεί να υπονομευθούν από υπερβολική εμπορευματοποίηση, περιβαλλοντική υποβάθμιση ή άκριτη «τουριστικοποίηση». Αντίστοιχα, ο οικοτουρισμός προϋποθέτει αποτελεσματική διαχείριση επισκεπτών, σαφείς κανόνες συμπεριφοράς και προστασία του φυσικού περιβάλλοντος, ώστε να μη μετατραπεί σε μια επιφανειακή «πράσινη» εκδοχή μαζικού τουρισμού. Κατά συνέπεια, η διερεύνηση του τρόπου με τον οποίο η ψηφιακή προβολή επηρεάζει αυτούς τους πόρους αποκτά ιδιαίτερη σημασία, καθώς μπορεί είτε να ενισχύσει τη βιώσιμη χρήση τους είτε να επιτείνει φαινόμενα πίεσης και υποβάθμισης.

(γ) Σημαντικότητα για την κατανόηση της ψηφιακής μετάβασης: **(γ) Σημαντικότητα για την κατανόηση της ψηφιακής μετάβασης:** Η μετάβαση της τουριστικής πληροφόρησης και της προβολής προορισμών στο ψηφιακό περιβάλλον δεν επηρεάζει μόνο τον τρόπο με τον οποίο οι ταξιδιώτες ενημερώνονται, αλλά και το πώς οι ίδιοι αντιλαμβάνονται, αξιολογούν και τελικά επιλέγουν έναν προορισμό. Η κατανόηση αυτού του μετασχηματισμού έχει σημασία διότι καθορίζει τις μορφές ζήτησης που μπορούν να υποστηριχθούν από έναν προορισμό και το κατά πόσο οι ψηφιακές πρακτικές είναι συμβατές με την ανάπτυξη ήπιων και βιώσιμων μορφών τουρισμού, όπως ο οικοτουρισμός και ο θρησκευτικός τουρισμός.

Τέλος, η παρούσα εργασία συμβάλλει στη βιβλιογραφία, καθώς ανταποκρίνεται σε ένα αναγνωρισμένο ερευνητικό κενό. Παρότι υπάρχει εκτενής θεωρητική συζήτηση γύρω από τις κοινωνικοοικονομικές επιπτώσεις του θρησκευτικού τουρισμού και ζητήματα διαχείρισης βιώσιμων προορισμών, παραμένει περιορισμένη η εμπειρική διερεύνηση του ρόλου των ψηφιακών τεχνολογιών ως εργαλείων βιώσιμης προβολής για μικρούς και γεωγραφικά απομονωμένους προορισμούς. Η παρούσα έρευνα επιχειρεί να καλύψει αυτό το κενό.

1.5 Διάρθρωση της εργασίας

Η παρούσα μελέτη οργανώνεται σε έξι διακριτά κεφάλαια. Στο πρώτο κεφάλαιο παρουσιάζεται το γενικό υπόβαθρο του ερευνητικού αντικειμένου, αναδεικνύεται η σημασία του τουρισμού για τους μικρούς νησιωτικούς προορισμούς και αποσαφηνίζονται βασικές έννοιες, όπως η βιώσιμη τουριστική ανάπτυξη, ο οικοτουρισμός, ο θρησκευτικός τουρισμός και ο ψηφιακός μετασχηματισμός. Επιπλέον, διατυπώνονται το ερευνητικό πρόβλημα, ο σκοπός και οι επιμέρους στόχοι της έρευνας, τα ερευνητικά ερωτήματα και η συμβολή της μελέτης.

Το δεύτερο κεφάλαιο επικεντρώνεται στη θεωρητική θεμελίωση του θέματος μέσω της αξιολόγησης της σχετικής βιβλιογραφίας. Ειδικότερα, εξετάζονται ο οικοτουρισμός και ο θρησκευτικός τουρισμός, η συμβολή τους στη βιώσιμη ανάπτυξη των τουριστικών προορισμών, καθώς και η επίδραση του ψηφιακού μετασχηματισμού στη διαμόρφωση της εικόνας και της ελκυστικότητας των προορισμών. Παράλληλα, αναλύονται οι διαφορές μεταξύ των γενεών ως προς την τουριστική συμπεριφορά και τις πηγές αναζήτησης πληροφοριών.

Στο τρίτο κεφάλαιο περιγράφεται η ερευνητική μεθοδολογία που ακολουθήθηκε. Παρουσιάζονται η ερευνητική προσέγγιση, τα χαρακτηριστικά του δείγματος, η διαδικασία συλλογής των δεδομένων, η δομή του ερωτηματολογίου, καθώς και οι τεχνικές που εφαρμόστηκαν για την επεξεργασία και ανάλυση των αποτελεσμάτων.

Το τέταρτο κεφάλαιο περιλαμβάνει την παρουσίαση και την ερμηνεία των αποτελεσμάτων της εμπειρικής έρευνας. Τα ευρήματα συσχετίζονται με τα ερευνητικά ερωτήματα και ερμηνεύονται υπό το πρίσμα της υφιστάμενης βιβλιογραφίας, με ιδιαίτερη αναφορά στις γενεακές διαφοροποιήσεις και στον ρόλο της ψηφιακής προβολής.

Στο πέμπτο και τελευταίο κεφάλαιο συνοψίζονται τα βασικά συμπεράσματα που προέκυψαν από την έρευνα. Επιπλέον, διατυπώνονται προτάσεις για την αποτελεσματικότερη ψηφιακή προβολή των Παξών, επισημαίνονται οι περιορισμοί της μελέτης και προτείνονται κατευθύνσεις για περαιτέρω επιστημονική διερεύνηση του θέματος.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2: Βιβλιογραφική Επισκόπηση

2.1 Εισαγωγή Κεφαλαίου

Το παρόν κεφάλαιο παρουσιάζει το θεωρητικό πλαίσιο της παρούσας διπλωματικής εργασίας και εστιάζει στις βασικές έννοιες που συνδέονται με τη βιώσιμη τουριστική ανάπτυξη, τους μικρούς νησιωτικούς προορισμούς, τις εναλλακτικές μορφές τουρισμού και τον ψηφιακό μετασχηματισμό. Η ανάλυση βασίζεται στη σχετική ελληνική και διεθνή βιβλιογραφία, με στόχο να αναδειχθούν οι σύγχρονες προκλήσεις και οι δυνατότητες που παρουσιάζονται στον τουριστικό τομέα, ιδιαίτερα σε προορισμούς με περιορισμένους φυσικούς και κοινωνικούς πόρους.

Ιδιαίτερη έμφαση δίνεται στη σχέση μεταξύ βιωσιμότητας, οικοτουρισμού και θρησκευτικού τουρισμού, καθώς και στον τρόπο με τον οποίο οι ψηφιακές τεχνολογίες επηρεάζουν πλέον τη διαμόρφωση της τουριστικής εμπειρίας και της εικόνας των προορισμών. Παράλληλα, εξετάζονται ζητήματα όπως η φέρουσα ικανότητα, οι πιέσεις που δημιουργεί η τουριστική ανάπτυξη στους μικρούς νησιωτικούς προορισμούς και η ανάγκη στρατηγικής διαχείρισης των διαθέσιμων πόρων.

Μέσα από τη θεωρητική αυτή προσέγγιση, το κεφάλαιο δημιουργεί το απαραίτητο υπόβαθρο για την κατανόηση της ερευνητικής προβληματικής της εργασίας και για την ανάλυση της περίπτωσης των Παξών ως μικρού νησιωτικού προορισμού που επηρεάζεται τόσο από τις τάσεις της βιώσιμης τουριστικής ανάπτυξης όσο και από τη σύγχρονη ψηφιακή μετάβαση.

2.2 Βιώσιμη Τουριστική Ανάπτυξη

Η έννοια της βιώσιμης τουριστικής ανάπτυξης προκύπτει από τη γενικότερη ιδέα της βιώσιμης ανάπτυξης, η οποία εμφανίστηκε όταν έγινε αντιληπτό ότι ο τρόπος με τον οποίο αναπτυσσόταν η παγκόσμια οικονομία δημιούργησε σοβαρά προβλήματα. Για πολλά χρόνια, η ανάπτυξη συνδεόταν κυρίως με την αύξηση της παραγωγής, των επενδύσεων και του εισοδήματος. Ωστόσο, σταδιακά φάνηκε ότι αυτή η λογική είχε κόστος: εξάντληση φυσικών πόρων, ρύπανση, καταστροφή οικοσυστημάτων, αλλά και κοινωνικές ανισότητες (Sayuti, 2023). Η θεμελίωση της έννοιας της βιώσιμης ανάπτυξης έγινε το 1987 μέσα από την έκθεση της Παγκόσμιας Επιτροπής για το Περιβάλλον και την Ανάπτυξη (WCED), γνωστής και ως Επιτροπή Brundtland, με τίτλο «Το Κοινό μας Μέλλον». Έτσι, διαμορφώθηκε η ανάγκη για ένα διαφορετικό μοντέλο ανάπτυξης, ένα μοντέλο όπου δεν θα βασιζόνταν μόνο στην οικονομική μεγέθυνση, αλλά θα λαμβάνει υπόψη του και τις συνέπειες στο περιβάλλον και στην κοινωνία. (Brundtland, 1987 · Μυλωνάς, n.d.). Η βασική ιδέα της βιωσιμότητας είναι ότι πρέπει να καλύπτουμε τις ανάγκες μας σήμερα χωρίς να στερούμε από τις επόμενες γενιές τη δυνατότητα να ζήσουν με τους ίδιους ή και καλύτερους όρους (Sayuti, 2023· Kousar et al., 2025).

Όταν αυτή η λογική εφαρμόστηκε στον τουρισμό, προέκυψε η έννοια της βιώσιμης τουριστικής ανάπτυξης. Ο τουρισμός είναι ένας από τους πιο δυναμικούς και σημαντικούς κλάδους της παγκόσμιας οικονομίας. Δημιουργεί εισόδημα, θέσεις εργασίας και ευκαιρίες ανάπτυξης, ιδιαίτερα σε περιοχές που δεν διαθέτουν άλλες παραγωγικές δραστηριότητες (Μυλωνάς, n.d.). Όμως, ταυτόχρονα μπορεί να προκαλέσει έντονη πίεση στο φυσικό περιβάλλον, να αλλοιώσει τον χαρακτήρα ενός τόπου και να δημιουργήσει κοινωνικές ανισορροπίες (Sayuti, 2023). Για παράδειγμα, η υπερβολική συγκέντρωση τουριστών σε έναν μικρό προορισμό μπορεί να οδηγήσει σε έλλειψη νερού, αύξηση απορριμμάτων, κυκλοφοριακή συμφόρηση και υποβάθμιση φυσικού τοπίου. Παράλληλα η απότομη αύξηση των τιμών ή η μετατροπή των κατοικιών σε τουριστικά καταλύματα μπορεί να επηρεάσει αρνητικά τους μόνιμους κατοίκους. Σε ορισμένες περιπτώσεις, η τοπική κουλτούρα και οι παραδόσεις μετατρέπονται σε προϊόν προς κατανάλωση χάνοντας μέρος από την αυθεντικότητά τους (Sayuti, 2023).

Η βιώσιμη τουριστική ανάπτυξη επιχειρεί να αντιμετωπίσει τα προβλήματα που συνδέονται με την ανεξέλεγκτη τουριστική ανάπτυξη. Δεν στοχεύει στην παύση του τουρισμού, αλλά στη διαχείρισή του με τρόπο που να διασφαλίζει την ισορροπία μεταξύ οικονομικής ανάπτυξης, κοινωνικής ευημερίας και περιβαλλοντικής προστασίας (Kousar et al., 2025). Συγκεκριμένα, προσπαθεί ουσιαστικά να διασφαλίσει πως η τουριστική δραστηριότητα θα αποφέρει οφέλη χωρίς να καταστρέφει τους πόρους από τους οποίους εξαρτάται. Αναλυτικότερα η βιώσιμη τουριστική ανάπτυξη βασίζεται σε τρεις βασικούς πυλώνες: τον περιβαλλοντικό, τον οικονομικό και τον πολιτικοοικονομικό (Kousar et al., 2025).

- Η περιβαλλοντική διάσταση αφορά την προστασία της φύσης. Ο τουρισμός πρέπει να σχεδιάζεται με σεβασμό στα οικοσυστήματα, στη βιοποικιλότητα και στη φέρουσα ικανότητα ενός τόπου. Δεν μπορεί να αναπτύσσεται απεριόριστα, ειδικά σε ευαίσθητες περιοχές, όπως τα νησιά ή οι προστατευόμενες περιοχές.
- Η οικονομική διάσταση σχετίζεται με τη δίκαιη και μακροχρόνια ανάπτυξη δεν αρκεί να αυξάνονται τα έσοδα. Σημασία έχει ποιος ωφελείται. Η βιώσιμη τουριστική ανάπτυξη επιδιώκει να ενισχύει τη τοπική οικονομία, να δημιουργεί σταθερές θέσεις εργασίας και να μειώνει την υπερβολική εξάρτηση από μια μόνο μορφή τουρισμού (Kousar et al., 2025).
- Η κοινωνικοπολιτική διάσταση αφορά την ποιότητα της ζωής των κατοίκων και τη διατήρηση της τοπικής ταυτότητας. Ο τουρισμός δεν πρέπει να επιβάλλεται σε μια κοινωνία αλλά να αναπτύσσεται με τη συμμετοχή της. Οι τοπικές κοινότητες χρειάζονται να έχουν λόγο στον σχεδιασμό και να αισθάνονται ότι ωφελούνται από τη ανάπτυξη (Kousar et al., 2025).

Τα τελευταία χρόνια, η συζήτηση γύρω από τη βιώσιμη τουριστική ανάπτυξη έχει ενταθεί. Φαινομενικά όπως ο υπερτουρισμός και η κλιματική αλλαγή έχουν αναδείξει τα όρια του παραδοσιακού μοντέλου μαζικού τουρισμού. Παράλληλα, η πανδημία Covid-19 οδήγησε σε επανεξέταση των προτεραιοτήτων, ενισχύοντας

την ανάγκη για πιο αυθεντικούς και ισορροπημένους προορισμούς. Συνοπτικά η βιώσιμη τουριστική ανάπτυξη δεν αποτελεί μια τάση η μια θεωρητική έννοια αποτελεί μια αναγκαιότητα για τη διατήρηση της ισορροπίας μεταξύ ανάπτυξης και προστασίας, ειδικά σε προορισμούς με περιορισμένους πόρους. Η κατανόηση αυτής της έννοιας είναι βασικό βήμα για την ανάλυση ειδικότερων μορφών τουρισμού και των προκλήσεων που αντιμετωπίζουν οι μικροί και ευαίσθητοι προορισμοί. (Soares et al., 2026)

2.3 Μικροί Νησιωτικοί Προορισμοί

Οι μικροί νησιωτικοί προορισμοί θεωρούνται διεθνώς «ευαίσθητα συστήματα» τουριστικής ανάπτυξης καθώς ως μικροί προορισμοί αποτελούν μια ιδιαίτερη κατηγορία καθώς χαρακτηρίζονται από μοναδικά φυσικά τοπία, πλούσια πολιτιστική κληρονομιά και έντονη τουριστική δραστηριότητα. Ωστόσο, ταυτόχρονα παρουσιάζουν και αυξημένες προκλήσεις σε σχέση με τη διαχείριση των φυσικών πόρων και των περιβαλλοντικών πιέσεων που δημιουργεί η τουριστική δραστηριότητα. Για τον λόγο αυτό, η εφαρμογή αρχών βιώσιμης τουριστικής ανάπτυξης θεωρείται ιδιαίτερα σημαντική για τους μικρούς νησιωτικούς προορισμούς, ώστε να διασφαλιστεί η προστασία του φυσικού και κοινωνικού τους περιβάλλοντος. Η διεθνής ατζέντα για τον βιώσιμο τουρισμό αναγνωρίζει πως τα νησιά και ειδικότερα οι μικροί νησιωτικοί προορισμοί χρειάζονται στοχεύοντες πολιτικές ανθεκτικότητας, διαχείρισης πόρων και προστασίας φυσικού κεφαλαίου (UN Tourism, n.d.)

2.3.1 Small Island Developing States (SIDS)

Οι μικροί νησιωτικοί προορισμοί αποτελούν ιδιαίτερες γεωγραφικές και κοινωνικοοικονομικές περιοχές που χαρακτηρίζονται από περιορισμένο μέγεθος, μικρό πληθυσμό και συχνά από απομονωμένη γεωγραφική θέση. Πολλά από αυτά τα νησιά ανήκουν στην κατηγορία των Small Island Developing States (SIDS) και βασίζουν σε μεγάλο βαθμό την οικονομική τους ανάπτυξη στον τουρισμό. Παρότι ο τουρισμός προσφέρει σημαντικές οικονομικές ευκαιρίες, η έντονη εξάρτηση από αυτόν δημιουργεί και σημαντικές προκλήσεις. Για τον λόγο αυτό, η έννοια της βιώσιμης ανάπτυξης αποκτά ιδιαίτερη σημασία στους μικρούς νησιωτικούς προορισμούς (Walker, 2020). Ενα από τα βασικά χαρακτηριστικά των μικρών νησιών είναι οι περιορισμένοι φυσικοί πόροι. Οι διαθέσιμες ποσότητες νερού, ενέργειας και γης είναι συχνά περιορισμένες, ενώ η αυξημένη τουριστική δραστηριότητα μπορεί να ασκήσει έντονη πίεση στα τοπικά οικοσυστήματα (Ali & Li, 2024). Κατά τη διάρκεια της τουριστικής περιόδου, ο πληθυσμός πολλών νησιών αυξάνεται σημαντικά λόγω των επισκεπτών, γεγονός που οδηγεί σε αυξημένη κατανάλωση πόρων και σε μεγαλύτερη παραγωγή αποβλήτων. Εάν η ανάπτυξη του τουρισμού δεν σχεδιαστεί σωστά, μπορεί να οδηγήσει σε περιβαλλοντική υποβάθμιση, απώλεια φυσικών τοπίων και εξάντληση των διαθέσιμων πόρων. Για τον λόγο αυτό, η βιώσιμη διαχείριση των φυσικών πόρων αποτελεί βασική προϋπόθεση για τη διατήρηση της ισορροπίας μεταξύ οικονομικής ανάπτυξης και περιβαλλοντικής προστασίας (Walker, 2020).

Παράλληλα, οι μικροί νησιωτικοί προορισμοί χαρακτηρίζονται από οικονομική ευαλωτότητα. Η οικονομία τους βασίζεται συχνά σε περιορισμένο αριθμό δραστηριοτήτων, με τον τουρισμό να αποτελεί τον κυρίαρχο τομέα. Αυτή η εξάρτηση μπορεί να δημιουργήσει προβλήματα, ιδιαίτερα σε περιόδους οικονομικής κρίσης ή σε περιπτώσεις φυσικών καταστροφών και κλιματικών αλλαγών. Η βιώσιμη τουριστική ανάπτυξη μπορεί να συμβάλει στη δημιουργία πιο ανθεκτικών οικονομιών, ενισχύοντας τις τοπικές επιχειρήσεις, την παραγωγή τοπικών προϊόντων και τη διαφοροποίηση των οικονομικών δραστηριοτήτων (Walker, 2020).

Ένας ακόμη σημαντικός λόγος που καθιστά τη βιωσιμότητα απαραίτητη στους μικρούς νησιωτικούς προορισμούς είναι η προστασία της πολιτιστικής και κοινωνικής ταυτότητας των τοπικών κοινοτήτων. Πολλά μικρά νησιά διαθέτουν πλούσια πολιτιστική κληρονομιά, τοπικές παραδόσεις και ιδιαίτερο τρόπο ζωής. Η ανεξέλεγκτη τουριστική ανάπτυξη μπορεί να οδηγήσει σε αλλοίωση αυτών των στοιχείων, μετατρέποντας τους προορισμούς σε μαζικά τουριστικά κέντρα που χάνουν την αυθεντικότητά τους. Αντίθετα, οι βιώσιμες πρακτικές ενθαρρύνουν τη διατήρηση της πολιτιστικής κληρονομιάς, την προώθηση της τοπικής κουλτούρας και τη συμμετοχή των τοπικών κοινοτήτων στη διαδικασία ανάπτυξης του τουρισμού (Walker, 2020).

Επιπλέον, οι μικροί νησιωτικοί προορισμοί είναι ιδιαίτερα ευάλωτοι στις επιπτώσεις της κλιματικής αλλαγής. Η άνοδος της στάθμης της θάλασσας, τα ακραία καιρικά φαινόμενα και η διάβρωση των ακτών μπορούν να επηρεάσουν σημαντικά τα νησιωτικά οικοσυστήματα και τις τουριστικές υποδομές. Η υιοθέτηση βιώσιμων πρακτικών, όπως η προστασία των παράκτιων περιοχών, η εξοικονόμηση ενέργειας και η χρήση ανανεώσιμων πηγών ενέργειας, μπορεί να συμβάλει στην ενίσχυση της ανθεκτικότητας αυτών των περιοχών (Walker, 2020).

Συνολικά, η βιωσιμότητα στους μικρούς νησιωτικούς προορισμούς δεν αποτελεί απλώς μια περιβαλλοντική επιλογή αλλά μια αναγκαία στρατηγική ανάπτυξης. Μέσω της βιώσιμης τουριστικής διαχείρισης είναι δυνατόν να προστατευθούν οι φυσικοί και πολιτιστικοί πόροι, να ενισχυθεί η τοπική οικονομία και να διασφαλιστεί ότι οι μελλοντικές γενιές θα μπορούν να απολαμβάνουν και να αξιοποιούν τα μοναδικά χαρακτηριστικά αυτών των προορισμών (Walker, 2020).

2.4 Η έννοια της Φέρουσας Ικανότητας

Η φέρουσα ικανότητα αποτελεί θεμελιώδη παράμετρο της βιώσιμης τουριστικής ανάπτυξης, ιδιαίτερα στις περιοχές μικρής κλίμακας, όπως οι νησιωτικοί προορισμοί. Ο όρος αναφέρεται στο ανώτατο επίπεδο τουριστικής αξιοποίησης που μπορεί να δεχθεί ένας προορισμός, χωρίς να διαταράσσεται η περιβαλλοντική ισορροπία, η κοινωνική συνοχή και η ποιότητα της εμπειρίας που προσφέρεται στους επισκέπτες. Στο πλαίσιο της βιώσιμης ανάπτυξης, η φέρουσα ικανότητα εκφράζει την ανάγκη εξισορρόπησης της τουριστικής και οικονομικής ανάπτυξης με τη διατήρηση των φυσικών, κοινωνικών και πολιτιστικών πόρων του προορισμού (Ali & Li, 2024).

Στην περίπτωση των μικρών νησιών, η φέρουσα ικανότητα είναι ιδιαίτερα σημαντική, καθώς τα νησιωτικά συστήματα χαρακτηρίζονται από περιορισμένη έκταση, ευαίσθητα οικοσυστήματα και περιορισμένους φυσικούς πόρους. Η αυξημένη τουριστική δραστηριότητα μπορεί να δημιουργήσει πιέσεις σε βασικούς πόρους όπως το νερό, η ενέργεια και η διαχείριση αποβλήτων, ενώ παράλληλα μπορεί να οδηγήσει σε υποβάθμιση του φυσικού περιβάλλοντος και της βιοποικιλότητας. Επιπλέον, η ανάπτυξη τουριστικών υποδομών σε περιοχές με περιορισμένο χώρο μπορεί να μεταβάλλει το φυσικό τοπίο και να επηρεάσει την οικολογική ισορροπία των νησιών. (Ali & Li, 2024).

Η φέρουσα ικανότητα δεν περιορίζεται μόνο στις περιβαλλοντικές και οικονομικές διαστάσεις, αλλά επεκτείνεται και στην κοινωνική. Η υπερβολική τουριστική ανάπτυξη είναι δυνατόν να επηρεάσει την καθημερινότητα των μόνιμων κατοίκων, να μεταβάλλει την πολιτιστική φυσιογνωμία ενός τόπου και να υποβαθμίσει την ποιότητα ζωής των τοπικών κοινωνιών. Παράλληλα, η συνεχής αύξηση των επισκεπτών μπορεί να επιφέρει προβλήματα, όπως ο υπερβολικός συνωστισμός, η άνοδος του κόστους διαβίωσης και η σταδιακή αλλοίωση των κοινωνικών και πολιτιστικών στοιχείων που χαρακτηρίζουν τις νησιωτικές κοινότητες. Για τον λόγο αυτό, η θετική στάση και η ενεργός στήριξη της τοπικής κοινωνίας θεωρούνται απαραίτητες προϋποθέσεις για τη μακροχρόνια βιωσιμότητα ενός τουριστικού προορισμού (Ali & Li, 2024).

Επιπλέον, σημαντικό ρόλο στη φέρουσα ικανότητα παίζει η διαχειριστική ικανότητα ενός προορισμού, δηλαδή η δυνατότητα των τοπικών αρχών και των εμπλεκόμενων φορέων να σχεδιάζουν, να ρυθμίζουν και να ελέγχουν την τουριστική ανάπτυξη. Η έλλειψη αποτελεσματικής διαχείρισης μπορεί να οδηγήσει σε υπερβολική ανάπτυξη του τουρισμού, ανεπαρκείς υποδομές και αυξημένες συγκρούσεις μεταξύ των διαφορετικών ενδιαφερόμενων μερών, όπως οι τοπικές κοινότητες, οι επιχειρήσεις και οι επισκέπτες. (Ali & Li, 2024).

Η αποτελεσματική διαχείριση της φέρουσας ικανότητας αποτελεί βασικό παράγοντα για τη βιώσιμη ανάπτυξη των μικρών νησιωτικών προορισμών. Για τον σκοπό αυτό απαιτείται ορθός σχεδιασμός, συμμετοχή της τοπικής κοινωνίας στις διαδικασίες λήψης αποφάσεων και υιοθέτηση υπεύθυνων τουριστικών πρακτικών. Οι ενέργειες αυτές συμβάλλουν στη διατήρηση μιας ισορροπημένης σχέσης μεταξύ της τουριστικής ανάπτυξης και της προστασίας των φυσικών, κοινωνικών και πολιτιστικών πόρων των νησιών (Ali & Li, 2024).

2.5 Περιβαλλοντικές πιέσεις και Διαχείριση πόρων στους μικρούς νησιωτικούς προορισμούς

Η τουριστική ανάπτυξη στους μικρούς νησιωτικούς προορισμούς συνδέεται συχνά με αυξημένες πιέσεις στους φυσικούς πόρους και στις βασικές υποδομές. Η πίεση αυτή γίνεται ιδιαίτερα εμφανής σε τομείς όπως το νερό, η ενέργεια, η αποχέτευση και η διαχείριση στερεών αποβλήτων. Τα νησιωτικά συστήματα διαθέτουν

συνήθως περιορισμένες δυνατότητες αποθήκευσης και παραγωγής πόρων, ενώ παράλληλα είναι περισσότερο εκτεθειμένα σε διακυμάνσεις ζήτησης. Ο τουρισμός εντείνει αυτή τη ζήτηση τόσο ποσοτικά, λόγω της αύξησης του πληθυσμού σε μικρό χώρο, όσο και ποιοτικά, εξαιτίας των αυξημένων απαιτήσεων κατανάλωσης και άνεσης (Rival, 2025).

Σημαντικό στοιχείο στο νησιωτικό πλαίσιο είναι ότι οι πιέσεις πόρων συνδέονται συχνά με δομικούς περιορισμούς. Η παραγωγή και η διαχείριση ενέργειας ή νερού δεν αποτελούν απλώς ζήτημα κατανάλωσης, αλλά και θέμα κόστους, εφοδιαστικής και αξιοπιστίας σε απομονωμένες περιοχές. Αυτό σημαίνει ότι η αύξηση των τουριστικών ροών μπορεί να οδηγήσει σε υπερφόρτωση δικτύων και αύξηση του κόστους λειτουργίας βασικών υπηρεσιών, επηρεάζοντας άμεσα και την τοπική κοινωνία (Rival, 2025).

Παράλληλα, η διαχείριση στερεών αποβλήτων και λυμάτων αποτελεί έναν από τους σημαντικότερους μηχανισμούς πίεσης στους μικρούς νησιωτικούς προορισμούς. Η περιορισμένη χωρική κλίμακα και η γεωγραφική απομόνωση δυσκολεύουν την ανάπτυξη ολοκληρωμένων συστημάτων επεξεργασίας, ανακύκλωσης και ασφαλούς διάθεσης αποβλήτων. Η αυξημένη τουριστική δραστηριότητα οδηγεί σε μεγαλύτερη παραγωγή απορριμμάτων, ιδιαίτερα σε περιόδους υψηλής ζήτησης, ενώ το νησιωτικό περιβάλλον παρουσιάζει μικρή ανοχή σε πρακτικές ανεπαρκούς διαχείρισης λόγω του άμεσου κινδύνου ρύπανσης εδάφους και θάλασσας (Rival, 2025).

Επιπλέον, πολλά μικρά νησιά διαθέτουν παρθένα ή σχετικά ανεπηρέαστα οικοσυστήματα, των οποίων η οικολογική ισορροπία είναι ιδιαίτερα εύθραυστη. Η τουριστική ανάπτυξη μπορεί να ενισχύσει την πίεση σε αυτά τα οικοσυστήματα μέσω της αυξημένης ανθρώπινης παρουσίας, των νέων χρήσεων γης και της εντατικοποίησης δραστηριοτήτων αναψυχής. Ειδικά σε νησιωτικά περιβάλλοντα με θαλάσσιους πόρους υψηλής σημασίας, οι επιπτώσεις της ρύπανσης και της ανθρώπινης δραστηριότητας μπορεί να είναι δυσανάλογα μεγάλες σε σχέση με το μέγεθος του τόπου, προκαλώντας υποβάθμιση οικοτόπων, διάβρωση παράκτιων ζωνών και διατάραξη της βιοποικιλότητας (Zhang et al., 2025 · Rival, 2025).

Ένας ακόμη σημαντικός μηχανισμός πίεσης αφορά τη συγκέντρωση τουριστικών ροών σε συγκεκριμένες περιοχές και χρονικές περιόδους. Όταν μεγάλος αριθμός επισκεπτών εισέρχεται σε μικρό χρονικό διάστημα, οι πιέσεις στους φυσικούς πόρους και στις υποδομές δεν αυξάνονται γραμμικά, αλλά συχνά εκδηλώνονται ως υπερφόρτωση. Η άνιση κατανομή της τουριστικής δραστηριότητας οδηγεί σε συμφόρηση δικτύων, αυξημένη παραγωγή αποβλήτων και πίεση σε παράκτιες ζώνες, γεγονός που καθιστά αναγκαίο τον στρατηγικό σχεδιασμό της τουριστικής ανάπτυξης (Rival, 2025).

Οι πιέσεις αυτές δεν περιορίζονται μόνο στους φυσικούς πόρους αλλά επεκτείνονται και στην πολιτιστική ταυτότητα των τοπικών κοινωνιών. Η πολιτιστική κληρονομιά λειτουργεί ως σημαντικός πόρος και συγκριτικό πλεονέκτημα των μικρών νησιωτικών προορισμών, ωστόσο η έντονη τουριστική ανάπτυξη μπορεί

να οδηγήσει σε εμπορευματοποίηση, αλλοίωση τοπικών πρακτικών και μετασχηματισμό του τρόπου ζωής των κατοίκων. Επομένως, η πίεση πόρων περιλαμβάνει και τον κίνδυνο υποβάθμισης του ίδιου του πολιτισμικού κεφαλαίου που καθιστά έναν προορισμό ελκυστικό (Zhang et al., 2025 · Rival, 2025).

2.6 Βιώσιμη Διαχείριση και Στρατηγικές ανάπτυξης

Η αποτελεσματική διαχείριση του τουρισμού αποτελεί βασική προϋπόθεση για τη βιώσιμη ανάπτυξη των μικρών νησιωτικών προορισμών. Λόγω της περιορισμένης χωρικής κλίμακας, της ευαισθησίας των οικοσυστημάτων και της συχνά έντονης εξάρτησης των τοπικών οικονομιών από τον τουρισμό, οι νησιωτικοί προορισμοί καλούνται να υιοθετήσουν στρατηγικές που διασφαλίζουν την ισορροπία μεταξύ οικονομικής ανάπτυξης, προστασίας του περιβάλλοντος και κοινωνικής ευημερίας (Xu & Li, 2025).

Αρχικά, σημαντικό στοιχείο βιώσιμης διαχείρισης αποτελεί ο έλεγχος της έντασης και της κατανομής της τουριστικής δραστηριότητας. Σε πολλούς νησιωτικούς προορισμούς παρατηρείται συγκέντρωση τουριστικών ροών σε συγκεκριμένες περιοχές και χρονικές περιόδους, γεγονός που οδηγεί σε υπερφόρτωση υποδομών και αυξημένες πιέσεις στους φυσικούς πόρους. Για τον λόγο αυτό, η ορθολογική κατανομή των τουριστικών ροών στον χώρο και στον χρόνο θεωρείται βασικό εργαλείο βιώσιμης διαχείρισης (Xu & Li, 2025 · Giffari et al., 2025).

Παράλληλα, ιδιαίτερα σημαντική είναι η συμμετοχική διακυβέρνηση και η συνεργασία μεταξύ των εμπλεκόμενων φορέων. Ο τουρισμός επηρεάζει τις τοπικές κοινότητες, τις επιχειρήσεις, τους δημόσιους οργανισμούς και τους επισκέπτες, γεγονός που καθιστά απαραίτητη τη συνεργασία για τον σχεδιασμό αποτελεσματικών πολιτικών βιωσιμότητας. Η συμμετοχή των τοπικών κοινωνιών στη διαδικασία λήψης αποφάσεων συμβάλλει στην καλύτερη προσαρμογή των στρατηγικών ανάπτυξης στις ανάγκες και στα χαρακτηριστικά κάθε προορισμού (Xu & Li, 2025).

Εξίσου σημαντική είναι η διαφοροποίηση της τοπικής οικονομίας, ώστε να μειωθεί η υπερβολική εξάρτηση από τον τουρισμό. Σε πολλούς μικρούς νησιωτικούς προορισμούς, ο τουρισμός αποτελεί τον κυρίαρχο οικονομικό τομέα, γεγονός που καθιστά τις τοπικές κοινωνίες ευάλωτες σε εξωτερικές κρίσεις και μεταβολές των ταξιδιωτικών τάσεων. Η ενίσχυση των δεσμών του τουρισμού με άλλους τομείς, όπως η γεωργία, η γαστρονομία και η τοπική παραγωγή, μπορεί να ενισχύσει την τοπική προστιθέμενη αξία και να δημιουργήσει ένα πιο ανθεκτικό μοντέλο ανάπτυξης (Rival, 2025 · Xu & Li, 2025).

Μέσα σε αυτό το πλαίσιο, οι εναλλακτικές μορφές τουρισμού, όπως ο οικοτουρισμός, ο αγροτουρισμός και ο θρησκευτικός τουρισμός, αποκτούν ολοένα και μεγαλύτερη βαρύτητα. Η ανάπτυξή τους αξιοποιεί τα ιδιαίτερα φυσικά και πολιτιστικά χαρακτηριστικά κάθε περιοχής, εμπλουτίζει το τουριστικό προϊόν και ενισχύει τη συνεργασία του τουριστικού τομέα με άλλες παραγωγικές δραστηριότητες της τοπικής οικονομίας (Xu & Li, 2025).

Η αποτελεσματική διαχείριση των νησιωτικών προορισμών προϋποθέτει συνεχή αξιολόγηση των εξελίξεων και προσαρμογή στις νέες συνθήκες που διαμορφώνονται. Στο πλαίσιο αυτό, οι ψηφιακές τεχνολογίες και τα σύγχρονα συστήματα παρακολούθησης προσφέρουν πολύτιμα δεδομένα, υποστηρίζοντας τη λήψη τεκμηριωμένων αποφάσεων και την εφαρμογή στρατηγικών που ενισχύουν τη βιώσιμη τουριστική ανάπτυξη, καθώς και τη διαχρονική προστασία των φυσικών, κοινωνικών και πολιτιστικών πόρων των νησιωτικών προορισμών (Giffari et al., 2025).

2.7 Στρατηγικές βιώσιμης διαχείρισης σε μικρούς νησιωτικούς προορισμούς

Η βιώσιμη τουριστική ανάπτυξη σε μικρούς νησιωτικούς προορισμούς απαιτεί την εφαρμογή ολοκληρωμένων στρατηγικών διαχείρισης που λαμβάνουν υπόψη τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά των νησιωτικών προορισμών. Επίσης, Λόγω της περιορισμένης έκτασης, της ευαισθησίας των οικοσυστημάτων και της συχνά έντονης εξάρτησης από τον τουρισμό, η διαχείριση των τουριστικών δραστηριοτήτων πρέπει να στην επίτευξη ισορροπίας μεταξύ των φυσικών πόρων και της πολιτιστικής κληρονομιάς (Giffari et al., 2025 Ghaderi et al., 2024)).

Μία από τις βασικές στρατηγικές αφορά τη διαχείριση της τουριστικής ζήτησης και των επισκεπτών. Σε πολλούς νησιωτικούς προορισμούς, η συγκέντρωση μεγάλου αριθμού τουριστών σε περιορισμένο χρονικό διάστημα μπορεί να προκαλέσει σημαντικές πιέσεις στις υποδομές, στο φυσικό περιβάλλον και στην καθημερινή ζωή των κατοίκων. Η εφαρμογή μέτρων όπως ο έλεγχος της επισκεψιμότητας, η ρύθμιση της χωρητικότητας σε ορισμένες περιοχές και η προώθηση λιγότερο γνωστών προορισμών μπορούν να συμβάλουν στη μείωση της υπερσυγκέντρωσης επισκεπτών και στην καλύτερη κατανομή των τουριστικών ροών (Giffari et al., 2025).

Ιδιαίτερη σημασία έχει επίσης η προστασία των φυσικών πόρων και των οικοσυστημάτων. Τα μικρά νησιά διαθέτουν συχνά ευαίσθητα οικολογικά συστήματα, τα οποία μπορούν να επηρεαστούν αρνητικά από την ανεξέλεγκτη τουριστική ανάπτυξη. Η εφαρμογή περιβαλλοντικών πολιτικών, όπως η ορθολογική διαχείριση των υδάτινων πόρων, η μείωση των αποβλήτων, η χρήση ανανεώσιμων πηγών ενέργειας και η προστασία της βιοποικιλότητας, μπορεί να συμβάλει ουσιαστικά στη διατήρηση της οικολογικής ισορροπίας των νησιωτικών περιοχών (Giffari et al., 2025).

Παράλληλα, η διατήρηση της πολιτιστικής κληρονομιάς και της τοπικής ταυτότητας αποτελεί βασική προϋπόθεση για τη βιώσιμη ανάπτυξη των νησιωτικών προορισμών. Οι τοπικές παραδόσεις, η αρχιτεκτονική κληρονομιά και οι πολιτιστικές πρακτικές αποτελούν σημαντικό στοιχείο της τουριστικής ελκυστικότητας των περιοχών αυτών. Ωστόσο, η έντονη τουριστική δραστηριότητα μπορεί να οδηγήσει σε αλλοίωση ή εμπορευματοποίηση των πολιτιστικών στοιχείων. Για τον λόγο αυτό, οι στρατηγικές τουριστικής ανάπτυξης

χρειάζεται να ενσωματώνουν δράσεις που διασφαλίζουν την προστασία και τη διατήρηση της τοπικής πολιτιστικής ταυτότητας (Giffari et al., 2025).

Η βιώσιμη τουριστική ανάπτυξη προϋποθέτει την ενεργή συμβολή της τοπικής κοινωνίας σε όλα τα στάδια του σχεδιασμού και της εφαρμογής των σχετικών πολιτικών. Η συμμετοχή των κατοίκων και των τοπικών φορέων στη λήψη αποφάσεων οδηγεί στη διαμόρφωση αποτελεσματικότερων παρεμβάσεων, οι οποίες ανταποκρίνονται στις πραγματικές ανάγκες της περιοχής και διευκολύνουν την αποδοχή των μέτρων διαχείρισης. Παράλληλα, η ανάπτυξη συνεργασιών μεταξύ των επιχειρήσεων, των παραγωγών και των δημόσιων φορέων ενισχύει τη διασύνδεση του τουρισμού με την τοπική οικονομία, συμβάλλοντας στην αύξηση της προστιθέμενης αξίας για την τοπική κοινωνία (Giffari et al., 2025).

Τέλος, η αποτελεσματική διαχείριση του τουρισμού απαιτεί συνεχή παρακολούθηση και αξιολόγηση των επιπτώσεων της τουριστικής δραστηριότητας. Η συλλογή δεδομένων σχετικά με τις περιβαλλοντικές, κοινωνικές και οικονομικές επιπτώσεις του τουρισμού επιτρέπει στους φορείς διαχείρισης να εντοπίζουν έγκαιρα πιθανά προβλήματα και να προσαρμόζουν ανάλογα τις στρατηγικές τους. Με αυτόν τον τρόπο, οι προορισμοί μπορούν να ανταποκρίνονται αποτελεσματικά στις μεταβαλλόμενες συνθήκες και να διασφαλίζουν τη μακροχρόνια βιωσιμότητα του τουριστικού τους μοντέλου. Συνολικά, η εφαρμογή ολοκληρωμένων στρατηγικών διαχείρισης μπορεί να συμβάλει στη δημιουργία ενός πιο ισορροπημένου μοντέλου τουριστικής ανάπτυξης, το οποίο προστατεύει το φυσικό και πολιτιστικό περιβάλλον, ενισχύει την τοπική οικονομία και διασφαλίζει την ποιότητα ζωής των κατοίκων.

2.8 Εναλλακτικές μορφές τουρισμού ως εργαλείο βιώσιμης ανάπτυξης

Η συνεχής αύξηση της τουριστικής δραστηριότητας τις τελευταίες δεκαετίες ανέδειξε τις αδυναμίες του μοντέλου του μαζικού τουρισμού, ιδιαίτερα σε περιοχές με περιορισμένη φέρουσα ικανότητα, όπως τα μικρά νησιά. Η μεγάλη συγκέντρωση επισκεπτών σε συγκεκριμένες χρονικές περιόδους προκαλεί πιέσεις στις υποδομές, επιβαρύνει τους φυσικούς πόρους και επηρεάζει την κοινωνική και πολιτιστική φυσιογνωμία των τοπικών κοινωνιών. Ως αποτέλεσμα, η διεθνής βιβλιογραφία στρέφεται ολοένα και περισσότερο προς μορφές τουρισμού που επιδιώκουν την ισορροπία ανάμεσα στην τουριστική ανάπτυξη, την περιβαλλοντική προστασία και την κοινωνική ευημερία (Κοκκώσης & Τσάρτας, 2019· Xu & Li, 2025).

Οι εναλλακτικές μορφές τουρισμού αποτελούν μία διαφορετική φιλοσοφία ανάπτυξης, καθώς επικεντρώνονται στην αξιοποίηση των ιδιαίτερων χαρακτηριστικών κάθε προορισμού και όχι στη μαζική προσέλκυση επισκεπτών. Αντίθετα από το συμβατικό τουριστικό μοντέλο, δίνουν προτεραιότητα στον σεβασμό του φυσικού περιβάλλοντος, στην ανάδειξη της πολιτιστικής κληρονομιάς, στην ενεργό συμμετοχή της τοπικής κοινωνίας και στη δημιουργία αυθεντικών εμπειριών για τον επισκέπτη. Στην κατηγορία αυτή εντάσσονται, μεταξύ άλλων, ο οικοτουρισμός, ο αγροτουρισμός, ο θρησκευτικός, ο πολιτιστικός και ο

θαλάσσιος τουρισμός, οι οποίοι αξιοποιούν τα συγκριτικά πλεονεκτήματα κάθε περιοχής και συμβάλλουν στη διαφοροποίηση της τουριστικής προσφοράς (Κοκκώσης, Τσάρτας & Γκρίμπα, 2020).

Παράλληλα, η ανάπτυξη των εναλλακτικών μορφών τουρισμού δημιουργεί σημαντικές προοπτικές για την οικονομική ενδυνάμωση των τοπικών κοινωνιών. Η ενίσχυση μικρών και μεσαίων επιχειρήσεων, η δημιουργία νέων θέσεων εργασίας και η αυξημένη ζήτηση για τοπικά προϊόντα και υπηρεσίες συμβάλλουν στη διάχυση των οικονομικών ωφελειών σε μεγαλύτερο μέρος της κοινότητας. Με τον τρόπο αυτό, ο τουρισμός λειτουργεί ως μοχλός τοπικής ανάπτυξης και ενισχύει τη διασύνδεσή του με τους υπόλοιπους παραγωγικούς τομείς της οικονομίας (Κοκκώσης, Τσάρτας & Γκρίμπα, 2020).

Εξίσου σημαντική είναι η περιβαλλοντική διάσταση των μορφών αυτών. Οι δραστηριότητες που αναπτύσσονται στο πλαίσιό τους χαρακτηρίζονται συνήθως από μικρότερη επιβάρυνση των οικοσυστημάτων και ενθαρρύνουν τους επισκέπτες να υιοθετήσουν πιο υπεύθυνη περιβαλλοντική συμπεριφορά. Παράλληλα, προωθούν την προστασία της βιοποικιλότητας, τη συνετή χρήση των φυσικών πόρων και τη διατήρηση της οικολογικής ισορροπίας των προορισμών, στοιχεία που αποτελούν βασικές προϋποθέσεις για τη βιώσιμη τουριστική ανάπτυξη (Κοκκώσης & Τσάρτας, 2019· Xu & Li, 2025).

Εκτός από τα περιβαλλοντικά οφέλη, οι εναλλακτικές μορφές τουρισμού διαδραματίζουν σημαντικό ρόλο και στη διατήρηση της πολιτιστικής κληρονομιάς. Μέσα από τη γνωριμία των επισκεπτών με την τοπική ιστορία, τα έθιμα, τη γαστρονομία, τις παραδόσεις και τον καθημερινό τρόπο ζωής των κατοίκων, ενισχύεται η πολιτιστική ταυτότητα των προορισμών και δημιουργούνται προϋποθέσεις για ουσιαστικότερη αλληλεπίδραση μεταξύ επισκεπτών και τοπικής κοινωνίας. Η προσέγγιση αυτή συμβάλλει στη διατήρηση της αυθεντικότητας του προορισμού και στην ανάδειξη της τοπικής πολιτιστικής κληρονομιάς (Μοίρα, 2019· Κοκκώσης, Τσάρτας & Γκρίμπα, 2020).

Τέλος, ένα ακόμη σημαντικό πλεονέκτημα των εναλλακτικών μορφών τουρισμού είναι η δυνατότητα περιορισμού της εποχικότητας. Πολλές από τις σχετικές δραστηριότητες μπορούν να πραγματοποιούνται καθ' όλη τη διάρκεια του έτους, γεγονός που συμβάλλει στην επιμήκυνση της τουριστικής περιόδου, στη σταθερότερη λειτουργία των επιχειρήσεων και στη διατήρηση της απασχόλησης των κατοίκων. Ως αποτέλεσμα, ενισχύεται η ανθεκτικότητα της τοπικής οικονομίας και δημιουργούνται ευνοϊκότερες προϋποθέσεις για μια μακροπρόθεσμα βιώσιμη τουριστική ανάπτυξη (Κοκκώσης & Τσάρτας, 2019· Giffari et al., 2025).

2.9 Οικοτουρισμός

Ο οικοτουρισμός αποτελεί μία από τις σημαντικότερες μορφές εναλλακτικού τουρισμού και τα τελευταία χρόνια έχει αποκτήσει ιδιαίτερη σημασία στο πλαίσιο της βιώσιμης τουριστικής ανάπτυξης. Η βασική του φιλοσοφία στηρίζεται στην υπεύθυνη ταξιδιωτική συμπεριφορά, στην προστασία του φυσικού περιβάλλοντος και στη συμμετοχή των τοπικών κοινωνιών στη διαχείριση των τουριστικών δραστηριοτήτων. Σύμφωνα με τη διεθνή βιβλιογραφία, ο οικοτουρισμός αφορά ταξιδιωτικές δραστηριότητες που πραγματοποιούνται σε φυσικές περιοχές και στοχεύουν στη διατήρηση των οικοσυστημάτων, στην περιβαλλοντική εκπαίδευση των επισκεπτών και στη βιώσιμη αξιοποίηση των φυσικών πόρων (Mekonnen & Mekonen, 2024 · Foroughi et al., 2020)

Η ανάπτυξη του οικοτουρισμού συνδέεται άμεσα με την ανάγκη αντιμετώπισης των αρνητικών επιπτώσεων που συχνά προκαλεί ο μαζικός τουρισμός. Η υπερβολική συγκέντρωση επισκεπτών σε συγκεκριμένους προορισμούς μπορεί να οδηγήσει σε περιβαλλοντική υποβάθμιση, εξάντληση φυσικών πόρων και αυξημένες πιέσεις στις τοπικές κοινωνίες. Ως εναλλακτική προσέγγιση, ο οικοτουρισμός προωθεί ένα πιο ισορροπημένο μοντέλο τουριστικής ανάπτυξης, το οποίο βασίζεται στη διατήρηση της βιοποικιλότητας, στη βιώσιμη διαχείριση των φυσικών πόρων και στον σεβασμό του τοπικού περιβάλλοντος (Kumari et al., 2024).

Στο πλαίσιο αυτό, οι οικοτουριστικές δραστηριότητες περιλαμβάνουν συνήθως πεζοπορία, παρατήρηση άγριας ζωής, περιβαλλοντική ερμηνεία και εκπαιδευτικές δράσεις που φέρνουν τους επισκέπτες σε άμεση επαφή με το φυσικό περιβάλλον. Μέσα από αυτές τις εμπειρίες ενισχύεται η κατανόηση της αξίας των οικοσυστημάτων και καλλιεργείται μεγαλύτερος σεβασμός προς τη φύση και τους φυσικούς πόρους (Kumari et al., 2024).

Ένα από τα σημαντικότερα χαρακτηριστικά του οικοτουρισμού είναι η συμβολή του στην προστασία του φυσικού περιβάλλοντος. Η ύπαρξη οικονομικών ωφελειών που προκύπτουν από τη διατήρηση των φυσικών περιοχών δημιουργεί κίνητρα για την προστασία και τη βιώσιμη διαχείρισή τους. Παράλληλα, οι τοπικές κοινωνίες αντιλαμβάνονται ότι η διατήρηση του φυσικού κεφαλαίου μιας περιοχής αποτελεί βασική προϋπόθεση για τη μακροχρόνια ανάπτυξη του τουρισμού, γεγονός που ενισχύει την περιβαλλοντική ευαισθητοποίηση και την υιοθέτηση πιο βιώσιμων πρακτικών διαχείρισης (Purnamawati et al., 2022 · Mekonnen & Mekonen, 2024).

Εξίσου σημαντική είναι και η οικονομική διάσταση του οικοτουρισμού. Η ανάπτυξη σχετικών δραστηριοτήτων μπορεί να δημιουργήσει νέες θέσεις εργασίας και ευκαιρίες επιχειρηματικότητας, ιδιαίτερα σε αγροτικές, νησιωτικές ή απομακρυσμένες περιοχές όπου οι εναλλακτικές πηγές εισοδήματος είναι περιορισμένες. Επιχειρήσεις όπως οικοτουριστικά καταλύματα, τοπικά γραφεία ξεναγήσεων και

δραστηριότητες υπαίθρου μπορούν να ενισχύσουν σημαντικά την τοπική οικονομία, ενώ παράλληλα διατηρούν μεγαλύτερο μέρος των οικονομικών ωφελειών εντός της τοπικής κοινότητας (Purnamawati et al., 2022 · Mekonnen & Mekonen, 2024). Η συμμετοχή των τοπικών κοινωνιών αποτελεί επίσης θεμελιώδη αρχή του οικοτουρισμού. Η ενεργή εμπλοκή των κατοίκων στη λήψη αποφάσεων και στη διαχείριση των τουριστικών δραστηριοτήτων συμβάλλει στην αποτελεσματικότερη αξιοποίηση των τοπικών πόρων, στη δικαιότερη κατανομή των οικονομικών οφελών και στη διατήρηση της πολιτιστικής ταυτότητας των προορισμών. Με τον τρόπο αυτό ενισχύεται η κοινωνική βιωσιμότητα και δημιουργούνται οι προϋποθέσεις για μια πιο ισορροπημένη τουριστική ανάπτυξη (Purnamawati et al., 2022 · Mekonnen & Mekonen, 2024).

Παράλληλα, η συνεχώς αυξανόμενη περιβαλλοντική ευαισθητοποίηση των ταξιδιωτών ενισχύει τη ζήτηση για οικοτουριστικές εμπειρίες και βιώσιμες μορφές διαμονής. Έρευνες έχουν δείξει ότι οι τουρίστες που διαθέτουν υψηλό επίπεδο περιβαλλοντικής συνείδησης είναι περισσότερο πιθανό να επιλέγουν υπηρεσίες και καταλύματα που εφαρμόζουν πρακτικές φιλικές προς το περιβάλλον, επιδιώκοντας να μειώσουν το οικολογικό αποτύπωμα των ταξιδιών τους (Hou & Wu, 2021). Επιπλέον, οι περιβαλλοντικές συνήθειες που αναπτύσσουν τα άτομα στην καθημερινή τους ζωή επηρεάζουν συχνά και τις ταξιδιωτικές τους αποφάσεις, γεγονός που ενισχύει περαιτέρω τη σημασία του οικοτουρισμού ως βιώσιμης μορφής τουριστικής ανάπτυξης (Foroughi et al., 2022 · Olya et al., 2019).

Παρά τα σημαντικά οφέλη που προσφέρει, ο οικοτουρισμός δεν είναι απαλλαγμένος από προκλήσεις. Η ανεξέλεγκτη ανάπτυξη ή η απουσία αποτελεσματικού σχεδιασμού μπορεί να οδηγήσει σε προβλήματα παρόμοια με εκείνα που παρατηρούνται στον μαζικό τουρισμό. Η υπερβολική επισκεψιμότητα σε προστατευόμενες περιοχές, για παράδειγμα, ενδέχεται να προκαλέσει υποβάθμιση οικοτόπων, αύξηση των απορριμμάτων και διατάραξη της άγριας ζωής. Για τον λόγο αυτό, η εφαρμογή πολιτικών βιώσιμης διαχείρισης, όπως ο έλεγχος της επισκεψιμότητας, η ανάπτυξη κατάλληλων υποδομών και η συνεχής παρακολούθηση των περιβαλλοντικών επιπτώσεων, θεωρείται απαραίτητη για τη διασφάλιση της μακροχρόνιας βιωσιμότητας των οικοτουριστικών προορισμών (Purnamawati et al., 2022 · Mekonnen & Mekonen, 2024).

Συνολικά, ο οικοτουρισμός αποτελεί ένα σημαντικό εργαλείο για την προώθηση της βιώσιμης τουριστικής ανάπτυξης, καθώς συνδυάζει την προστασία του περιβάλλοντος με την οικονομική και κοινωνική ενδυνάμωση των τοπικών κοινωνιών. Παράλληλα, η αυξανόμενη ζήτηση των καταναλωτών για περιβαλλοντικά υπεύθυνες εμπειρίες ενθαρρύνει τις τουριστικές επιχειρήσεις να υιοθετούν πρακτικές βιωσιμότητας και να επενδύουν σε πιο φιλικά προς το περιβάλλον μοντέλα λειτουργίας. Ως αποτέλεσμα, ο οικοτουρισμός συμβάλλει στη διαμόρφωση ενός πιο ανθεκτικού, ισορροπημένου και περιβαλλοντικά υπεύθυνου τουριστικού μοντέλου, το οποίο είναι ιδιαίτερα κατάλληλο για μικρούς και ευαίσθητους προορισμούς (Ghaderi et al., 2024 · Wang et al., 2025).

2.10 Θρησκευτικός τουρισμός

Ο θρησκευτικός τουρισμός αποτελεί μία από τις αρχαιότερες μορφές ταξιδιών και συνδέεται στενά με την ανάγκη των ανθρώπων για πνευματική αναζήτηση, λατρεία και συμμετοχή σε θρησκευτικές πρακτικές. Από την αρχαιότητα έως και σήμερα, εκατομμύρια άνθρωποι ταξιδεύουν σε ιερούς τόπους για να συμμετάσχουν σε προσκυνήματα, να επισκεφθούν θρησκευτικά μνημεία ή να λάβουν μέρος σε θρησκευτικές τελετές και εορτές. Στη σύγχρονη εποχή, ο θρησκευτικός τουρισμός έχει εξελιχθεί σε σημαντικό τμήμα της τουριστικής βιομηχανίας και προσελκύει μεγάλο αριθμό επισκεπτών σε διάφορους προορισμούς σε όλο τον κόσμο (Romanelli et al., 2021).

Σύμφωνα με τη διεθνή βιβλιογραφία, ο θρησκευτικός τουρισμός περιλαμβάνει ταξίδια που πραγματοποιούνται είτε για καθαρά θρησκευτικούς λόγους είτε για λόγους πολιτιστικού και ιστορικού ενδιαφέροντος. Οι επισκέπτες μπορεί να ταξιδεύουν για να συμμετάσχουν σε προσκυνηματικές διαδρομές, να επισκεφθούν ιστορικά μοναστήρια, ναούς και ιερά, ή να βιώσουν μια πνευματική εμπειρία που συνδέεται με την πίστη και την παράδοση. Η διάκριση μεταξύ προσκυνητών και τουριστών δεν είναι πάντα σαφής, καθώς πολλοί επισκέπτες συνδυάζουν θρησκευτικά και πολιτιστικά κίνητρα κατά τη διάρκεια των ταξιδιών τους (Kim et al., 2020 · Huang & Pearce, 2019).

Η ανάπτυξη του θρησκευτικού τουρισμού μπορεί να συμβάλει σημαντικά στην οικονομική ανάπτυξη των περιοχών που διαθέτουν σημαντικούς θρησκευτικούς πόρους. Οι επισκέψεις σε θρησκευτικά μνημεία και ιερούς τόπους δημιουργούν σημαντική τουριστική κίνηση, η οποία ενισχύει οικονομικές δραστηριότητες όπως η φιλοξενία, η εστίαση και το τοπικό εμπόριο. Σε πολλές περιπτώσεις, μικρές κοινότητες που φιλοξενούν σημαντικά θρησκευτικά μνημεία μπορούν να επωφεληθούν από την αυξημένη επισκεψιμότητα και να αναπτύξουν νέες μορφές τουριστικών υπηρεσιών (Kim et al., 2020 · Huang & Pearce, 2019).

Παράλληλα, ο θρησκευτικός τουρισμός συμβάλλει στη διατήρηση και ανάδειξη της πολιτιστικής και θρησκευτικής κληρονομιάς. Πολλοί θρησκευτικοί προορισμοί αποτελούν σημαντικά ιστορικά μνημεία που αντανakλούν την πολιτιστική ταυτότητα των περιοχών στις οποίες βρίσκονται. Η τουριστική ανάπτυξη μπορεί να συμβάλει στη συντήρηση και προστασία αυτών των μνημείων, καθώς δημιουργούνται οικονομικοί πόροι που μπορούν να χρησιμοποιηθούν για την αποκατάσταση και τη διατήρησή τους (Kim et al., 2020 · Huang & Pearce, 2019).

Ένα ακόμη σημαντικό χαρακτηριστικό του θρησκευτικού τουρισμού είναι η εμπειρία που βιώνουν οι επισκέπτες κατά τη διάρκεια των ταξιδιών τους. Για πολλούς ταξιδιώτες, η επίσκεψη σε έναν ιερό τόπο αποτελεί μια βαθιά προσωπική και πνευματική εμπειρία που συνδέεται με την αναζήτηση νοήματος, την ενίσχυση της πίστης ή την προσωπική αυτογνωσία. Η εμπειρία αυτή μπορεί να ενισχύεται μέσα από τη

συμμετοχή σε θρησκευτικές τελετές, την επαφή με την τοπική θρησκευτική παράδοση και την αλληλεπίδραση με άλλους προσκυνητές (Kim et al., 2020 · Huang & Pearce, 2019).

Ωστόσο, η συνεχώς αυξανόμενη επισκεψιμότητα σε θρησκευτικούς προορισμούς συνοδεύεται και από σημαντικές προκλήσεις για τη βιώσιμη διαχείρισή τους. Η υπερβολική συγκέντρωση προσκυνητών και επισκεπτών είναι δυνατόν να επιβαρύνει τις υφιστάμενες υποδομές, να εντείνει τις πιέσεις στο φυσικό περιβάλλον και να επηρεάσει αρνητικά την αυθεντικότητα και τον πνευματικό χαρακτήρα των ιερών τόπων. Για τον λόγο αυτό, η εφαρμογή πρακτικών βιώσιμης διαχείρισης θεωρείται αναγκαία, ώστε να διασφαλίζεται η αρμονική συνύπαρξη της τουριστικής αξιοποίησης με την προστασία της θρησκευτικής και πολιτιστικής κληρονομιάς (Romanelli et al., 2021).

Παράλληλα, η σύγχρονη επιστημονική βιβλιογραφία επισημαίνει ότι η αποτελεσματική διαχείριση των επισκεπτών αποτελεί καθοριστικό παράγοντα για τη βιωσιμότητα των θρησκευτικών προορισμών. Η υιοθέτηση κατάλληλων στρατηγικών μπορεί να αναβαθμίσει την εμπειρία των επισκεπτών, να διαφυλάξει τον ιδιαίτερο χαρακτήρα των ιερών τόπων και να συμβάλει στη διατήρηση της πολιτιστικής και θρησκευτικής τους αξίας. Επιπλέον, ο θρησκευτικός τουρισμός, όταν αναπτύσσεται με βάση τις αρχές της βιωσιμότητας, μπορεί να αποτελέσει μοχλό τοπικής ανάπτυξης, ενισχύοντας τόσο την οικονομική δραστηριότητα όσο και τη μακροχρόνια προστασία της πολιτιστικής και θρησκευτικής κληρονομιάς (Kim et al., 2020 · Huang & Pearce, 2019).

2.11 Σύνδεση των εναλλακτικών μορφών τουρισμού με τη βιώσιμη ανάπτυξη μικρών νησιών

Η ανάπτυξη εναλλακτικών μορφών τουρισμού θεωρείται σημαντική στρατηγική για την προώθηση της βιώσιμης ανάπτυξης σε μικρούς και ευαίσθητους προορισμούς, όπως τα νησιά. (Mekonnen & Mekonen, 2024). Οι περιοχές αυτές χαρακτηρίζονται συχνά από περιορισμένους φυσικούς πόρους, μικρή χωρητικότητα υποδομών και ευαίσθητα οικοσυστήματα, γεγονός που τις καθιστά ιδιαίτερα ευάλωτες στις επιπτώσεις του μαζικού τουρισμού. Στο πλαίσιο αυτό, μορφές τουρισμού όπως ο οικοτουρισμός και ο θρησκευτικός τουρισμός προτείνονται στη βιβλιογραφία ως πιο βιώσιμες εναλλακτικές, καθώς προωθούν μια πιο ισορροπημένη αξιοποίηση των τοπικών πόρων και ενισχύουν τη συμμετοχή των τοπικών κοινωνιών στην τουριστική ανάπτυξη (Lin et al., 2021· Kumari & Thakur, 2024).

Ο οικοτουρισμός θεωρείται ιδιαίτερα κατάλληλος για μικρούς νησιωτικούς προορισμούς, καθώς βασίζεται στην προστασία του φυσικού περιβάλλοντος και στην ανάδειξη της βιοποικιλότητας. Πολλά μικρά νησιά διαθέτουν μοναδικά φυσικά τοπία, θαλάσσια οικοσυστήματα και περιοχές υψηλής οικολογικής αξίας, τα οποία μπορούν να αποτελέσουν σημαντικούς πόρους για την ανάπτυξη οικοτουριστικών δραστηριοτήτων (Shinde & Olsen, 2023). Μέσα από δραστηριότητες όπως η πεζοπορία στη φύση, η παρατήρηση άγριας ζωής και η εξερεύνηση προστατευόμενων περιοχών, οι επισκέπτες έχουν τη δυνατότητα

να γνωρίσουν το φυσικό περιβάλλον των νησιών, ενώ παράλληλα δημιουργούνται οικονομικά κίνητρα για την προστασία των οικοσυστημάτων (Purnamawati et al., 2022 · Mekonnen & Mekonen, 2024).

Η ανάπτυξη του οικοτουρισμού μπορεί να αποτελέσει σημαντικό παράγοντα ενίσχυσης της οικονομικής ανθεκτικότητας των μικρών νησιωτικών προορισμών. Δεδομένου ότι πολλές νησιωτικές περιοχές στηρίζουν σε μεγάλο βαθμό την οικονομική τους δραστηριότητα στον τουρισμό, είναι ιδιαίτερα ευάλωτες στις μεταβολές της τουριστικής ζήτησης. Η ενίσχυση του οικοτουρισμού συμβάλλει στη διεύρυνση της τουριστικής προσφοράς, δημιουργεί νέες επαγγελματικές προοπτικές και περιορίζει την εξάρτηση από τις συμβατικές μορφές τουρισμού (Lin et al., 2021·Farmaki et al., 2026). Παράλληλα, η ανάπτυξη μικρής κλίμακας επιχειρηματικών δραστηριοτήτων που σχετίζονται με τον οικοτουρισμό, όπως οικογενειακά καταλύματα, υπηρεσίες τοπικής ξενάγησης, δραστηριότητες στη φύση και παραγωγή παραδοσιακών προϊόντων, μπορεί να ενισχύσει ουσιαστικά την τοπική οικονομία. Μέσα από αυτές τις δραστηριότητες δημιουργούνται πρόσθετες πηγές εισοδήματος για τους κατοίκους, ενδυναμώνεται η τοπική επιχειρηματικότητα και τα οικονομικά οφέλη του τουρισμού κατανέμονται ευρύτερα στην τοπική κοινωνία (Lin et al., 2021· Farmaki et al., 2026).

Επιπλέον, ο οικοτουρισμός συμβάλλει στην περιβαλλοντική ευαισθητοποίηση των επισκεπτών και των τοπικών κοινωνιών.. Στα μικρά νησιά, όπου τα οικοσυστήματα είναι συχνά εύθραυστα και ευαίσθητα στις ανθρώπινες δραστηριότητες, η περιβαλλοντική ευαισθητοποίηση αποτελεί βασικό παράγοντα για τη διατήρηση της οικολογικής ισορροπίας (Lin et al., 2021· Farmaki et al., 2026).

Παράλληλα με τον οικοτουρισμό, ο θρησκευτικός τουρισμός μπορεί επίσης να συμβάλει στη βιώσιμη ανάπτυξη μικρών νησιωτικών προορισμών. Πολλά νησιά διαθέτουν σημαντικά θρησκευτικά μνημεία, όπως μοναστήρια, εκκλησίες και ιστορικούς τόπους λατρείας, τα οποία αποτελούν σημαντικούς πόρους πολιτιστικού και θρησκευτικού ενδιαφέροντος. Η αξιοποίηση αυτών των πόρων μέσω του θρησκευτικού τουρισμού μπορεί να συμβάλει στην προσέλκυση επισκεπτών που ενδιαφέρονται για την ιστορία, τον πολιτισμό και την πνευματική εμπειρία των προορισμών (Kim et al., 2020 · Huang & Pearce, 2019).

Ο θρησκευτικός τουρισμός μπορεί να προσφέρει σημαντικά οικονομικά οφέλη στις τοπικές κοινωνίες των νησιών, καθώς δημιουργεί τουριστική κίνηση σε περιοχές που ενδεχομένως δεν αποτελούν παραδοσιακούς τουριστικούς προορισμούς. Οι επισκέψεις σε μοναστήρια, εκκλησίες και θρησκευτικά μνημεία μπορούν να ενισχύσουν δραστηριότητες όπως η φιλοξενία, η εστίαση και το τοπικό εμπόριο, δημιουργώντας νέες οικονομικές ευκαιρίες για τους κατοίκους των περιοχών αυτών (Romanelli et al., 2021). Ένα ακόμη σημαντικό στοιχείο που συνδέει τον θρησκευτικό τουρισμό με τη βιώσιμη ανάπτυξη των μικρών νησιών είναι η συμβολή του στη διατήρηση της πολιτιστικής και θρησκευτικής κληρονομιάς. Οι θρησκευτικοί

τόποι αποτελούν συχνά σημαντικά ιστορικά και πολιτιστικά μνημεία που αντανakλούν την ταυτότητα και την ιστορία των τοπικών κοινωνιών. Η ανάπτυξη του θρησκευτικού τουρισμού μπορεί να συμβάλει στην προστασία και συντήρηση αυτών των μνημείων, καθώς δημιουργούνται οικονομικοί πόροι που μπορούν να χρησιμοποιηθούν για τη διατήρηση και ανάδειξή τους (Romanelli et al., 2021 · Kim et al., 2020).

Παρά τα σημαντικά οφέλη που μπορούν να προσφέρουν οι μορφές αυτές τουρισμού, η ανάπτυξή τους απαιτεί προσεκτικό σχεδιασμό και αποτελεσματική διαχείριση. Η αυξημένη επισκεψιμότητα σε μικρούς προορισμούς μπορεί να δημιουργήσει πιέσεις στις υποδομές και στο φυσικό περιβάλλον, ιδιαίτερα σε περιοχές με περιορισμένη χωρητικότητα. Για τον λόγο αυτό, η εφαρμογή στρατηγικών βιώσιμης διαχείρισης, όπως ο έλεγχος της επισκεψιμότητας και η ανάπτυξη βιώσιμων τουριστικών υποδομών, θεωρείται απαραίτητη για τη διατήρηση της ισορροπίας μεταξύ τουριστικής ανάπτυξης και προστασίας των φυσικών και πολιτιστικών πόρων (Kumari & Thakur, 2024 · Shinde & Olsen, 2023).

Συνολικά, ο οικοτουρισμός και ο θρησκευτικός τουρισμός αποτελούν δύο σημαντικές μορφές εναλλακτικού τουρισμού, οι οποίες μπορούν να υποστηρίξουν τη βιώσιμη ανάπτυξη των μικρών νησιωτικών προορισμών. Η συμβολή τους δεν περιορίζεται μόνο στην προστασία του φυσικού και πολιτιστικού πλούτου, αλλά επεκτείνεται και στην ενίσχυση της τοπικής οικονομικής δραστηριότητας και στη διατήρηση της πολιτιστικής ταυτότητας των περιοχών. Μέσα από την αξιοποίηση των ιδιαίτερων χαρακτηριστικών κάθε προορισμού δημιουργούνται οι προϋποθέσεις για ένα πιο ισορροπημένο και μακροπρόθεσμα βιώσιμο μοντέλο τουριστικής ανάπτυξης, προσαρμοσμένο στις ανάγκες των μικρών νησιωτικών κοινοτήτων (Lin et al., 2021 · Romanelli et al., 2021).

Ωστόσο, η επιτυχής ανάπτυξη των μορφών αυτών δεν εξαρτάται αποκλειστικά από την ύπαρξη αξιόλογων φυσικών και πολιτιστικών πόρων. Εξίσου σημαντικό ρόλο διαδραματίζει ο τρόπος με τον οποίο ένας προορισμός οργανώνει την τουριστική του προβολή και επικοινωνεί τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά του προς τους δυνητικούς επισκέπτες. Στο σύγχρονο τουριστικό περιβάλλον, η εικόνα που διαμορφώνει ένας προορισμός επηρεάζεται σε μεγάλο βαθμό από τις ψηφιακές τεχνολογίες, τις διαδικτυακές πλατφόρμες και τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης, τα οποία αποτελούν βασικές πηγές ενημέρωσης και επηρεάζουν τις ταξιδιωτικές επιλογές και τη διαδικασία λήψης αποφάσεων των επισκεπτών (Chu et al., 2020 · Veseli et al., 2025).

Ιδιαίτερα για μικρούς νησιωτικούς προορισμούς, ο ψηφιακός μετασχηματισμός μπορεί να λειτουργήσει ως σημαντικό εργαλείο προβολής, διαφοροποίησης και βιώσιμης διαχείρισης. Μέσα από τη χρήση ψηφιακών τεχνολογιών, οι προορισμοί μπορούν να αναδείξουν τις εναλλακτικές μορφές τουρισμού που προσφέρουν, να

προσεγγίσουν εξειδικευμένα κοινά ενδιαφέροντος και να ενισχύσουν την ανταγωνιστικότητά τους στο σύγχρονο τουριστικό περιβάλλον.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3 Ψηφιακός Μετασχηματισμός και Τουριστική Προβολή

3.1 Ψηφιακός μετασχηματισμός και τουρισμός

Η διαρκής εξέλιξη των ψηφιακών τεχνολογιών έχει μεταβάλει ουσιαστικά τον τρόπο λειτουργίας και ανάπτυξης της τουριστικής βιομηχανίας. Ο ψηφιακός μετασχηματισμός δεν επηρεάζει μόνο τις στρατηγικές προβολής και προώθησης των τουριστικών προορισμών, αλλά και τον τρόπο με τον οποίο οι ταξιδιώτες ενημερώνονται, οργανώνουν τις μετακινήσεις τους και αξιολογούν τις εμπειρίες που αποκτούν. Ως αποτέλεσμα, η αξιοποίηση των ψηφιακών εργαλείων έχει εξελιχθεί σε βασική προϋπόθεση για την αποτελεσματική διαχείριση και προβολή των σύγχρονων τουριστικών προορισμών (Τσάρτας & Κοκκώσης, 2019).

Οι σύγχρονες τεχνολογικές εφαρμογές έχουν αλλάξει σημαντικά και τη διαδικασία λήψης αποφάσεων των τουριστών. Πριν από την πραγματοποίηση ενός ταξιδιού, οι περισσότεροι επισκέπτες αναζητούν πληροφορίες στο διαδίκτυο σχετικά με τους προορισμούς, τα καταλύματα, τα αξιοθέατα και τις διαθέσιμες δραστηριότητες. Οι διαδικτυακές πλατφόρμες συγκεντρώνουν μεγάλο όγκο πληροφοριών, επιτρέποντας στους χρήστες να συγκρίνουν εναλλακτικές επιλογές και να σχηματίζουν πληρέστερη εικόνα για έναν προορισμό. Η αυξανόμενη σημασία των ψηφιακών μέσων έχει οδηγήσει τους οργανισμούς διαχείρισης προορισμών και τις τουριστικές επιχειρήσεις στην ενσωμάτωση πρακτικών ψηφιακού μάρκετινγκ, με στόχο την ενίσχυση της αναγνωρισιμότητας, της ανταγωνιστικότητας και της συνολικής εικόνας τους στη διεθνή τουριστική αγορά (Rauscher, Humpe & Brehlm, 2021).

3.2 Ψηφιακό μάρκετινγκ και διαμόρφωση της εικόνας προορισμού

Το ψηφιακό μάρκετινγκ έχει εξελιχθεί σε έναν από τους σημαντικότερους πυλώνες της σύγχρονης τουριστικής προβολής, καθώς προσφέρει στους προορισμούς τη δυνατότητα να επικοινωνούν αποτελεσματικά τα συγκριτικά τους πλεονεκτήματα σε διεθνές επίπεδο. Μέσα από την αξιοποίηση ψηφιακών καναλιών επικοινωνίας μπορούν να προσεγγίσουν διαφορετικές κατηγορίες επισκεπτών, να διευρύνουν την παρουσία τους σε νέες αγορές και να ενισχύσουν τη θέση τους στο ιδιαίτερα ανταγωνιστικό τουριστικό περιβάλλον. Για την επίτευξη των στόχων αυτών αξιοποιούνται εργαλεία, όπως οι επίσημες ιστοσελίδες προορισμών, οι μηχανές αναζήτησης, οι διαδικτυακές διαφημιστικές καμπάνιες, οι πλατφόρμες κοινωνικής δικτύωσης και άλλες σύγχρονες πρακτικές ψηφιακής επικοινωνίας (Mariani & Baggio, 2021).

Κεντρική παράμετρος του ψηφιακού μάρκετινγκ αποτελεί η διαμόρφωση της εικόνας ενός τουριστικού προορισμού (*destination image*). Η εικόνα αυτή επηρεάζει σε σημαντικό βαθμό τον τρόπο με τον οποίο οι υποψήφιοι επισκέπτες αντιλαμβάνονται έναν προορισμό, διαμορφώνοντας τις προσδοκίες τους πριν ακόμη πραγματοποιήσουν το ταξίδι τους. Μέσω των ψηφιακών μέσων είναι δυνατή η ανάδειξη του φυσικού περιβάλλοντος, της πολιτιστικής κληρονομιάς, των διαθέσιμων δραστηριοτήτων και των εμπειριών που προσφέρει ένας τόπος, ενισχύοντας τη θετική εικόνα του και αυξάνοντας την ελκυστικότητά του απέναντι στους δυνητικούς επισκέπτες (Fletcher et al., 2019 · Rahimi et al., 2017).

3.3 Κοινωνικά δίκτυα, αξιολογήσεις και περιεχόμενο χρηστών

Τα κοινωνικά δίκτυα αποτελούν σήμερα ένα από τα σημαντικότερα μέσα επικοινωνίας μεταξύ τουριστών και προορισμών. Πλατφόρμες όπως το Instagram, το Facebook, το YouTube και το TikTok επιτρέπουν στους χρήστες να μοιράζονται φωτογραφίες, βίντεο και εμπειρίες από τα ταξίδια τους, δημιουργώντας περιεχόμενο που επηρεάζει σημαντικά την εικόνα ενός προορισμού.

Ιδιαίτερη σημασία έχει το λεγόμενο User Generated Content (UGC), δηλαδή το περιεχόμενο που δημιουργείται από τους ίδιους τους επισκέπτες. Το περιεχόμενο αυτό θεωρείται συχνά πιο αξιόπιστο από τις παραδοσιακές μορφές διαφήμισης, καθώς βασίζεται σε πραγματικές εμπειρίες ταξιδιωτών. Οι φωτογραφίες, οι κριτικές και οι προσωπικές ιστορίες που δημοσιεύονται στα κοινωνικά δίκτυα μπορούν να επηρεάσουν σημαντικά τις αντιλήψεις άλλων πιθανών επισκεπτών σχετικά με έναν προορισμό.

Παράλληλα, οι διαδικτυακές αξιολογήσεις σε πλατφόρμες όπως το TripAdvisor, το Google Reviews ή το Booking αποτελούν σημαντικό παράγοντα που επηρεάζει την επιλογή προορισμών και καταλυμάτων. Οι θετικές αξιολογήσεις μπορούν να ενισχύσουν την ελκυστικότητα ενός προορισμού, ενώ οι αρνητικές εμπειρίες μπορούν να επηρεάσουν αρνητικά τη φήμη του.

3.4 Ψηφιακές πλατφόρμες και εφαρμογές στον τουρισμό

Οι ψηφιακές πλατφόρμες και εφαρμογές έχουν αλλάξει σημαντικά τον τρόπο με τον οποίο οργανώνονται και πραγματοποιούνται τα ταξίδια. Πλατφόρμες κρατήσεων, εφαρμογές πλοήγησης και ψηφιακοί τουριστικοί οδηγοί παρέχουν στους επισκέπτες τη δυνατότητα να σχεδιάζουν και να διαχειρίζονται τα ταξίδια τους με μεγαλύτερη ευκολία και ευελιξία (Kotler et al., 2019).

Επιπλέον, οι ψηφιακές εφαρμογές μπορούν να συμβάλουν στη βελτίωση της εμπειρίας των επισκεπτών σε έναν προορισμό. Μέσω εφαρμογών για κινητά τηλέφωνα, οι επισκέπτες μπορούν να λαμβάνουν πληροφορίες σχετικά με αξιοθέατα, δραστηριότητες, μετακινήσεις και τοπικές υπηρεσίες. Παράλληλα, οι τεχνολογίες αυτές μπορούν να χρησιμοποιηθούν και από τους φορείς διαχείρισης προορισμών για την καλύτερη οργάνωση και διαχείριση της τουριστικής δραστηριότητας (Kotler et al., 2019).

3.5 Σύνδεση με βιώσιμη ανάπτυξη μικρών νησιών

Ο ψηφιακός μετασχηματισμός μπορεί να διαδραματίσει σημαντικό ρόλο στη βιώσιμη ανάπτυξη μικρών νησιωτικών προορισμών. Μέσω των ψηφιακών εργαλείων, οι μικροί προορισμοί μπορούν να προβάλουν τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά τους και να προσελκύσουν επισκέπτες που ενδιαφέρονται για εναλλακτικές και βιώσιμες μορφές τουρισμού. Επιπλέον, οι ψηφιακές πλατφόρμες μπορούν να συμβάλουν στη βελτίωση της διαχείρισης των επισκεπτών, στην καλύτερη κατανομή της τουριστικής ζήτησης και στη μείωση των πιέσεων που δημιουργούνται από τον μαζικό τουρισμό.

Με τον τρόπο αυτό, η αξιοποίηση των ψηφιακών τεχνολογιών μπορεί να αποτελέσει σημαντικό εργαλείο για την προώθηση ενός πιο βιώσιμου και ισορροπημένου μοντέλου τουριστικής ανάπτυξης σε μικρούς νησιωτικούς προορισμούς (Chu et al., 2020).

3.6 Ψηφιακή προβολή εναλλακτικών μορφών τουρισμού

Η ανάπτυξη των ψηφιακών τεχνολογιών έχει μετασχηματίσει σημαντικά τον τρόπο με τον οποίο οι τουριστικοί προορισμοί προβάλλονται και προωθούνται στη διεθνή τουριστική αγορά. Στο πλαίσιο αυτό, ο ψηφιακός μετασχηματισμός επηρεάζει ιδιαίτερα την προβολή των εναλλακτικών μορφών τουρισμού, όπως ο οικοτουρισμός και ο θρησκευτικός τουρισμός, καθώς επιτρέπει στους προορισμούς να αναδείξουν τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά τους και να προσεγγίσουν στοχευμένα κοινά επισκεπτών. Η αξιοποίηση ψηφιακών εργαλείων, όπως τα κοινωνικά δίκτυα, οι διαδικτυακές πλατφόρμες και οι ψηφιακές καμπάνιες μάρκετινγκ, συμβάλλει στη διαμόρφωση της εικόνας ενός προορισμού και επηρεάζει σημαντικά τη ζήτηση και την επιλογή του από τους τουρίστες (Chu et al., 2020).

Η ψηφιακή προβολή είναι ιδιαίτερα σημαντική για μικρούς και λιγότερο γνωστούς προορισμούς, όπως τα μικρά νησιά, τα οποία συχνά διαθέτουν περιορισμένους πόρους για παραδοσιακές μορφές τουριστικής προβολής. Μέσω των ψηφιακών μέσων, οι προορισμοί αυτοί μπορούν να αναδείξουν το φυσικό τους περιβάλλον, την πολιτιστική τους κληρονομιά και τις αυθεντικές εμπειρίες που προσφέρουν στους επισκέπτες. Με τον τρόπο αυτό, μπορούν να προσελκύσουν ταξιδιώτες που ενδιαφέρονται για εναλλακτικές μορφές τουρισμού και για πιο βιώσιμες ταξιδιωτικές εμπειρίες (Ruiz-Real et al., 2020).

3.7 Ψηφιακό περιβάλλον και εικόνα προορισμού

Στη σύγχρονη εποχή, η εικόνα ενός τουριστικού προορισμού διαμορφώνεται σε μεγάλο βαθμό μέσα από το ψηφιακό περιβάλλον. Οι ταξιδιώτες χρησιμοποιούν το διαδίκτυο ως βασική πηγή πληροφόρησης πριν από την επιλογή ενός προορισμού, αναζητώντας πληροφορίες σχετικά με αξιοθέατα, δραστηριότητες, καταλύματα και εμπειρίες. Οι φωτογραφίες, τα βίντεο και οι ιστορίες που δημοσιεύονται σε ιστοσελίδες και κοινωνικά δίκτυα συμβάλλουν στη δημιουργία μιας συγκεκριμένης εικόνας για τον προορισμό.

Για προορισμούς που προωθούν εναλλακτικές μορφές τουρισμού, όπως ο οικοτουρισμός και ο θρησκευτικός τουρισμός, η ψηφιακή εικόνα μπορεί να διαδραματίσει καθοριστικό ρόλο. Η προβολή φυσικών τοπίων, προστατευόμενων περιοχών, μοναστηριών ή ιστορικών θρησκευτικών μνημείων μέσω ψηφιακών μέσων μπορεί να ενισχύσει το ενδιαφέρον των επισκεπτών και να δημιουργήσει θετικές προσδοκίες σχετικά με την εμπειρία που θα έχουν κατά την επίσκεψή τους.

Τα κοινωνικά δίκτυα αποτελούν σήμερα ένα από τα σημαντικότερα εργαλεία προβολής τουριστικών προορισμών. Οι ταξιδιώτες μοιράζονται φωτογραφίες, βίντεο και εμπειρίες από τα ταξίδια τους, δημιουργώντας περιεχόμενο που επηρεάζει τις αντιλήψεις άλλων πιθανών επισκεπτών. Το περιεχόμενο αυτό, γνωστό ως User Generated Content (UGC), θεωρείται ιδιαίτερα σημαντικό για τη διαμόρφωση της εικόνας ενός προορισμού, καθώς βασίζεται σε πραγματικές εμπειρίες ταξιδιωτών.

Στην περίπτωση των μικρών νησιών, το περιεχόμενο που δημιουργείται από τους ίδιους τους επισκέπτες μπορεί να συμβάλει σημαντικά στην προβολή των εναλλακτικών μορφών τουρισμού. Φωτογραφίες από φυσικά τοπία, δραστηριότητες στη φύση ή επισκέψεις σε θρησκευτικά μνημεία μπορούν να ενισχύσουν το ενδιαφέρον άλλων ταξιδιωτών για παρόμοιες εμπειρίες. Με τον τρόπο αυτό, τα κοινωνικά δίκτυα λειτουργούν ως σημαντικός μηχανισμός διάδοσης πληροφοριών και ενίσχυσης της τουριστικής ζήτησης.

3.8 Ψηφιακές πλατφόρμες και επιλογή προορισμού

Η αυξανόμενη χρήση ψηφιακών τεχνολογιών και διαδικτυακών εργαλείων έχει μετασχηματίσει σημαντικά τον τρόπο με τον οποίο διαμορφώνεται η τουριστική εμπειρία και η σχέση μεταξύ επισκεπτών και τουριστικών επιχειρήσεων. Η σύγχρονη βιβλιογραφία επισημαίνει ότι τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης και το ηλεκτρονικό word-of-mouth αποτελούν πλέον καθοριστικούς παράγοντες για τη διαμόρφωση της εικόνας ενός προορισμού, επηρεάζοντας τόσο την επιλογή του από τους ταξιδιώτες όσο και την πιθανότητα επαναλαμβανόμενης επίσκεψης ή πιστότητας προς έναν προορισμό ή μια επιχείρηση (Chu et al., 2020).

Στο πλαίσιο αυτό, ιδιαίτερη σημασία αποκτά η αξιοποίηση ψηφιακών εργαλείων που βελτιώνουν τη συνολική εμπειρία του επισκέπτη και καθιστούν την παροχή υπηρεσιών πιο εύκολη και προσωποποιημένη. Ενδεικτικά, η ανάπτυξη εφαρμογών για κινητές συσκευές που λειτουργούν ως ψηφιακοί βοηθοί επισκεπτών, όπως εφαρμογές τύπου guest app ή ψηφιακού concierge με ενσωματωμένες λειτουργίες τεχνητής νοημοσύνης, μπορεί να προσφέρει πληθώρα υπηρεσιών σε πραγματικό χρόνο. Μέσω τέτοιων εφαρμογών, οι επισκέπτες έχουν τη δυνατότητα να πραγματοποιούν κρατήσεις δραστηριοτήτων, να λαμβάνουν πληροφορίες για αξιοθέατα ή πεζοπορικές διαδρομές, να υποβάλλουν αιτήματα εξυπηρέτησης ή να διαχειρίζονται υπηρεσίες διαμονής, όπως καθυστερημένη αναχώρηση. Η προσέγγιση αυτή συνδέεται με τη γενικότερη τάση αξιοποίησης ψηφιακών δεδομένων και τεχνολογιών για τη δημιουργία πιο εξατομικευμένων εμπειριών στον τομέα της φιλοξενίας (Ruiz-Real et al., 2020).

Παράλληλα, η χρήση εργαλείων τεχνητής νοημοσύνης, όπως τα chatbots, μπορεί να λειτουργήσει ως ένας έξυπνος ψηφιακός βοηθός για τους επισκέπτες, προσφέροντας άμεση υποστήριξη, πληροφορίες και καθοδήγηση καθ' όλη τη διάρκεια του ταξιδιού. Επιπλέον, εφαρμογές αυτόματης μετάφρασης συμβάλλουν στη μείωση των γλωσσικών εμποδίων και διευκολύνουν την επικοινωνία μεταξύ επισκεπτών και τοπικών επιχειρήσεων. Ταυτόχρονα, η ενσωμάτωση τεχνολογιών έξυπνης διαχείρισης ενέργειας στις τουριστικές υποδομές, όπως συστήματα αυτοματοποιημένου ελέγχου φωτισμού και κλιματισμού, μπορεί να βελτιώσει την άνεση των επισκεπτών και να συμβάλει στη μείωση της ενεργειακής κατανάλωσης, ενισχύοντας παράλληλα τη βιωσιμότητα των τουριστικών επιχειρήσεων (Ruiz-Real et al., 2020).

Η ψηφιοποίηση των υπηρεσιών, η αυξανόμενη διαθεσιμότητα δεδομένων και η ενεργός συμμετοχή των καταναλωτών στη διαμόρφωση της ταξιδιωτικής εμπειρίας οδηγούν σε νέες προσεγγίσεις όσον αφορά την τμηματοποίηση της τουριστικής αγοράς. Σύμφωνα με τη σύγχρονη θεωρία μάρκετινγκ, οι εξελίξεις αυτές οδηγούν σε πιο ευέλικτες και δυναμικές μορφές τμηματοποίησης, οι οποίες βασίζονται σε δεδομένα συμπεριφοράς και προτιμήσεων των ταξιδιωτών (Kotler et al., 2019).

Τα τελευταία χρόνια παρατηρείται μια ουσιαστική αλλαγή στον τρόπο με τον οποίο αναλύεται η τουριστική ζήτηση. Αντί η έμφαση να δίνεται αποκλειστικά στα δημογραφικά χαρακτηριστικά των ταξιδιωτών, όπως η ηλικία, το φύλο ή το εισόδημα, το ενδιαφέρον στρέφεται ολοένα και περισσότερο στη διερεύνηση της ταξιδιωτικής τους συμπεριφοράς, των κινήτρων που επηρεάζουν τις επιλογές τους και των εμπειριών που αναζητούν. Η μετατόπιση αυτή οφείλεται σε μεγάλο βαθμό στην ανάπτυξη των ψηφιακών τεχνολογιών, οι οποίες παρέχουν τη δυνατότητα συγκέντρωσης και επεξεργασίας μεγάλου όγκου πληροφοριών που προέρχονται από ηλεκτρονικές αναζητήσεις, κρατήσεις, αξιολογήσεις χρηστών και άλλες μορφές διαδικτυακής αλληλεπίδρασης (Nicolau et al., 2023).

Η αξιοποίηση των δεδομένων αυτών επιτρέπει την πληρέστερη κατανόηση των προτιμήσεων και των αναγκών των ταξιδιωτών, καθώς άτομα με διαφορετικό κοινωνικοοικονομικό ή δημογραφικό προφίλ ενδέχεται να εμφανίζουν παρόμοια ταξιδιωτική συμπεριφορά και κοινά ενδιαφέροντα. Ωστόσο, η αποκλειστική εστίαση στα συμπεριφορικά δεδομένα ενδέχεται να οδηγήσει σε ελλιπή ή υπεραπλουστευμένη ερμηνεία της τουριστικής συμπεριφοράς, εφόσον δεν λαμβάνονται υπόψη και άλλοι παράγοντες που επηρεάζουν τη διαδικασία λήψης αποφάσεων των ταξιδιωτών. (Nicolau et al., 2023).

Η αξιοποίηση τεχνολογιών big data και τεχνητής νοημοσύνης επιτρέπει τη δημιουργία ολοένα και πιο εξειδικευμένων τμημάτων αγοράς, τα οποία σε ορισμένες περιπτώσεις μπορούν να φτάσουν ακόμη και στο επίπεδο του μεμονωμένου επισκέπτη. Μέσω της ανάλυσης μεγάλου όγκου δεδομένων, οι τουριστικές επιχειρήσεις έχουν τη δυνατότητα να προσαρμόζουν τις υπηρεσίες, τις προσφορές και την επικοινωνία τους

στις ιδιαίτερες ανάγκες και προτιμήσεις των πελατών τους. Παρότι η πρακτική αυτή μπορεί να ενισχύσει σημαντικά την εμπειρία του επισκέπτη και να αυξήσει την αντιλαμβανόμενη αξία των παρεχόμενων υπηρεσιών, εγείρει παράλληλα ζητήματα που σχετίζονται με την προστασία των προσωπικών δεδομένων και τη δεοντολογική αξιοποίηση των πληροφοριών. Επιπλέον, η εφαρμογή τέτοιων τεχνολογιών δεν είναι πάντοτε εύκολη για τις μικρότερες τουριστικές επιχειρήσεις, καθώς συχνά απαιτεί σημαντικές επενδύσεις σε οικονομικούς πόρους και εξειδικευμένη τεχνογνωσία (Kotler et al., 2019).

Στο πλαίσιο αυτό, η ανάπτυξη εφαρμογών τεχνητής νοημοσύνης, όπως το ChatGPT, έχει διευρύνει σημαντικά τις δυνατότητες παροχής εξατομικευμένης πληροφόρησης στον τουρισμό. Σε αντίθεση με τα παραδοσιακά ψηφιακά εργαλεία αναζήτησης πληροφοριών, το ChatGPT μπορεί να αλληλεπιδρά με τον χρήστη σε πραγματικό χρόνο και να παρέχει προτάσεις προσαρμοσμένες στα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά, τις προτιμήσεις και τους περιορισμούς του. Σύμφωνα με τους Stergiou και Nella (2024), το ChatGPT μπορεί να υποστηρίξει τη διαδικασία λήψης τουριστικών αποφάσεων, προσφέροντας πληροφορίες σχετικά με προορισμούς, καταλύματα, δραστηριότητες και ταξιδιωτικές εμπειρίες με τρόπο περισσότερο προσωποποιημένο και εύχρηστο. Η δυνατότητα αυτή καθίσταται ιδιαίτερα σημαντική σε ένα περιβάλλον όπου οι ταξιδιώτες βασίζονται ολοένα και περισσότερο στις ψηφιακές πηγές πληροφόρησης για τον σχεδιασμό των ταξιδιών τους. Παράλληλα, η τεχνολογία αυτή μπορεί να συμβάλει στην ανάδειξη λιγότερο προβλεπόμενων προορισμών και εναλλακτικών μορφών τουρισμού, διευρύνοντας τις επιλογές των επισκεπτών και ενισχύοντας τη διαφοροποίηση του τουριστικού προϊόντος.

Επιπροσθέτως, αναδεικνύεται όλο και περισσότερο η σημασία της τμηματοποίησης της αγοράς με βάση αξίες, στάσεις και τρόπους ζωής των ταξιδιωτών. Μέσα από τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης και τις ψηφιακές πλατφόρμες, οι καταναλωτές εκφράζουν συχνά τις απόψεις και τις προτιμήσεις τους σχετικά με ζητήματα όπως η βιωσιμότητα, η αυθεντικότητα, η ευεξία και η κοινωνική υπευθυνότητα. Ως αποτέλεσμα, πολλοί ταξιδιώτες επιλέγουν προορισμούς και επιχειρήσεις που ανταποκρίνονται στις προσωπικές τους αξίες και στον τρόπο ζωής τους. Παρά τα θετικά στοιχεία αυτής της τάσης, υπάρχει ο κίνδυνος ορισμένες επιχειρήσεις να υιοθετούν επιφανειακά περιβαλλοντικές ή κοινωνικές αξίες για λόγους προβολής, χωρίς να εφαρμόζουν ουσιαστικές πρακτικές βιωσιμότητας, φαινόμενο που συχνά αναφέρεται ως «greenwashing» (Ruiz-Real et al., 2020).

Τέλος, η ενίσχυση της επιρροής των μέσων κοινωνικής δικτύωσης και του ηλεκτρονικού word-of-mouth αποτελεί μια ακόμη σημαντική εξέλιξη στον σύγχρονο τουρισμό. Οι ταξιδιώτες επηρεάζονται σε μεγάλο βαθμό από το περιεχόμενο που δημιουργούν άλλοι χρήστες, όπως φωτογραφίες, αξιολογήσεις και προσωπικές εμπειρίες ταξιδιών. Το περιεχόμενο αυτό συμβάλλει στη διαμόρφωση νέων μορφών τμηματοποίησης της

αγοράς, όπου οι ταξιδιώτες διαφοροποιούνται και με βάση τον βαθμό ψηφιακής δραστηριότητας και επιρροής τους στο διαδικτυακό περιβάλλον (Chu et al., 2020).

3.9 Ψηφιακός μετασχηματισμός και βιώσιμη ανάπτυξη μικρών νησιών

Οι ραγδαίες εξελίξεις στον τομέα των ψηφιακών τεχνολογιών έχουν μετασχηματίσει ουσιαστικά τον παγκόσμιο τουρισμό, επηρεάζοντας τόσο τη λειτουργία των τουριστικών επιχειρήσεων όσο και τις στρατηγικές προβολής των προορισμών. Η αξιοποίηση διαδικτυακών πλατφορμών, εφαρμογών και μέσων κοινωνικής δικτύωσης έχει δημιουργήσει νέα δεδομένα στην επικοινωνία με τους δυνητικούς επισκέπτες, οι οποίοι πλέον βασίζονται κυρίως σε ψηφιακές πηγές για την αναζήτηση πληροφοριών και την οργάνωση των ταξιδιών τους. Κατά συνέπεια, η διαδικτυακή εικόνα ενός προορισμού αποτελεί σήμερα έναν από τους σημαντικότερους παράγοντες που επηρεάζουν την αντίληψη και την τελική επιλογή των ταξιδιωτών (Veseli et al., 2025). Η επίδραση των ψηφιακών τεχνολογιών είναι ιδιαίτερα σημαντική για μικρούς και λιγότερο γνωστούς προορισμούς, όπως τα μικρά νησιά, τα οποία συχνά διαθέτουν περιορισμένους πόρους για παραδοσιακές μορφές τουριστικής προβολής. Μέσω του ψηφιακού μάρκετινγκ, οι προορισμοί αυτοί μπορούν να προβάλλουν τα ιδιαίτερα φυσικά και πολιτιστικά χαρακτηριστικά τους, να ενισχύσουν την ορατότητά τους στη διεθνή τουριστική αγορά και να προσελκύσουν νέες κατηγορίες επισκεπτών. Η ψηφιακή προβολή επιτρέπει την ανάδειξη στοιχείων όπως το φυσικό περιβάλλον, τα τοπικά τοπία, τα πολιτιστικά μνημεία και οι αυθεντικές εμπειρίες που προσφέρει ένας προορισμός (Veseli et al., 2025).

Στο πλαίσιο αυτό, το ψηφιακό μάρκετινγκ συμβάλλει σημαντικά στη διαμόρφωση της εικόνας ενός προορισμού (destination image). Η εικόνα αυτή επηρεάζεται σε μεγάλο βαθμό από το ψηφιακό περιεχόμενο που διατίθεται στο διαδίκτυο, όπως φωτογραφίες, βίντεο, ταξιδιωτικές αφηγήσεις και αξιολογήσεις επισκεπτών. Οι πληροφορίες αυτές διαμορφώνουν τις προσδοκίες των ταξιδιωτών και επηρεάζουν το ενδιαφέρον τους για έναν προορισμό. Με τον τρόπο αυτό, η ψηφιακή εικόνα μπορεί να ενισχύσει ή να αποδυναμώσει την ελκυστικότητα ενός τόπου και να επηρεάσει άμεσα την επιλογή του ως ταξιδιωτικού προορισμού (Veseli et al., 2025).

Ιδιαίτερα καθοριστική είναι η συμβολή των μέσων κοινωνικής δικτύωσης και του περιεχομένου που παράγεται από τους ίδιους τους χρήστες (*User Generated Content – UGC*) στη διαμόρφωση της εικόνας ενός τουριστικού προορισμού. Οι επισκέπτες δημοσιεύουν φωτογραφίες, βίντεο, κριτικές και προσωπικές εμπειρίες από τα ταξίδια τους, δημιουργώντας ένα μεγάλο όγκο ψηφιακού περιεχομένου που επηρεάζει σημαντικά τις απόψεις και τις προσδοκίες των δυνητικών ταξιδιωτών. Επειδή οι πληροφορίες αυτές προέρχονται από πραγματικές εμπειρίες και όχι από διαφημιστικά μηνύματα, θεωρούνται συχνά περισσότερο αξιόπιστες και αυθεντικές. Ως εκ τούτου, το περιεχόμενο που κοινοποιείται στα ψηφιακά μέσα μπορεί να επηρεάσει ουσιαστικά τη φήμη και την ελκυστικότητα ενός προορισμού, ενισχύοντας την πρόθεση μελλοντικής επίσκεψης (Veseli et al., 2025).

Η αξιοποίηση των ψηφιακών εργαλείων αποκτά ακόμη μεγαλύτερη σημασία στην προβολή των εναλλακτικών μορφών τουρισμού, όπως ο οικοτουρισμός και ο θρησκευτικός τουρισμός. Μέσω των ψηφιακών καναλιών επικοινωνίας, οι προορισμοί έχουν τη δυνατότητα να παρουσιάσουν τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά τους, αναδεικνύοντας το φυσικό περιβάλλον, την τοπική παράδοση, την πολιτιστική κληρονομιά και τις αυθεντικές εμπειρίες που μπορούν να προσφέρουν στους επισκέπτες. Εικόνες, οπτικοακουστικό υλικό και διαδραστικό περιεχόμενο που παρουσιάζουν φυσικά τοπία, πεζοπορικές διαδρομές, προστατευόμενες περιοχές ή θρησκευτικά μνημεία μπορούν να ενισχύσουν την αναγνωρισιμότητα ενός προορισμού και να προσελκύσουν επισκέπτες με ειδικά ενδιαφέροντα (Veseli et al., 2025).

Παράλληλα, οι ψηφιακές πλατφόρμες κρατήσεων και αξιολογήσεων επηρεάζουν σημαντικά τη διαδικασία επιλογής προορισμού. Οι ταξιδιώτες χρησιμοποιούν διαδικτυακές πλατφόρμες για να συγκρίνουν προορισμούς, να αναζητήσουν πληροφορίες σχετικά με δραστηριότητες και να αξιολογήσουν τις εμπειρίες άλλων επισκεπτών. Οι θετικές αξιολογήσεις και οι εμπειρίες που δημοσιεύονται στις πλατφόρμες αυτές μπορούν να ενισχύσουν την ελκυστικότητα ενός προορισμού και να αυξήσουν τη ζήτηση για συγκεκριμένες μορφές τουρισμού (Veseli et al., 2025).

Επιπλέον, ο ψηφιακός μετασχηματισμός μπορεί να συμβάλει στη βιώσιμη ανάπτυξη μικρών νησιωτικών προορισμών. Μέσω της ψηφιακής προβολής, είναι δυνατό να προωθηθούν μορφές τουρισμού που βασίζονται στη βιώσιμη αξιοποίηση των φυσικών και πολιτιστικών πόρων, όπως ο οικοτουρισμός και ο θρησκευτικός τουρισμός. Παράλληλα, τα ψηφιακά εργαλεία μπορούν να χρησιμοποιηθούν για τη διαχείριση της τουριστικής ζήτησης, κατευθύνοντας τους επισκέπτες προς λιγότερο γνωστές περιοχές και συμβάλλοντας στη μείωση των πιέσεων που προκαλεί ο μαζικός τουρισμός (Veseli et al., 2025).

Συνολικά, ο ψηφιακός μετασχηματισμός αποτελεί ένα σημαντικό εργαλείο για την ανάπτυξη και διαχείριση των τουριστικών προορισμών. Μέσα από την αξιοποίηση ψηφιακών τεχνολογιών και διαδικτυακών μέσων, οι μικροί νησιωτικοί προορισμοί μπορούν να ενισχύσουν την προβολή τους, να διαφοροποιήσουν το τουριστικό τους προϊόν και να προωθήσουν πιο βιώσιμες μορφές τουριστικής ανάπτυξης (Veseli et al., 2025).

3.10 Συμπεράσματα κεφαλαίου

Η ανάλυση της σχετικής βιβλιογραφίας καταδεικνύει ότι η επίτευξη βιώσιμης τουριστικής ανάπτυξης αποτελεί πλέον βασική επιδίωξη για τους μικρούς νησιωτικούς προορισμούς. Οι περιοχές αυτές καλούνται να διαχειριστούν τις αυξανόμενες επιπτώσεις της τουριστικής δραστηριότητας, λαμβάνοντας υπόψη τους περιορισμένους φυσικούς, πολιτιστικούς και κοινωνικούς τους πόρους. Στο πλαίσιο αυτό, οι εναλλακτικές μορφές τουρισμού, όπως ο οικοτουρισμός και ο θρησκευτικός τουρισμός, αναγνωρίζονται ως σημαντικά μέσα για τη δημιουργία ενός πιο ισορροπημένου αναπτυξιακού μοντέλου. Η ανάπτυξή τους μπορεί να συμβάλει

στην ενδυνάμωση της τοπικής οικονομίας, στη διαφύλαξη του φυσικού περιβάλλοντος και στην ανάδειξη της πολιτιστικής κληρονομιάς, ενισχύοντας ταυτόχρονα τη βιωσιμότητα των προορισμών.

Επιπλέον, η σύγχρονη βιβλιογραφία επισημαίνει ότι ο ψηφιακός μετασχηματισμός αποτελεί πλέον αναπόσπαστο στοιχείο της τουριστικής ανάπτυξης. Η αξιοποίηση ψηφιακών τεχνολογιών, διαδικτυακών εφαρμογών και μέσων κοινωνικής δικτύωσης επηρεάζει τόσο την προβολή και την αναγνωρισιμότητα των προορισμών όσο και τον τρόπο με τον οποίο οι επισκέπτες ενημερώνονται, αξιολογούν τις διαθέσιμες επιλογές και διαμορφώνουν τις ταξιδιωτικές τους αποφάσεις. Για τους μικρούς νησιωτικούς προορισμούς, τα ψηφιακά εργαλεία μπορούν να λειτουργήσουν ως σημαντικός μηχανισμός ενίσχυσης της εξωστρέφειας, διευρύνοντας την πρόσβαση σε νέες αγορές και προσελκύοντας επισκέπτες που ενδιαφέρονται για πιο εξειδικευμένες και βιώσιμες τουριστικές εμπειρίες. Παράλληλα, υποστηρίζουν τον αποτελεσματικότερο σχεδιασμό και τη διαχείριση των τουριστικών ροών.

Συνοψίζοντας, η βιβλιογραφική ανασκόπηση ανέδειξε ότι η βιωσιμότητα, οι εναλλακτικές μορφές τουρισμού και ο ψηφιακός μετασχηματισμός δεν αποτελούν ανεξάρτητες έννοιες, αλλά αλληλοσυμπληρούμενες διαστάσεις της σύγχρονης τουριστικής ανάπτυξης. Η σύνδεσή τους αποκτά ιδιαίτερη σημασία στην περίπτωση των μικρών νησιωτικών προορισμών, όπου η ισορροπία μεταξύ οικονομικής ανάπτυξης, προστασίας των πόρων και αξιοποίησης των ψηφιακών δυνατοτήτων είναι καθοριστικής σημασίας. Με βάση το θεωρητικό αυτό υπόβαθρο, στο επόμενο κεφάλαιο παρουσιάζεται η μεθοδολογική προσέγγιση που υιοθετήθηκε, καθώς και οι διαδικασίες που ακολουθήθηκαν για τη συλλογή, την επεξεργασία και την ανάλυση των ερευνητικών δεδομένων.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4 Μεθοδολογία

4.1 Εισαγωγή της Έρευνας

Στο κεφάλαιο αυτό περιγράφεται αναλυτικά ο τρόπος με τον οποίο σχεδιάστηκε και υλοποιήθηκε η ερευνητική διαδικασία της παρούσας διπλωματικής εργασίας. Η μελέτη επικεντρώνεται στη διερεύνηση της

συμβολής του ψηφιακού μετασχηματισμού στην προώθηση του οικοτουρισμού και του θρησκευτικού τουρισμού στους Παξούς, εξετάζοντας παράλληλα τον ρόλο των ψηφιακών τεχνολογιών στη βιώσιμη τουριστική ανάπτυξη ενός μικρού νησιωτικού προορισμού. Επιπλέον, διερευνώνται οι αντιλήψεις και οι στάσεις των συμμετεχόντων σχετικά με τη χρήση των ψηφιακών εργαλείων για την ανάδειξη εναλλακτικών μορφών τουρισμού (Durberry, 2018 · Chali et al., 2022).

Αρχικά παρουσιάζεται η ερευνητική φιλοσοφία και αιτιολογείται η επιλογή της μεθοδολογικής προσέγγισης που υιοθετήθηκε. Η έρευνα ακολουθεί ποσοτική μεθοδολογία και βασίζεται στη συλλογή πρωτογενών δεδομένων μέσω δομημένου ερωτηματολογίου. Η συγκεκριμένη επιλογή κρίθηκε ως η πλέον κατάλληλη, καθώς επιτρέπει τη συστηματική αποτύπωση των απόψεων και των στάσεων των συμμετεχόντων, ενώ παράλληλα διευκολύνει τη στατιστική επεξεργασία των δεδομένων και την εξαγωγή συγκρίσιμων αποτελεσμάτων (Durberry, 2018 · Creswell & Creswell, 2023).

Στη συνέχεια περιγράφονται ο πληθυσμός-στόχος της έρευνας, τα χαρακτηριστικά του δείγματος και η διαδικασία που ακολουθήθηκε για την επιλογή των συμμετεχόντων. Παρουσιάζεται επίσης η μέθοδος δειγματοληψίας, καθώς και η δομή του ερωτηματολογίου, ο τρόπος διάθεσής του μέσω της πλατφόρμας Google Forms και η διαδικασία συγκέντρωσης των συμπληρωμένων ερωτηματολογίων (Durberry, 2018).

Ακολούθως αναλύονται οι μέθοδοι που εφαρμόστηκαν για την επεξεργασία και τη στατιστική ανάλυση των δεδομένων. Η αξιοποίηση κατάλληλων στατιστικών τεχνικών επέτρεψε τη διερεύνηση των αντιλήψεων, των στάσεων και των τάσεων που προέκυψαν από τις απαντήσεις των συμμετεχόντων, συμβάλλοντας στην ουσιαστική ερμηνεία των ερευνητικών ευρημάτων (Jamieson et al., 2023).

Τέλος, παρουσιάζονται οι βασικές αρχές που ακολουθήθηκαν αναφορικά με την αξιοπιστία, την εγκυρότητα και την ερευνητική δεοντολογία. Η αναλυτική παρουσίαση των παραπάνω στοιχείων αποσκοπεί στη διασφάλιση της επιστημονικής ποιότητας της μελέτης και στην τεκμηρίωση της ορθής εφαρμογής της μεθοδολογικής διαδικασίας, ώστε τα αποτελέσματα που ακολουθούν να στηρίζονται σε μία συνεπή και επιστημονικά τεκμηριωμένη ερευνητική προσέγγιση (Creswell & Creswell, 2023).

4.2 Ερευνητική προσέγγιση

Για τη διερεύνηση του ρόλου του ψηφιακού μετασχηματισμού στην προώθηση του οικοτουρισμού και του θρησκευτικού τουρισμού στους Παξούς επιλέχθηκε η ποσοτική ερευνητική προσέγγιση. Η συγκεκριμένη μέθοδος θεωρήθηκε η πλέον κατάλληλη, καθώς επιτρέπει τη συστηματική συλλογή εμπειρικών δεδομένων από μεγάλο αριθμό συμμετεχόντων και τη στατιστική επεξεργασία τους, με στόχο την εξαγωγή αντικειμενικών και τεκμηριωμένων συμπερασμάτων (Creswell & Creswell, 2018 · Hair et al., 2019).

Η επιλογή της συγκεκριμένης μεθόδου συνδέεται άμεσα με τους στόχους της παρούσας μελέτης. Ειδικότερα, επιδιώχθηκε η αποτύπωση των αντιλήψεων των συμμετεχόντων σχετικά με τη συμβολή των ψηφιακών τεχνολογιών στην τουριστική ανάπτυξη, η αξιολόγηση της σημασίας που αποδίδουν στη βιωσιμότητα, καθώς και η διερεύνηση των απόψεών τους για τον οικοτουρισμό και τον θρησκευτικό τουρισμό ως μορφές εναλλακτικής τουριστικής ανάπτυξης. Παράλληλα, εξετάστηκαν πιθανές διαφοροποιήσεις μεταξύ των ηλικιακών ομάδων ως προς τις ταξιδιωτικές τους συνήθειες, τον βαθμό ψηφιακής εξοικείωσης και τις προτιμήσεις τους (Bryman, 2016 · Durbarry, 2018).

Για τη συλλογή των πρωτογενών δεδομένων χρησιμοποιήθηκε δομημένο ερωτηματολόγιο, το οποίο αποτελούνταν κυρίως από ερωτήσεις κλειστού τύπου και δηλώσεις που αξιολογήθηκαν μέσω πενταβάθμιας κλίμακας Likert. Η συγκεκριμένη μορφή ερωτηματολογίου εξασφαλίζει ομοιομορφία στις απαντήσεις, διευκολύνει τη στατιστική επεξεργασία των δεδομένων και συμβάλλει στη συγκρισιμότητα των αποτελεσμάτων (Durbarry, 2018 · Likert, 1932).

Η δομή του ερωτηματολογίου σχεδιάστηκε με βάση τις βασικές μεταβλητές της έρευνας. Οι θεματικές ενότητες αφορούσαν τον ψηφιακό μετασχηματισμό, τη βιώσιμη τουριστική ανάπτυξη, τον οικοτουρισμό, τον θρησκευτικό τουρισμό και τις αντιλήψεις των συμμετεχόντων σχετικά με τους Παξούς ως βιώσιμο τουριστικό προορισμό. Με τον τρόπο αυτό εξασφαλίστηκε ότι οι πληροφορίες που συλλέχθηκαν ανταποκρίνονταν άμεσα στους ερευνητικούς στόχους και στα ερευνητικά ερωτήματα της μελέτης (Durbarry, 2018).

Παρά τα σημαντικά πλεονεκτήματα της ποσοτικής προσέγγισης, η μέθοδος παρουσιάζει και ορισμένους περιορισμούς. Η χρήση τυποποιημένων ερωτήσεων περιορίζει τη δυνατότητα των συμμετεχόντων να αναπτύξουν εκτενώς τις απόψεις τους, ενώ η απουσία άμεσης αλληλεπίδρασης μεταξύ ερευνητή και ερωτώμενου δεν επιτρέπει πάντοτε την περαιτέρω διευκρίνιση ορισμένων απαντήσεων. Ωστόσο, η προσεκτική διαμόρφωση του ερωτηματολογίου και η σαφής διατύπωση των ερωτήσεων συμβάλλουν στη μείωση των πιθανών σφαλμάτων και ενισχύουν την αξιοπιστία των δεδομένων (Bryman, 2016).

Όπως επισημαίνουν οι Creswell και Creswell (2023), η ποσοτική έρευνα ακολουθεί μια συγκεκριμένη αλληλουχία σταδίων, η οποία περιλαμβάνει τον καθορισμό του ερευνητικού προβλήματος, τη διαμόρφωση των στόχων και των ερευνητικών ερωτημάτων, τη συλλογή και ανάλυση των δεδομένων, καθώς και την ερμηνεία των αποτελεσμάτων. Η συστηματική εφαρμογή των σταδίων αυτών συμβάλλει στη διασφάλιση της επιστημονικής εγκυρότητας της ερευνητικής διαδικασίας.

Συνολικά, η ποσοτική προσέγγιση κρίθηκε ως η καταλληλότερη μεθοδολογική επιλογή για την παρούσα εργασία, καθώς επέτρεψε τη σύνδεση του θεωρητικού πλαισίου με εμπειρικά δεδομένα και τη συστηματική διερεύνηση των αντιλήψεων των συμμετεχόντων σχετικά με τον ψηφιακό μετασχηματισμό, τη βιώσιμη

τουριστική ανάπτυξη και τις εναλλακτικές μορφές τουρισμού στους μικρούς νησιωτικούς προορισμούς (Creswell & Creswell, 2023).

4.3 Ερευνητική μέθοδος και συλλογή δεδομένων

Η εμπειρική διερεύνηση της παρούσας μελέτης πραγματοποιήθηκε μέσω της συλλογής πρωτογενών δεδομένων, χρησιμοποιώντας ως βασικό ερευνητικό εργαλείο ένα δομημένο ερωτηματολόγιο. Η επιλογή της συγκεκριμένης μεθόδου κρίθηκε κατάλληλη, καθώς επιτρέπει την οργανωμένη καταγραφή των απόψεων, των στάσεων και των ταξιδιωτικών συμπεριφορών των συμμετεχόντων σε σχέση με τον ψηφιακό μετασχηματισμό, τη βιώσιμη τουριστική ανάπτυξη, τον οικοτουρισμό και τον θρησκευτικό τουρισμό στους Παξούς (Creswell & Creswell, 2018 · Durbarry (2020)).

Η συλλογή των απαντήσεων πραγματοποιήθηκε ηλεκτρονικά μέσω της πλατφόρμας Google Forms. Η επιλογή της διαδικτυακής μορφής του ερωτηματολογίου βασίστηκε στα πλεονεκτήματα που προσφέρει, όπως η άμεση διάθεση του εργαλείου στους συμμετέχοντες, η ταχεία συγκέντρωση των απαντήσεων και η δυνατότητα συμμετοχής ατόμων ανεξάρτητα από τον τόπο διαμονής τους. Επιπλέον, η ηλεκτρονική διανομή περιορίσε σημαντικά το οικονομικό κόστος και τον απαιτούμενο χρόνο διεξαγωγής της έρευνας, ενώ διευκόλυνε την πρόσβαση σε ευρύτερο πληθυσμό (Veal, 2011).

Το ερευνητικό εργαλείο αποτελούνταν κυρίως από ερωτήσεις κλειστού τύπου και δηλώσεις που αξιολογήθηκαν με τη χρήση πενταβάθμιας κλίμακας Likert. Η συγκεκριμένη κλίμακα χρησιμοποιείται ευρέως στις κοινωνικές επιστήμες για την ποσοτική αποτύπωση στάσεων, αντιλήψεων και βαθμού συμφωνίας των συμμετεχόντων απέναντι σε συγκεκριμένες δηλώσεις (Likert, 1932). Στην παρούσα έρευνα αξιοποιήθηκε για την αποτίμηση των απόψεων σχετικά με τον ρόλο των ψηφιακών μέσων και των μέσων κοινωνικής δικτύωσης στις ταξιδιωτικές αποφάσεις, τη σημασία της βιώσιμης τουριστικής ανάπτυξης, τον οικοτουρισμό, τον θρησκευτικό τουρισμό, καθώς και την εικόνα των Παξών ως βιώσιμου νησιωτικού προορισμού.

Η δομή του ερωτηματολογίου οργανώθηκε σε διακριτές θεματικές ενότητες, καθεμία από τις οποίες αντιστοιχούσε σε συγκεκριμένες μεταβλητές της μελέτης. Ειδικότερα, περιλάμβανε ενότητες που αφορούσαν τα δημογραφικά χαρακτηριστικά του δείγματος, τη χρήση ψηφιακών τεχνολογιών και μέσων κοινωνικής δικτύωσης, τη βιώσιμη τουριστική ανάπτυξη, τον οικοτουρισμό, τον θρησκευτικό τουρισμό και τις αντιλήψεις των συμμετεχόντων σχετικά με τους Παξούς. Η οργάνωση αυτή διευκόλυνε τη συστηματική διερεύνηση των ερευνητικών ερωτημάτων και την εξαγωγή αξιόπιστων συμπερασμάτων (Durbarry, 2018).

Πριν από τη διάθεση του ερωτηματολογίου στο κοινό πραγματοποιήθηκε έλεγχος της διατύπωσης και της κατανόησης των ερωτήσεων, προκειμένου να διαπιστωθεί ότι το περιεχόμενό τους ήταν σαφές και εύκολα κατανοητό. Η διαδικασία αυτή συνέβαλε στον περιορισμό πιθανών παρερμηνειών και στη βελτίωση της

ποιότητας των δεδομένων που συλλέχθηκαν, στοιχείο ιδιαίτερα σημαντικό για την εγκυρότητα μιας ποσοτικής έρευνας (Durbarry, 2018 · Kumar, 2022).

Η συμμετοχή στην έρευνα πραγματοποιήθηκε σε εθελοντική βάση και διασφαλίστηκε πλήρως η ανωνυμία των ερωτώμενων. Πριν από τη συμπλήρωση του ερωτηματολογίου, οι συμμετέχοντες ενημερώθηκαν για τον σκοπό της μελέτης, καθώς και για το ότι οι πληροφορίες που θα παρείχαν θα χρησιμοποιούνταν αποκλειστικά για ακαδημαϊκούς σκοπούς. Παράλληλα, δεν συλλέχθηκαν στοιχεία που θα μπορούσαν να οδηγήσουν στην ταυτοποίηση των συμμετεχόντων, διασφαλίζοντας την εμπιστευτικότητα των δεδομένων και την τήρηση των βασικών αρχών της ερευνητικής δεοντολογίας (Creswell & Creswell, 2023).

4.4 Σχεδιασμός ερωτηματολογίου

Ο σχεδιασμός του ερωτηματολογίου βασίστηκε στους βασικούς άξονες και στα ερευνητικά ερωτήματα της μελέτης, με στόχο τη συστηματική διερεύνηση των αντιλήψεων και στάσεων των συμμετεχόντων σχετικά με τον ψηφιακό μετασχηματισμό, τη βιωσιμότητα, τον οικοτουρισμό και τον θρησκευτικό τουρισμό στους Παξούς (Fink, 2013).

Το ερωτηματολόγιο χωρίστηκε σε πέντε βασικές ενότητες. Η πρώτη ενότητα περιλάμβανε δημογραφικά στοιχεία των συμμετεχόντων, όπως το φύλο, η ηλικιακή ομάδα, το επίπεδο εκπαίδευσης και η συχνότητα χρήσης των μέσων κοινωνικής δικτύωσης για ταξιδιωτική ενημέρωση. Τα στοιχεία αυτά κρίθηκαν απαραίτητα για τη διερεύνηση πιθανών διαφοροποιήσεων μεταξύ διαφορετικών ομάδων συμμετεχόντων.

Η δεύτερη ενότητα αφορούσε τη χρήση ψηφιακών μέσων και μέσων κοινωνικής δικτύωσης στις ταξιδιωτικές επιλογές. Οι ερωτήσεις της ενότητας αυτής σχεδιάστηκαν ώστε να διερευνήσουν τον βαθμό στον οποίο τα ψηφιακά μέσα, οι διαδικτυακές κριτικές και οι ψηφιακές πλατφόρμες επηρεάζουν τις αποφάσεις και τη συμπεριφορά των ταξιδιωτών.

Η τρίτη ενότητα επικεντρώθηκε στη βιωσιμότητα και τον οικοτουρισμό. Οι σχετικές ερωτήσεις αποσκοπούσαν στην καταγραφή των στάσεων των συμμετεχόντων απέναντι στις βιώσιμες μορφές τουρισμού, στην περιβαλλοντική προστασία και στην ανάπτυξη μικρών νησιωτικών προορισμών μέσω του οικοτουρισμού.

Η τέταρτη ενότητα αφορούσε τον θρησκευτικό τουρισμό και τη συμβολή του στη βιώσιμη τουριστική ανάπτυξη. Οι συμμετέχοντες κλήθηκαν να εκφράσουν τον βαθμό συμφωνίας τους σχετικά με το ενδιαφέρον τους για θρησκευτικούς προορισμούς, καθώς και για τον ρόλο των ψηφιακών μέσων στην προώθηση του θρησκευτικού τουρισμού.

Η πέμπτη ενότητα επικεντρώθηκε στους Παξούς ως βιώσιμο τουριστικό προορισμό. Οι ερωτήσεις της ενότητας αυτής σχεδιάστηκαν ώστε να διερευνηθούν οι αντιλήψεις των συμμετεχόντων σχετικά με τις

δυνατότητες βιώσιμης τουριστικής ανάπτυξης των Παξών, τον ρόλο των ψηφιακών μέσων στην προβολή του προορισμού και τη συμβολή των εναλλακτικών μορφών τουρισμού στην ανάπτυξη του νησιού.

Οι περισσότερες ερωτήσεις του ερωτηματολογίου βασίστηκαν σε πενταβάθμιες κλίμακες Likert, προκειμένου να καταγραφεί ο βαθμός συμφωνίας ή διαφωνίας των συμμετεχόντων με συγκεκριμένες προτάσεις. Οι κλίμακες Likert χρησιμοποιούνται ευρέως στην ποσοτική έρευνα για τη μέτρηση στάσεων, αντιλήψεων και βαθμού συμφωνίας απέναντι σε συγκεκριμένες δηλώσεις (Likert, 1932). Σύμφωνα με τον Durbarry (2020), η χρήση πολλαπλών δηλώσεων για τη μέτρηση μίας έννοιας (construct) συμβάλλει στην πληρέστερη αποτύπωση των στάσεων και συμπεριφορών των συμμετεχόντων (Böckenholt, 2017).

4.5 Δειγματοληψία και χαρακτηριστικά δείγματος

Η παρούσα έρευνα βασίστηκε στη μέθοδο της δειγματοληψίας ευκολίας (convenience sampling), καθώς το ερωτηματολόγιο διανεμήθηκε διαδικτυακά μέσω ηλεκτρονικών πλατφορμών και μέσων κοινωνικής δικτύωσης. Η επιλογή της συγκεκριμένης μεθόδου κρίθηκε κατάλληλη λόγω του περιορισμένου χρονικού πλαισίου της έρευνας, της ευκολίας πρόσβασης σε συμμετέχοντες και της δυνατότητας ταχείας συλλογής δεδομένων από διαφορετικές κατηγορίες ατόμων (Durbarry 2020 · Creswell & Creswell, 2018).

Το δείγμα της έρευνας αποτελείται από ενήλικες συμμετέχοντες διαφορετικών ηλικιακών ομάδων, μορφωτικών επιπέδων και βαθμού εξοικείωσης με τα ψηφιακά μέσα και τις διαδικτυακές πλατφόρμες. Η συμμετοχή ατόμων με διαφορετικά χαρακτηριστικά κρίθηκε ιδιαίτερα σημαντική, καθώς η έρευνα επιδιώκει να διερευνήσει πιθανές διαφοροποιήσεις στις στάσεις και αντιλήψεις των συμμετεχόντων σχετικά με:

- τη χρήση των ψηφιακών μέσων στον τουρισμό,
- τη σημασία της βιωσιμότητας στις ταξιδιωτικές επιλογές,
- τον οικοτουρισμό και τον θρησκευτικό τουρισμό,
- καθώς και την αντίληψη των συμμετεχόντων για τους Παξούς ως βιώσιμο νησιωτικό τουριστικό προορισμό.

Η διανομή του ερωτηματολογίου πραγματοποιήθηκε αποκλειστικά διαδικτυακά μέσω της πλατφόρμας Google Forms. Η ηλεκτρονική μορφή του ερωτηματολογίου διευκόλυνε τη συμμετοχή ατόμων από διαφορετικές γεωγραφικές περιοχές, ενώ παράλληλα επέτρεψε την άμεση καταγραφή, αποθήκευση και οργάνωση των δεδομένων. Επιπλέον, η διαδικτυακή διανομή συνέβαλε στη γρήγορη διάχυση του ερωτηματολογίου μέσω κοινωνικών δικτύων και ηλεκτρονικών μέσων επικοινωνίας, διευκολύνοντας τη συγκέντρωση μεγαλύτερου αριθμού απαντήσεων σε σύντομο χρονικό διάστημα. Η συλλογή των δεδομένων πραγματοποιήθηκε από τις 31 Μαΐου έως τις 15 Ιουνίου 2026. Το ερωτηματολόγιο διανεμήθηκε ηλεκτρονικά μέσω της πλατφόρμας Google Forms και κοινοποιήθηκε μέσω μέσων κοινωνικής δικτύωσης. Συνολικά

συγκεντρώθηκαν 106 ολοκληρωμένες απαντήσεις, οι οποίες αποτέλεσαν το τελικό δείγμα της έρευνας. Δικαίωμα συμμετοχής είχαν ενήλικα άτομα ηλικίας 18 ετών και άνω, ενώ πριν από τη συμπλήρωση του ερωτηματολογίου οι συμμετέχοντες ενημερώνονταν για τον σκοπό της έρευνας και παρείχαν τη συγκατάθεσή τους για τη συμμετοχή τους.

4.6 Αξιοπιστία και εγκυρότητα της έρευνας

Η αξιοπιστία και η εγκυρότητα αποτελούν βασικά στοιχεία κάθε ποσοτικής έρευνας, καθώς σχετίζονται άμεσα με την ποιότητα, τη συνέπεια και την ορθότητα των δεδομένων που συλλέγονται. Στην παρούσα έρευνα καταβλήθηκε προσπάθεια ώστε το ερευνητικό εργαλείο να σχεδιαστεί με τρόπο συστηματικό και οργανωμένο, προκειμένου να διασφαλιστεί ότι οι ερωτήσεις ανταποκρίνονται στους στόχους της μελέτης και οδηγούν στη συλλογή αξιόπιστων δεδομένων.

Η εγκυρότητα του ερωτηματολογίου ενισχύθηκε μέσω της σύνδεσης των ερωτήσεων με το θεωρητικό πλαίσιο και τη σχετική βιβλιογραφία που αφορά τον ψηφιακό μετασχηματισμό, τη βιωσιμότητα, τον οικοτουρισμό και τον θρησκευτικό τουρισμό. Οι μεταβλητές της έρευνας προέκυψαν από τη θεωρητική ανάλυση που παρουσιάστηκε στα προηγούμενα κεφάλαια της εργασίας και αποτέλεσαν τη βάση για τη διαμόρφωση των θεματικών ενοτήτων του ερωτηματολογίου. Με τον τρόπο αυτό επιδιώχθηκε η αντιστοίχιση των ερευνητικών ερωτημάτων με συγκεκριμένες ομάδες ερωτήσεων, ώστε να διασφαλιστεί ότι κάθε ενότητα του ερωτηματολογίου καλύπτει συγκεκριμένες πτυχές του ερευνητικού προβλήματος.

Η ανωνυμία και η εθελοντική συμμετοχή αποτέλεσαν επίσης σημαντικούς παράγοντες για την ενίσχυση της αξιοπιστίας της έρευνας. Οι συμμετέχοντες ενημερώθηκαν ότι τα δεδομένα θα χρησιμοποιηθούν αποκλειστικά για ακαδημαϊκούς σκοπούς και ότι δεν θα συλλεχθούν προσωπικά στοιχεία που θα μπορούσαν να οδηγήσουν στην ταυτοποίησή τους. Η διασφάλιση της ιδιωτικότητας και της εμπιστευτικότητας θεωρήθηκε ιδιαίτερα σημαντική, καθώς συμβάλλει στη διατύπωση πιο ειλικρινών και αντικειμενικών απαντήσεων.

Παρότι η παρούσα έρευνα παρουσιάζει ορισμένους περιορισμούς, κυρίως λόγω της χρήσης δειγματοληψίας ευκολίας και της διαδικτυακής διανομής του ερωτηματολογίου, καταβλήθηκε προσπάθεια ώστε η συνολική ερευνητική διαδικασία να ακολουθήσει συστηματική μεθοδολογική προσέγγιση. Η σύνδεση του ερωτηματολογίου με το θεωρητικό πλαίσιο, η χρήση οργανωμένων θεματικών ενοτήτων, οι κλίμακες Likert και ο έλεγχος σαφήνειας των ερωτήσεων συνέβαλαν στην ενίσχυση της εγκυρότητας και της αξιοπιστίας των αποτελεσμάτων της έρευνας.

4.7 Ηθικά ζητήματα της έρευνας

Η υλοποίηση της παρούσας έρευνας πραγματοποιήθηκε σύμφωνα με τις βασικές αρχές της ερευνητικής δεοντολογίας, ώστε να διασφαλιστούν η προστασία των συμμετεχόντων, η εμπιστευτικότητα των

πληροφοριών και η ορθή αξιοποίηση των δεδομένων που συλλέχθηκαν. Η συμμόρφωση με τις αρχές αυτές θεωρείται απαραίτητη προϋπόθεση για τη διασφάλιση της επιστημονικής ποιότητας και της αξιοπιστίας μιας ερευνητικής διαδικασίας (Patel & Joseph, 2016).

Η συμμετοχή στην έρευνα ήταν προαιρετική και βασίστηκε στην ελεύθερη βούληση των ερωτώμενων. Πριν από την έναρξη της συμπλήρωσης του ερωτηματολογίου, οι συμμετέχοντες ενημερώνονταν για τον σκοπό της μελέτης, τον ακαδημαϊκό χαρακτήρα της, καθώς και για τον τρόπο με τον οποίο θα αξιοποιούνταν οι πληροφορίες που θα παρείχαν. Στο εισαγωγικό μέρος του ερωτηματολογίου διευκρινιζόταν επίσης ότι η συμμετοχή μπορούσε να διακοπεί οποιαδήποτε στιγμή χωρίς καμία συνέπεια (Patel & Joseph, 2016).

Για τη διασφάλιση της ενημερωμένης συναίνεσης, στην αρχή του ερωτηματολογίου υπήρχε σχετική δήλωση, μέσω της οποίας οι συμμετέχοντες επιβεβαίωναν ότι είχαν λάβει γνώση των απαραίτητων πληροφοριών και συμφωνούσαν να συμμετάσχουν στην έρευνα. Η διαδικασία αυτή εξασφάλισε ότι η συμμετοχή πραγματοποιήθηκε με πλήρη ενημέρωση και ελεύθερη επιλογή (Patel & Joseph, 2016).

Ιδιαίτερη βαρύτητα δόθηκε στην προστασία της ιδιωτικότητας των συμμετεχόντων. Για τον λόγο αυτό δεν ζητήθηκαν στοιχεία που θα μπορούσαν να οδηγήσουν στην άμεση ή έμμεση αναγνώριση της ταυτότητάς τους, ενώ όλες οι απαντήσεις καταγράφηκαν ανώνυμα. Η ανωνυμία και η εμπιστευτική διαχείριση των πληροφοριών δημιουργούν συνθήκες μεγαλύτερης ειλικρίνειας κατά τη συμπλήρωση του ερωτηματολογίου και περιορίζουν την πιθανότητα μεροληπτικών απαντήσεων (Fife-Schaw, 2020).

Κατά τον σχεδιασμό του ερευνητικού εργαλείου καταβλήθηκε προσπάθεια ώστε οι ερωτήσεις να χαρακτηρίζονται από σαφήνεια, ουδετερότητα και κατανοητή διατύπωση. Αποφεύχθηκαν εκφράσεις που θα μπορούσαν να επηρεάσουν τις απαντήσεις των συμμετεχόντων ή να δημιουργήσουν σύγχυση, με στόχο την ενίσχυση της εγκυρότητας και της αντικειμενικότητας των δεδομένων που συλλέχθηκαν (Fife-Schaw, 2020).

Οι απαντήσεις συγκεντρώθηκαν μέσω της πλατφόρμας Google Forms και χρησιμοποιήθηκαν αποκλειστικά για την εκπόνηση της παρούσας διπλωματικής εργασίας. Η πρόσβαση στα δεδομένα περιορίστηκε αποκλειστικά στον ερευνητή, ενώ η διαχείρισή τους πραγματοποιήθηκε με τρόπο που διασφάλιζε την εμπιστευτικότητα και την προστασία τους καθ' όλη τη διάρκεια της έρευνας.

4.8 Αντιστοίχιση ερευνητικών ερωτημάτων με το ερωτηματολόγιο

Το πρώτο ερευνητικό ερώτημα αφορά τον ρόλο των ψηφιακών μέσων και των μέσων κοινωνικής δικτύωσης στη διαμόρφωση των ταξιδιωτικών επιλογών. Το ερώτημα αυτό διερευνάται μέσω της ενότητας «Ψηφιακά μέσα και ταξιδιωτικές επιλογές», στην οποία εξετάζεται ο βαθμός επιρροής των μέσων κοινωνικής δικτύωσης, των διαδικτυακών αξιολογήσεων, των ψηφιακών πλατφορμών και του περιεχομένου που

δημιουργούν άλλοι ταξιδιώτες στις ταξιδιωτικές αποφάσεις των συμμετεχόντων. Η ενότητα αυτή συνδέεται άμεσα με τον ψηφιακό μετασχηματισμό του τουρισμού και με τον τρόπο με τον οποίο οι σύγχρονοι ταξιδιώτες αναζητούν πληροφορίες, οργανώνουν τα ταξίδια τους και αξιολογούν τουριστικούς προορισμούς (Durberry, 2018· Veal, 2011).

Το δεύτερο ερευνητικό ερώτημα αφορά τις στάσεις και τις αντιλήψεις των συμμετεχόντων σχετικά με τη βιωσιμότητα και τον οικοτουρισμό. Για τη διερεύνηση του συγκεκριμένου ερωτήματος δημιουργήθηκε ξεχωριστή ενότητα με δηλώσεις που εξετάζουν τη σημασία της βιωσιμότητας στις ταξιδιωτικές επιλογές, την προτίμηση προς περιβαλλοντικά υπεύθυνους προορισμούς, καθώς και τη συμβολή του οικοτουρισμού στη βιώσιμη ανάπτυξη μικρών νησιωτικών περιοχών. Η ενότητα αυτή θεωρήθηκε ιδιαίτερα σημαντική, καθώς η παρούσα εργασία επικεντρώνεται στη βιώσιμη τουριστική ανάπτυξη και στις εναλλακτικές μορφές τουρισμού. Σύμφωνα με τον Veal (2011), οι στάσεις και οι αντιλήψεις των ταξιδιωτών αποτελούν σημαντικό παράγοντα κατανόησης της σύγχρονης τουριστικής συμπεριφοράς και χρησιμοποιούνται συχνά στην ποσοτική τουριστική έρευνα.

Το τρίτο ερευνητικό ερώτημα σχετίζεται με τον θρησκευτικό τουρισμό και τη συμβολή του στη βιώσιμη τουριστική ανάπτυξη. Η αντίστοιχη ενότητα του ερωτηματολογίου εξετάζει το ενδιαφέρον των συμμετεχόντων για θρησκευτικούς και πολιτιστικούς προορισμούς, τη σημασία της πολιτιστικής και θρησκευτικής κληρονομιάς, καθώς και τον ρόλο των ψηφιακών μέσων στην προβολή των συγκεκριμένων μορφών τουρισμού. Η ενότητα αυτή συνδέεται με τη διερεύνηση εναλλακτικών μορφών τουριστικής ανάπτυξης και με τη σημασία της πολιτιστικής ταυτότητας στους σύγχρονους τουριστικούς προορισμούς.

Το τέταρτο ερευνητικό ερώτημα αφορά ειδικά τους Παξούς και τη δυνατότητά τους να αναπτυχθούν ως βιώσιμος τουριστικός προορισμός μέσω του οικοτουρισμού, του θρησκευτικού τουρισμού και της αξιοποίησης των ψηφιακών μέσων. Για τον λόγο αυτό δημιουργήθηκε ξεχωριστή ενότητα, η οποία εξετάζει τις αντιλήψεις των συμμετεχόντων σχετικά με τη βιώσιμη ανάπτυξη των Παξών, την προβολή του νησιού μέσω των ψηφιακών μέσων, τη σημασία της προστασίας του φυσικού περιβάλλοντος και τον ρόλο των εναλλακτικών μορφών τουρισμού στην ανάπτυξη του προορισμού. Η σύνδεση του ερωτηματολογίου με τη συγκεκριμένη μελέτη περίπτωσης επιτρέπει τη διερεύνηση του τρόπου με τον οποίο μικροί νησιωτικοί προορισμοί μπορούν να αξιοποιήσουν τις σύγχρονες τάσεις του τουρισμού προς μια πιο βιώσιμη κατεύθυνση (Durberry, 2018).

Επιπλέον, η ενότητα που αφορά την ταξιδιωτική συμπεριφορά και την πρόθεση επίσκεψης λειτουργεί υποστηρικτικά για όλα τα ερευνητικά ερωτήματα, καθώς εξετάζει τη συνολική στάση των συμμετεχόντων απέναντι στις βιώσιμες μορφές τουρισμού, την προτίμηση προς μικρούς νησιωτικούς προορισμούς και την πρόθεση επίσκεψης στους Παξούς στο μέλλον. Η διερεύνηση της πρόθεσης συμπεριφοράς θεωρείται

ιδιαίτερα σημαντική στην ποσοτική τουριστική έρευνα, καθώς επιτρέπει τη σύνδεση των στάσεων και αντιλήψεων με πιθανές μελλοντικές ταξιδιωτικές επιλογές (Creswell & Creswell, 2023).

4.9 Μέθοδος ανάλυσης δεδομένων

Μετά την ολοκλήρωση της διαδικασίας συλλογής των ερωτηματολογίων, τα δεδομένα εξήχθησαν από την πλατφόρμα Google Forms και οργανώθηκαν σε ηλεκτρονική βάση δεδομένων, ώστε να καταστούν κατάλληλα για στατιστική επεξεργασία. Η συστηματική καταχώριση των απαντήσεων διευκόλυνε τον έλεγχο της πληρότητας των στοιχείων, καθώς και την επόμενη φάση της ανάλυσης (Durberry, 2018).

Η επεξεργασία των δεδομένων στηρίχθηκε κυρίως σε τεχνικές περιγραφικής στατιστικής, οι οποίες χρησιμοποιήθηκαν για την παρουσίαση και ερμηνεία των βασικών χαρακτηριστικών του δείγματος και των απαντήσεων των συμμετεχόντων. Η εφαρμογή της περιγραφικής στατιστικής επέτρεψε τη συνοπτική παρουσίαση των αποτελεσμάτων μέσω συχνοτήτων, ποσοστών και άλλων συγκεντρωτικών δεικτών, διευκολύνοντας την κατανόηση των δεδομένων (Durberry, 2018).

Σε πρώτο στάδιο αναλύθηκαν τα δημογραφικά χαρακτηριστικά του δείγματος, όπως το φύλο, η ηλικία, το επίπεδο εκπαίδευσης και ο βαθμός χρήσης των μέσων κοινωνικής δικτύωσης. Η διερεύνηση των στοιχείων αυτών συνέβαλε στη σκιαγράφηση του προφίλ των συμμετεχόντων και αποτέλεσε τη βάση για την ερμηνεία των αποτελεσμάτων που προέκυψαν στη συνέχεια.

Οι απαντήσεις αναλύθηκαν επίσης με στόχο να διερευνηθούν πιθανές διαφοροποιήσεις μεταξύ επιμέρους ομάδων του δείγματος. Ειδικό ενδιαφέρον δόθηκε στη σύγκριση διαφορετικών ηλικιακών κατηγοριών και διαφορετικών επιπέδων εξοικείωσης με τα ψηφιακά μέσα, ώστε να εξεταστεί κατά πόσο οι παράγοντες αυτοί σχετίζονται με τις ταξιδιωτικές επιλογές, τη χρήση ψηφιακών τεχνολογιών και τις αντιλήψεις για τις βιώσιμες μορφές τουρισμού.

Η στατιστική επεξεργασία των δεδομένων δεν περιορίστηκε μόνο στην περιγραφή των αποτελεσμάτων, αλλά αξιοποιήθηκε και για τη σύνδεσή τους με το θεωρητικό πλαίσιο της μελέτης. Μέσα από την ερμηνεία των ευρημάτων επιχειρήθηκε να αναδειχθεί ο τρόπος με τον οποίο ο ψηφιακός μετασχηματισμός, ο οικοτουρισμός και ο θρησκευτικός τουρισμός συνδέονται με τη βιώσιμη ανάπτυξη μικρών νησιωτικών προορισμών, με σημείο αναφοράς την περίπτωση των Παξών.

4.10 Περιορισμοί της έρευνας

Η παρούσα έρευνα παρουσιάζει ορισμένους περιορισμούς, οι οποίοι πρέπει να ληφθούν υπόψη κατά την ερμηνεία και αξιολόγηση των αποτελεσμάτων. Οι περιορισμοί αυτοί σχετίζονται κυρίως με τη μέθοδο δειγματοληψίας, τον τρόπο συλλογής των δεδομένων και τα χαρακτηριστικά του ερευνητικού εργαλείου.

Αρχικά, η έρευνα βασίστηκε σε δειγματοληψία ευκολίας (convenience sampling), γεγονός που περιορίζει τη δυνατότητα γενίκευσης των αποτελεσμάτων στο σύνολο του πληθυσμού. Οι συμμετέχοντες επιλέχθηκαν μέσω διαδικτυακής διανομής του ερωτηματολογίου και όχι μέσω τυχαίας δειγματοληψίας, με αποτέλεσμα το δείγμα να μην θεωρείται πλήρως αντιπροσωπευτικό (Sardana et al., 2023).

Επιπλέον, η διαδικτυακή μορφή του ερωτηματολογίου ενδέχεται να επηρέασε τη σύνθεση του δείγματος, καθώς μεγαλύτερη πιθανότητα συμμετοχής είχαν άτομα που χρησιμοποιούν συχνότερα ψηφιακά μέσα και μέσα κοινωνικής δικτύωσης. Για τον λόγο αυτό, είναι πιθανό να υπάρχει αυξημένη εκπροσώπηση νεότερων ηλικιακών ομάδων ή ατόμων με μεγαλύτερη εξοικείωση με τις ψηφιακές τεχνολογίες (Sardana et al., 2023).

Παράλληλα, η χρήση ερωτηματολογίου ως βασικού ερευνητικού εργαλείου βασίζεται στις προσωπικές αντιλήψεις και στην υποκειμενική αξιολόγηση των συμμετεχόντων. Επομένως, οι απαντήσεις ενδέχεται να επηρεάζονται από προσωπικές εμπειρίες, στάσεις ή κοινωνικά επιθυμητές απαντήσεις (Sardana et al., 2023). Ένας ακόμη περιορισμός αφορά το χρονικό πλαίσιο διεξαγωγής της έρευνας. Η συλλογή των δεδομένων πραγματοποιήθηκε σε συγκεκριμένη χρονική περίοδο, γεγονός που σημαίνει ότι οι στάσεις και οι αντιλήψεις των συμμετεχόντων ενδέχεται να διαφοροποιηθούν στο μέλλον, ιδιαίτερα σε έναν τομέα όπως ο τουρισμός, ο οποίος επηρεάζεται άμεσα από κοινωνικές, οικονομικές και τεχνολογικές εξελίξεις (Sardana et al., 2023). Επιπλέον, η παρούσα έρευνα επικεντρώνεται στη μελέτη των Παξών ως μικρού νησιωτικού τουριστικού προορισμού. Παρότι η συγκεκριμένη περίπτωση παρουσιάζει ιδιαίτερο ενδιαφέρον ως προς τη βιώσιμη τουριστική ανάπτυξη και τις εναλλακτικές μορφές τουρισμού, τα αποτελέσματα δεν μπορούν να εφαρμοστούν αυτούσια σε όλους τους νησιωτικούς ή τουριστικούς προορισμούς (Sardana et al., 2023).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5: Αποτελέσματα Έρευνας

5.1 Εισαγωγή κεφαλαίου

Στο παρόν κεφάλαιο παρουσιάζονται τα αποτελέσματα της πρωτογενούς ποσοτικής έρευνας που πραγματοποιήθηκε στο πλαίσιο της διπλωματικής εργασίας. Το ερωτηματολόγιο συμπληρώθηκε από 106 συμμετέχοντες και είχε ως αντικείμενο τη διερεύνηση των αντιλήψεων για τον ρόλο του ψηφιακού μετασχηματισμού στην προβολή των Παξών, καθώς και τη σύνδεσή του με τη βιώσιμη τουριστική ανάπτυξη, τον οικοτουρισμό και τον θρησκευτικό/πολιτιστικό τουρισμό.

Η παρουσίαση των αποτελεσμάτων ακολουθεί τη δομή του ερωτηματολογίου. Αρχικά παρουσιάζονται τα δημογραφικά χαρακτηριστικά του δείγματος και στη συνέχεια αναλύονται οι απαντήσεις που αφορούν τη χρήση ψηφιακών μέσων για ταξιδιωτική ενημέρωση. Ακολουθεί η περιγραφική στατιστική ανάλυση των ερωτήσεων τύπου Likert ανά θεματική ενότητα, ο έλεγχος αξιοπιστίας των κλιμάκων, οι συσχετίσεις μεταξύ των βασικών μεταβλητών και, τέλος, η θεματική ανάλυση της ανοικτής ερώτησης.

Για την ανάλυση των ερωτήσεων τύπου Likert χρησιμοποιήθηκε πενταβάθμια κλίμακα, όπου 1 = «Διαφωνώ απόλυτα», 2 = «Διαφωνώ», 3 = «Ούτε συμφωνώ ούτε διαφωνώ», 4 = «Συμφωνώ» και 5 = «Συμφωνώ απόλυτα». Οι μέσοι όροι κοντά στο 4 υποδηλώνουν θετική στάση, ενώ οι μέσοι όροι κοντά στο 5 υποδηλώνουν πολύ ισχυρή συμφωνία.

5.2 Δημογραφικά χαρακτηριστικά δείγματος

Η πρώτη ενότητα του ερωτηματολογίου αφορούσε τα βασικά δημογραφικά χαρακτηριστικά των συμμετεχόντων. Η ανάλυση των στοιχείων αυτών επιτρέπει την καλύτερη κατανόηση της σύνθεσης του δείγματος και βοηθά στην ερμηνεία των αποτελεσμάτων που ακολουθούν.

5.2.1 Φύλο

Πίνακας 5.1 Κατανομή συμμετεχόντων ως προς το φύλο

Κατηγορία	N	%
Άνδρας	54	50,9%
Γυναίκα	50	47,2%
Άλλο	1	0,9%
Προτιμώ να μην απαντήσω	1	0,9%

Πηγή: Επεξεργασία πρωτογενών δεδομένων έρευνας.

Γράφημα 5.1 Κατανομή συμμετεχόντων ως προς το φύλο

Πηγή: Επεξεργασία πρωτογενών δεδομένων έρευνας.

Ως προς το φύλο, το δείγμα εμφανίζεται σχετικά ισορροπημένο. Συγκεκριμένα, οι άνδρες αποτελούν το 50,9% του δείγματος, ενώ οι γυναίκες το 47,2%. Επιπλέον, καταγράφηκαν δύο μεμονωμένες απαντήσεις στις κατηγορίες «Άλλο» και «Προτιμώ να μην απαντήσω», με ποσοστό 0,9% αντίστοιχα. Η σχεδόν ισομερής κατανομή μεταξύ ανδρών και γυναικών αποτελεί θετικό στοιχείο, καθώς οι αντιλήψεις που καταγράφονται δεν προέρχονται μονομερώς από ένα φύλο.

5.2.2 Ηλικιακή ομάδα

Πίνακας 5.2 Κατανομή συμμετεχόντων ως προς την ηλικιακή ομάδα

Κατηγορία	N	%
18–24	7	6,6%
25–34	21	19,8%
35–44	46	43,4%
45–54	19	17,9%
55+	13	12,3%

Πηγή: Επεξεργασία πρωτογενών δεδομένων έρευνας.

Γράφημα 5.2 Κατανομή συμμετεχόντων ως προς την ηλικιακή ομάδα

Πηγή: Επεξεργασία πρωτογενών δεδομένων έρευνας.

Η μεγαλύτερη ηλικιακή ομάδα του δείγματος είναι τα άτομα ηλικίας 35–44 ετών, τα οποία αντιστοιχούν στο 43,4% των συμμετεχόντων. Ακολουθεί η ηλικιακή ομάδα 25–34 ετών με ποσοστό 19,8% και η ομάδα

45–54 ετών με ποσοστό 17,9%. Οι συμμετέχοντες ηλικίας 55 ετών και άνω αποτελούν το 12,3%, ενώ η μικρότερη συμμετοχή καταγράφεται στην ομάδα 18–24 ετών με 6,6%.

Η κατανομή αυτή δείχνει ότι η έρευνα συγκέντρωσε κυρίως απαντήσεις από άτομα παραγωγικής ηλικίας, τα οποία είναι πιθανό να διαθέτουν τόσο ταξιδιωτική εμπειρία όσο και εξοικείωση με τα ψηφιακά μέσα. Το υψηλό ποσοστό των ηλικιών 35–44 ετών είναι ιδιαίτερα ενδιαφέρον, καθώς η συγκεκριμένη ομάδα συνδυάζει συνήθως οικονομική δυνατότητα, ταξιδιωτική εμπειρία και ενεργή χρήση διαδικτυακών εργαλείων.

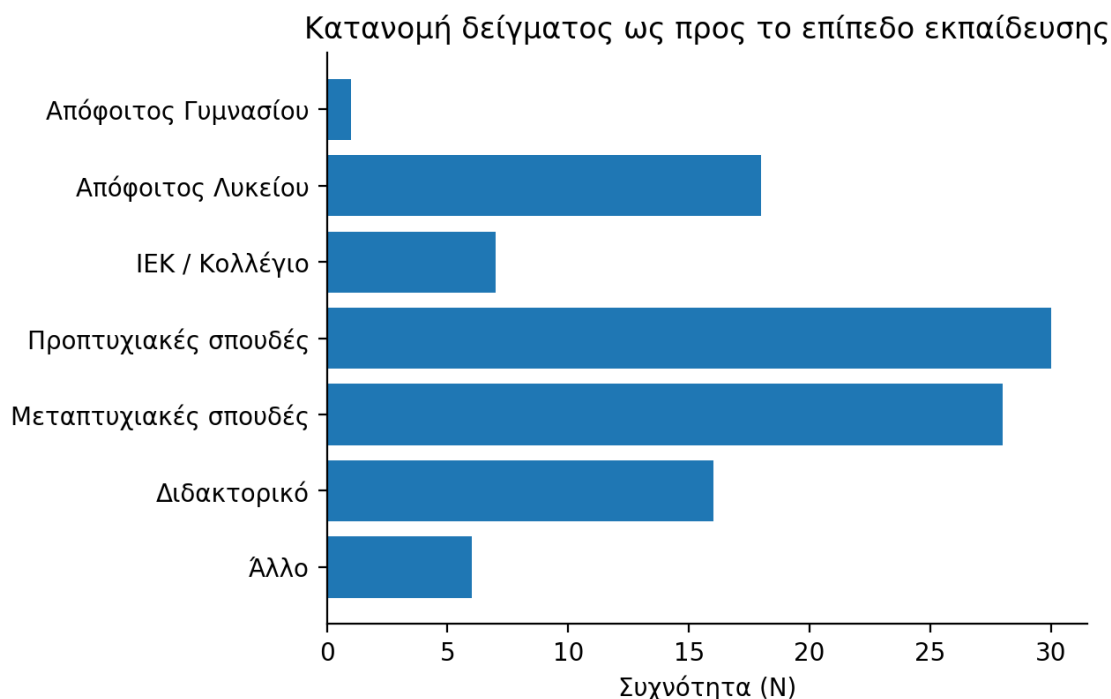
5.2.3 Επίπεδο εκπαίδευσης

Πίνακας 5.3 Κατανομή συμμετεχόντων ως προς το επίπεδο εκπαίδευσης

Κατηγορία	N	%
Απόφοιτος Γυμνασίου	1	0,9%
Απόφοιτος Λυκείου	18	17,0%
ΙΕΚ / Κολλέγιο	7	6,6%
Προπτυχιακές σπουδές	30	28,3%
Μεταπτυχιακές σπουδές	28	26,4%
Διδακτορικό	16	15,1%
Άλλο	6	5,7%

Πηγή: Επεξεργασία πρωτογενών δεδομένων έρευνας.

Γράφημα 5.3 Κατανομή συμμετεχόντων ως προς το επίπεδο εκπαίδευσης

Πηγή: Επεξεργασία πρωτογενών δεδομένων έρευνας.

Σε σχέση με το επίπεδο εκπαίδευσης, το δείγμα χαρακτηρίζεται από υψηλό μορφωτικό επίπεδο. Το μεγαλύτερο ποσοστό αφορά αποφοίτους προπτυχιακών σπουδών (28,3%), ενώ ακολουθούν οι κάτοχοι μεταπτυχιακού τίτλου (26,4%). Επιπλέον, το 17,0% είναι απόφοιτοι Λυκείου και το 15,1% κάτοχοι διδακτορικού τίτλου. Μικρότερα ποσοστά καταγράφονται στις κατηγορίες ΙΕΚ/Κολλέγιο, Άλλο και Απόφοιτος Γυμνασίου.

Το υψηλό εκπαιδευτικό επίπεδο των συμμετεχόντων μπορεί να συνδέεται με αυξημένη εξοικείωση στη χρήση ψηφιακών τεχνολογιών, διαδικτυακών πλατφορμών και ψηφιακών πηγών πληροφόρησης. Παράλληλα, είναι πιθανό να επηρεάζει και την κατανόηση εννοιών όπως η βιώσιμη τουριστική ανάπτυξη, η προστασία του φυσικού περιβάλλοντος και η διαφοροποίηση του τουριστικού προϊόντος.

5.3 Χρήση ψηφιακών μέσων για ταξιδιωτική ενημέρωση

Η δεύτερη ενότητα της έρευνας εξέτασε τη χρήση ψηφιακών μέσων και μέσων κοινωνικής δικτύωσης για σκοπούς ταξιδιωτικής ενημέρωσης. Η συγκεκριμένη ενότητα είναι ιδιαίτερα σημαντική για την παρούσα εργασία, καθώς συνδέεται άμεσα με τον ρόλο του ψηφιακού μετασχηματισμού στη διαμόρφωση της εικόνας ενός τουριστικού προορισμού.

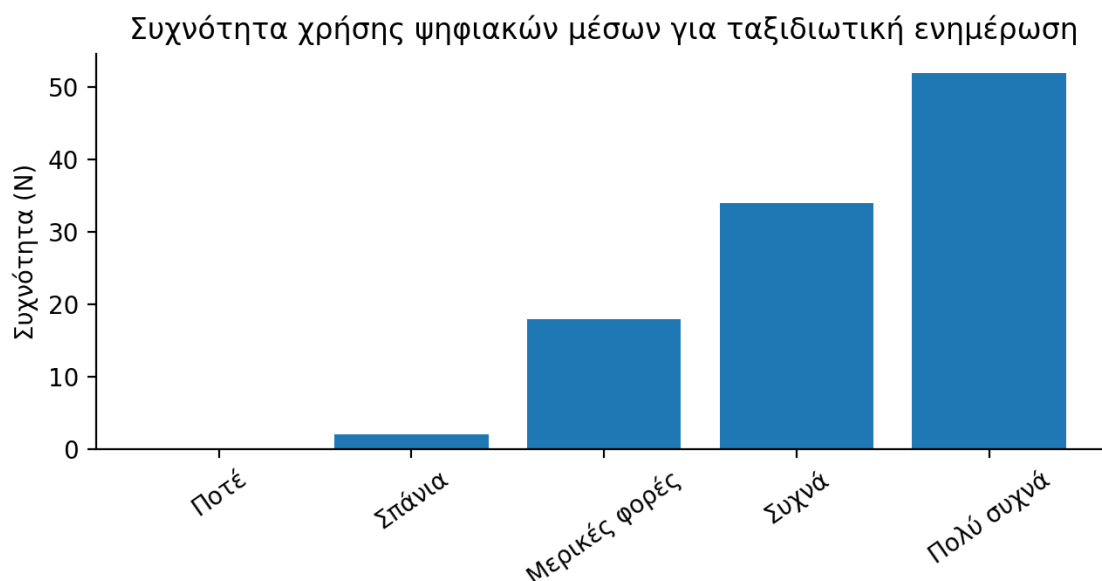
5.3.1 Συχνότητα χρήσης ψηφιακών μέσων

Πίνακας 5.4 Συχνότητα χρήσης ψηφιακών μέσων για ταξιδιωτική ενημέρωση

Κατηγορία	N	%
Σπάνια	2	1,9%
Μερικές φορές	18	17,0%
Συχνά	34	32,1%
Πολύ συχνά	52	49,1%

Πηγή: Επεξεργασία πρωτογενών δεδομένων έρευνας.

Γράφημα 5.4 Συχνότητα χρήσης ψηφιακών μέσων για ταξιδιωτική ενημέρωση

Πηγή: Επεξεργασία πρωτογενών δεδομένων έρευνας.

Τα αποτελέσματα δείχνουν ιδιαίτερα αυξημένη χρήση ψηφιακών μέσων για ταξιδιωτική ενημέρωση. Το 49,1% των συμμετεχόντων δήλωσε ότι χρησιμοποιεί ψηφιακά μέσα «Πολύ συχνά», ενώ το 32,1% απάντησε «Συχνά». Επιπλέον, το 17,0% απάντησε «Μερικές φορές», ενώ μόνο το 1,9% δήλωσε «Σπάνια». Δεν καταγράφηκε καμία απάντηση στην κατηγορία «Ποτέ».

Συνολικά, περισσότεροι από οκτώ στους δέκα συμμετέχοντες χρησιμοποιούν συχνά ή πολύ συχνά ψηφιακά μέσα για την αναζήτηση ταξιδιωτικών πληροφοριών. Το εύρημα αυτό επιβεβαιώνει ότι το ψηφιακό περιβάλλον έχει πλέον καθοριστικό ρόλο στη σύγχρονη τουριστική συμπεριφορά και ιδιαίτερα στη διαδικασία αναζήτησης, αξιολόγησης και επιλογής προορισμού.

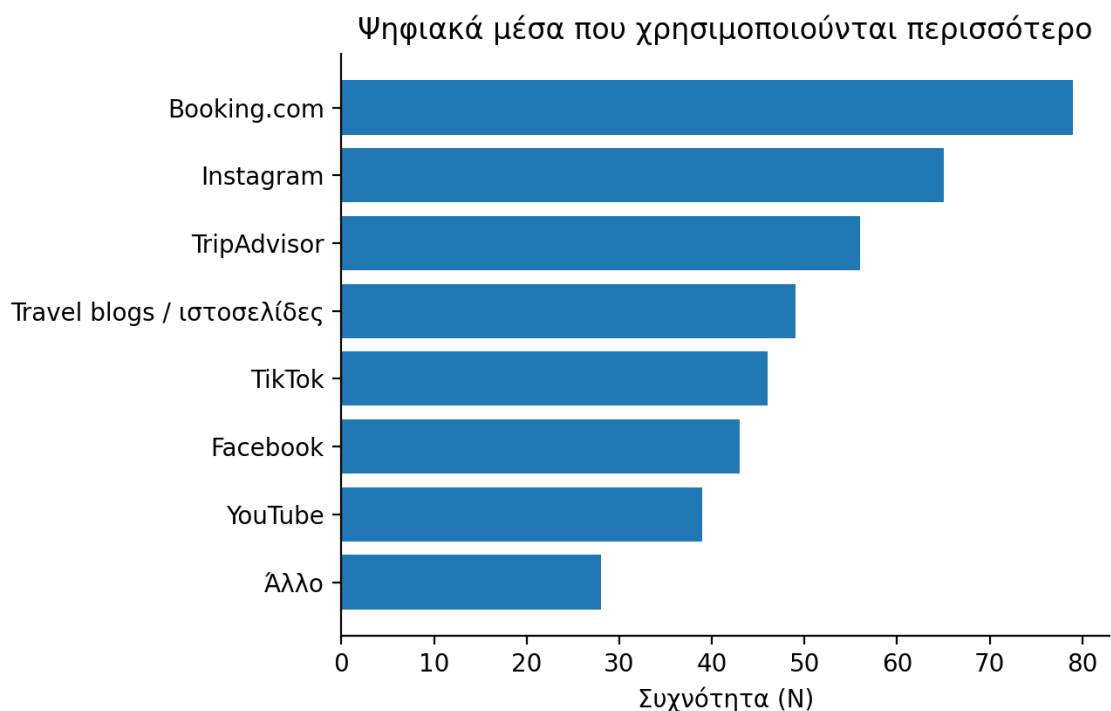
5.3.2 Ψηφιακά μέσα που χρησιμοποιούνται περισσότερο

Πίνακας 5.5 Ψηφιακά μέσα που χρησιμοποιούνται για ταξιδιωτική ενημέρωση

Κατηγορία	N	%
Booking.com	79	74,5%
Instagram	65	61,3%
TripAdvisor	56	52,8%
Travel blogs / ιστοσελίδες	49	46,2%
TikTok	46	43,4%
Facebook	43	40,6%
YouTube	39	36,8%
Άλλο	28	26,4%

Πηγή: Επεξεργασία πρωτογενών δεδομένων έρευνας.

Γράφημα 5.5 Ψηφιακά μέσα που χρησιμοποιούνται περισσότερο για ταξιδιωτική ενημέρωση

Πηγή: Επεξεργασία πρωτογενών δεδομένων έρευνας.

Η ερώτηση για τα ψηφιακά μέσα είχε δυνατότητα πολλαπλής επιλογής, επομένως τα ποσοστά δεν αθροίζουν στο 100%. Η πιο δημοφιλής επιλογή είναι το Booking.com, το οποίο αναφέρθηκε από 79 συμμετέχοντες (74,5%). Ακολουθούν το Instagram με 65 αναφορές (61,3%), το TripAdvisor με 56 αναφορές (52,8%) και τα ταξιδιωτικά blogs/ιστοσελίδες με 49 αναφορές (46,2%). Σημαντική είναι επίσης η χρήση του TikTok (43,4%), του Facebook (40,6%) και του YouTube (36,8%).

Τα ευρήματα αναδεικνύουν δύο βασικές διαστάσεις της ψηφιακής τουριστικής ενημέρωσης. Πρώτον, οι πλατφόρμες κρατήσεων και αξιολογήσεων, όπως το Booking.com και το TripAdvisor, διατηρούν κεντρικό ρόλο στη διαδικασία επιλογής προορισμού, καθώς οι ταξιδιώτες βασίζονται σε πληροφορίες που συνδέονται με τη διαμονή, τις αξιολογήσεις και την εμπειρία άλλων επισκεπτών. Δεύτερον, τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης, ιδιαίτερα το Instagram και το TikTok, λειτουργούν ως ισχυρά εργαλεία διαμόρφωσης εικόνας, καθώς βασίζονται σε φωτογραφίες, βίντεο και γρήγορη διάδοση οπτικού περιεχομένου.

5.4 Έλεγχος αξιοπιστίας και σύνθετες μεταβλητές

Πριν από την ερμηνεία των αποτελεσμάτων των ερωτήσεων Likert, πραγματοποιήθηκε έλεγχος εσωτερικής συνέπειας των θεματικών ομάδων με τον δείκτη Cronbach's Alpha. Ο δείκτης αυτός χρησιμοποιείται για να εξεταστεί κατά πόσο οι επιμέρους δηλώσεις μιας κλίμακας μετρούν με συνέπεια την ίδια ευρύτερη έννοια. Τιμές άνω του 0,70 θεωρούνται γενικά αποδεκτές, ενώ τιμές άνω του 0,90 υποδηλώνουν πολύ υψηλή εσωτερική συνοχή.

Πίνακας 5.6 Έλεγχος αξιοπιστίας κλιμάκων

Κλίμακα	Αριθμός δηλώσεων	Cronbach α
Ψηφιακός μετασχηματισμός και επιλογή προορισμού	7	0,943
Βιώσιμη τουριστική ανάπτυξη	5	0,920
Οικοτουρισμός στους Παξούς	5	0,925
Θρησκευτικός και πολιτιστικός τουρισμός	5	0,922

Πηγή: Επεξεργασία πρωτογενών δεδομένων έρευνας.

Όπως φαίνεται στον Πίνακα 5.6, όλες οι κλίμακες παρουσιάζουν πολύ υψηλή εσωτερική συνέπεια. Η κλίμακα του ψηφιακού μετασχηματισμού έχει Cronbach's Alpha 0,943, η κλίμακα της βιωσιμότητας 0,920, η κλίμακα του οικοτουρισμού 0,925 και η κλίμακα του θρησκευτικού/πολιτιστικού τουρισμού 0,922. Τα αποτελέσματα αυτά δείχνουν ότι οι δηλώσεις κάθε θεματικής ενότητας μπορούν να χρησιμοποιηθούν ως ενιαίες σύνθετες μεταβλητές για περαιτέρω περιγραφική και συσχετιστική ανάλυση.

Πίνακας 5.7 Περιγραφικά στοιχεία σύνθετων μεταβλητών

Σύνθετη μεταβλητή	N	M.O.	T.A.	Ελάχιστο	Μέγιστο
Ψηφιακός μετασχηματισμός και επιλογή προορισμού	106	3,96	0,94	1,00	5,00
Βιώσιμη τουριστική ανάπτυξη	106	4,32	0,80	1,00	5,00
Οικοτουρισμός στους Παξούς	106	4,05	0,86	1,00	5,00
Θρησκευτικός και πολιτιστικός τουρισμός	106	3,94	0,88	1,00	5,00

Πηγή: Επεξεργασία πρωτογενών δεδομένων έρευνας.

Η υψηλότερη μέση τιμή καταγράφεται στη μεταβλητή της βιώσιμης τουριστικής ανάπτυξης, γεγονός που δείχνει ότι οι συμμετέχοντες αποδίδουν ιδιαίτερη σημασία στη βιωσιμότητα, στην προστασία του φυσικού περιβάλλοντος και στη διατήρηση της τοπικής ταυτότητας. Θετική εικόνα καταγράφεται επίσης για τον οικοτουρισμό, τον ψηφιακό μετασχηματισμό και τον θρησκευτικό/πολιτιστικό τουρισμό, καθώς οι μέσοι όροι όλων των σύνθετων μεταβλητών βρίσκονται πάνω από το ουδέτερο σημείο της κλίμακας.

5.5 Περιγραφική ανάλυση ερωτήσεων Likert

Στην παρούσα ενότητα παρουσιάζονται αναλυτικά τα αποτελέσματα των δηλώσεων τύπου Likert. Για κάθε θεματική ομάδα υπολογίστηκαν ο μέσος όρος, η τυπική απόκλιση και το ποσοστό συμφωνίας, δηλαδή το άθροισμα των απαντήσεων «Συμφωνώ» και «Συμφωνώ απόλυτα».

5.5.1 Ψηφιακός μετασχηματισμός και επιλογή προορισμού

Πίνακας 5.8 Περιγραφική στατιστική: Ψηφιακός μετασχηματισμός και επιλογή προορισμού

Κωδ.	Δήλωση	Μ.Ο.	Τ.Α.	% Συμφωνίας
B3.1	Τα social media επηρεάζουν τις ταξιδιωτικές μου επιλογές.	3,90	1,10	69,8%
B3.2	Οι διαδικτυακές κριτικές επηρεάζουν την επιλογή προορισμού μου.	3,87	1,06	68,9%
B3.3	Οι φωτογραφίες και τα βίντεο στα social media επηρεάζουν την εικόνα που σχηματίζω για έναν προορισμό.	3,94	1,09	75,5%
B3.4	Οι ψηφιακές πλατφόρμες διευκολύνουν την οργάνωση των ταξιδιών μου.	4,03	1,06	78,3%
B3.5	Τα ψηφιακά μέσα συμβάλλουν στην προβολή μικρών νησιωτικών προορισμών όπως οι Παξοί.	3,97	1,13	71,7%
B3.6	Η διαδικτυακή προβολή επηρεάζει την επιθυμία μου να επισκεφθώ τους Παξούς.	3,93	1,15	68,9%
B3.7	Θα με ενδιέφερε να επισκεφθώ τους Παξούς έπειτα από θετική ψηφιακή προβολή του προορισμού.	4,07	1,04	76,4%

Πηγή: Επεξεργασία πρωτογενών δεδομένων έρευνας.

Γράφημα 5.6 Μέσοι όροι δηλώσεων: Ψηφιακός μετασχηματισμός και επιλογή προορισμού

Πηγή: Επεξεργασία πρωτογενών δεδομένων έρευνας.

Οι δηλώσεις που αφορούν τον ψηφιακό μετασχηματισμό συγκεντρώνουν γενικά υψηλές μέσες τιμές. Η υψηλότερη τιμή εμφανίζεται στη δήλωση ότι οι ψηφιακές πλατφόρμες διευκολύνουν την οργάνωση ταξιδιών (Μ.Ο.=4,03), ενώ ιδιαίτερα υψηλή είναι και η πρόθεση επίσκεψης στους Παξούς έπειτα από θετική ψηφιακή προβολή του προορισμού (Μ.Ο.=4,07). Τα ευρήματα αυτά δείχνουν ότι οι συμμετέχοντες αναγνωρίζουν τη λειτουργική και επικοινωνιακή αξία των ψηφιακών μέσων.

Επιπλέον, οι φωτογραφίες και τα βίντεο στα κοινωνικά δίκτυα φαίνεται να επηρεάζουν σημαντικά την εικόνα που σχηματίζουν οι συμμετέχοντες για έναν προορισμό, καθώς η συγκεκριμένη δήλωση εμφανίζει ποσοστό συμφωνίας 75,5%. Αυτό έχει ιδιαίτερη σημασία για τους Παξούς, καθώς η οπτική αναπαράσταση του νησιού μπορεί να συμβάλει στη διαμόρφωση μιας ελκυστικής αλλά και υπεύθυνης τουριστικής εικόνας.

5.5.2 Βιώσιμη τουριστική ανάπτυξη

Πίνακας 5.9 Περιγραφική στατιστική: Βιώσιμη τουριστική ανάπτυξη

Κωδ.	Δήλωση	Μ.Ο.	Τ.Α.	% Συμφωνίας
Γ1.1	Η προστασία του φυσικού περιβάλλοντος είναι σημαντική στον τουρισμό.	4,47	0,93	88,7%
Γ1.2	Οι μικροί νησιωτικοί προορισμοί πρέπει να αναπτύσσονται με βιώσιμο τρόπο.	4,38	0,86	86,8%
Γ1.3	Ο μαζικός τουρισμός μπορεί να επηρεάσει αρνητικά μικρούς προορισμούς.	4,23	0,95	76,4%
Γ1.4	Προτιμώ προορισμούς που σέβονται το περιβάλλον και την τοπική κοινωνία.	4,27	0,87	84,0%
Γ1.5	Η βιώσιμη τουριστική ανάπτυξη συμβάλλει στη διατήρηση της τοπικής ταυτότητας.	4,26	1,00	80,2%

Πηγή: Επεξεργασία πρωτογενών δεδομένων έρευνας.

Γράφημα 5.7 Μέσοι όροι δηλώσεων: Βιώσιμη τουριστική ανάπτυξη

Πηγή: Επεξεργασία πρωτογενών δεδομένων έρευνας.

Οι απαντήσεις που αφορούν τη βιώσιμη τουριστική ανάπτυξη εμφανίζουν τις υψηλότερες τιμές της έρευνας. Η δήλωση ότι η προστασία του φυσικού περιβάλλοντος είναι σημαντική στον τουρισμό παρουσιάζει μέσο όρο 4,47 και ποσοστό συμφωνίας 88,7%. Παράλληλα, η ανάγκη βιώσιμης ανάπτυξης των μικρών νησιωτικών προορισμών εμφανίζει μέσο όρο 4,38 και συμφωνία 86,8%.

Τα αποτελέσματα δείχνουν ότι οι συμμετέχοντες αντιλαμβάνονται τη βιωσιμότητα ως βασική προϋπόθεση τουριστικής ανάπτυξης, ιδιαίτερα για μικρούς νησιωτικούς προορισμούς όπως οι Παξοί. Η θετική στάση απέναντι στη βιωσιμότητα συνδέεται με την ανάγκη προστασίας των φυσικών πόρων, της τοπικής κοινωνίας και της ταυτότητας του προορισμού.

5.5.3 Οικοτουρισμός στους Παξούς

Πίνακας 5.10 Περιγραφική στατιστική: Οικοτουρισμός στους Παξούς

Κωδ.	Δήλωση	Μ.Ο.	Τ.Α.	% Συμφωνίας
Δ1.1	Ο οικοτουρισμός συμβάλλει στη βιώσιμη ανάπτυξη μικρών νησιών.	4,18	0,91	80,2%
Δ1.2	Θα με ενδιέφερε να συμμετέχω σε οικοτουριστικές δραστηριότητες στους Παξούς.	3,79	1,04	60,4%
Δ1.3	Οι Παξοί διαθέτουν δυνατότητες ανάπτυξης οικοτουρισμού.	4,06	0,97	73,6%
Δ1.4	Η ψηφιακή προβολή μπορεί να ενισχύσει τον οικοτουρισμό στους Παξούς.	4,15	0,92	81,1%
Δ1.5	Θα επέλεγα έναν προορισμό για οικοτουριστικές δραστηριότητες στη φύση.	4,09	1,03	73,6%

Πηγή: Επεξεργασία πρωτογενών δεδομένων έρευνας.

Γράφημα 5.8 Μέσοι όροι δηλώσεων: Οικοτουρισμός στους Παξούς

Πηγή: Επεξεργασία πρωτογενών δεδομένων έρευνας.

Η ενότητα του οικοτουρισμού καταγράφει επίσης θετικές απαντήσεις. Η δήλωση ότι η ψηφιακή προβολή μπορεί να ενισχύσει τον οικοτουρισμό στους Παξούς εμφανίζει μέσο όρο 4,15 και ποσοστό συμφωνίας 81,1%, ενώ η δήλωση ότι ο οικοτουρισμός συμβάλλει στη βιώσιμη ανάπτυξη μικρών νησιών παρουσιάζει μέσο όρο 4,18.

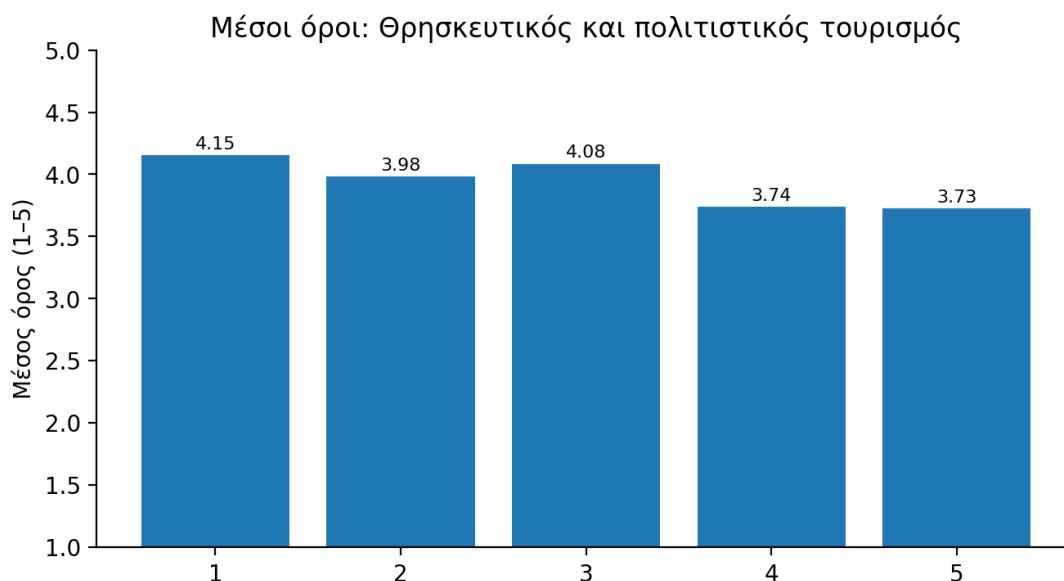
Το ενδιαφέρον συμμετοχής σε οικοτουριστικές δραστηριότητες στους Παξούς έχει χαμηλότερο, αλλά ακόμη θετικό, μέσο όρο 3,79. Το στοιχείο αυτό δείχνει ότι, ενώ οι συμμετέχοντες αναγνωρίζουν τη σημασία και τις δυνατότητες του οικοτουρισμού, η προσωπική πρόθεση συμμετοχής είναι σχετικά πιο συγκρατημένη. Αυτό μπορεί να σημαίνει ότι απαιτείται πιο στοχευμένη ενημέρωση και προβολή συγκεκριμένων οικοτουριστικών εμπειριών.

5.5.4 Θρησκευτικός και πολιτιστικός τουρισμός

Πίνακας 5.11 Περιγραφική στατιστική: Θρησκευτικός και πολιτιστικός τουρισμός

Κωδ.	Δήλωση	Μ.Ο.	Τ.Α.	% Συμφωνίας
E1.1	Τα θρησκευτικά και πολιτιστικά μνημεία αυξάνουν το ενδιαφέρον μου για έναν προορισμό.	4,15	0,93	76,4%
E1.2	Ο θρησκευτικός τουρισμός μπορεί να συμβάλει στη βιώσιμη ανάπτυξη μικρών νησιών.	3,98	0,89	72,6%
E1.3	Θα με ενδιέφερε να επισκεφθώ θρησκευτικά ή πολιτιστικά σημεία ενδιαφέροντος στους Παξούς.	4,08	0,94	75,5%
E1.4	Η ψηφιακή προβολή θρησκευτικών σημείων επηρεάζει την πρόθεσή μου να επισκεφθώ έναν προορισμό.	3,74	1,09	59,4%
E1.5	Οι Παξοί μπορούν να αναπτυχθούν ως προορισμός θρησκευτικού τουρισμού.	3,73	1,18	55,7%

Πηγή: Επεξεργασία πρωτογενών δεδομένων έρευνας.

Γράφημα 5.9 Μέσοι όροι δηλώσεων: Θρησκευτικός και πολιτιστικός τουρισμός

Πηγή: Επεξεργασία πρωτογενών δεδομένων έρευνας.

Οι δηλώσεις που αφορούν τον θρησκευτικό και πολιτιστικό τουρισμό παρουσιάζουν θετικές, αλλά ελαφρώς χαμηλότερες, μέσες τιμές σε σχέση με τη βιωσιμότητα και τον οικοτουρισμό. Η υψηλότερη τιμή εμφανίζεται στη δήλωση ότι τα θρησκευτικά και πολιτιστικά μνημεία αυξάνουν το ενδιαφέρον για έναν προορισμό (Μ.Ο.=4,15).

Παράλληλα, η δήλωση ότι οι Παξοί μπορούν να αναπτυχθούν ως προορισμός θρησκευτικού τουρισμού καταγράφει μέσο όρο 3,73 και ποσοστό συμφωνίας 55,7%. Το εύρημα αυτό δείχνει ότι υπάρχει θετική προοπτική, αλλά χρειάζεται μεγαλύτερη ανάδειξη των θρησκευτικών και πολιτιστικών πόρων του νησιού, ώστε να γίνουν πιο ορατοί και ελκυστικοί για τους δυνητικούς επισκέπτες.

5.6 Συσχετίσεις μεταξύ βασικών μεταβλητών

Για τη διερεύνηση της σχέσης μεταξύ των βασικών θεματικών αξόνων της έρευνας υπολογίστηκαν συντελεστές συσχέτισης Pearson. Η ανάλυση αυτή επιτρέπει να εξεταστεί κατά πόσο οι συμμετέχοντες που εμφανίζουν υψηλότερες τιμές σε μία μεταβλητή τείνουν να εμφανίζουν υψηλότερες τιμές και σε άλλες μεταβλητές.

Πίνακας 5.12 Συσχετίσεις Pearson μεταξύ σύνθετων μεταβλητών

Μεταβλητή 1	Μεταβλητή 2	r	p
Ψηφιακός μετασχηματισμός και επιλογή προορισμού	Βιώσιμη τουριστική ανάπτυξη	0,649	<0,001
Ψηφιακός μετασχηματισμός και επιλογή προορισμού	Οικοτουρισμός στους Παξούς	0,580	<0,001

Ψηφιακός μετασχηματισμός και επιλογή προορισμού	Θρησκευτικός και πολιτιστικός τουρισμός	0,484	<0,001
Βιώσιμη τουριστική ανάπτυξη	Οικοτουρισμός στους Παξούς	0,770	<0,001
Βιώσιμη τουριστική ανάπτυξη	Θρησκευτικός και πολιτιστικός τουρισμός	0,496	<0,001
Οικοτουρισμός στους Παξούς	Θρησκευτικός και πολιτιστικός τουρισμός	0,652	<0,001

Πηγή: Επεξεργασία πρωτογενών δεδομένων έρευνας.

Τα αποτελέσματα δείχνουν θετικές και στατιστικά σημαντικές συσχετίσεις μεταξύ όλων των βασικών μεταβλητών. Ιδιαίτερα ισχυρή είναι η σχέση μεταξύ βιωσιμότητας και οικοτουρισμού ($r=0,770$, $p<0,001$), γεγονός που δείχνει ότι όσοι αποδίδουν μεγαλύτερη σημασία στη βιώσιμη ανάπτυξη τείνουν να έχουν και θετικότερη στάση απέναντι στον οικοτουρισμό.

Ο ψηφιακός μετασχηματισμός παρουσιάζει μέτρια προς ισχυρή θετική συσχέτιση με τη βιωσιμότητα ($r=0,649$, $p<0,001$) και με τον οικοτουρισμό ($r=0,580$, $p<0,001$), ενώ συνδέεται επίσης θετικά με τον θρησκευτικό/πολιτιστικό τουρισμό ($r=0,484$, $p<0,001$). Τα ευρήματα αυτά υποστηρίζουν την κεντρική ιδέα της παρούσας εργασίας, ότι η ψηφιακή προβολή δεν λειτουργεί μόνο ως εργαλείο διαφήμισης, αλλά μπορεί να συνδεθεί με την ανάδειξη πιο ήπιων και βιώσιμων μορφών τουριστικής ανάπτυξης.

5.7 Ανάλυση ανοικτής ερώτησης

Στο τέλος του ερωτηματολογίου οι συμμετέχοντες κλήθηκαν να απαντήσουν προαιρετικά στην ερώτηση: «Τι θεωρείτε ότι θα μπορούσε να βελτιώσει την ψηφιακή προβολή των Παξών;». Στην ερώτηση αυτή καταγράφηκαν 52 έγκυρες απαντήσεις. Η ανάλυση των απαντήσεων πραγματοποιήθηκε με θεματική κατηγοριοποίηση, δηλαδή με ομαδοποίηση των απαντήσεων σε επαναλαμβανόμενες ενότητες νοήματος.

Πίνακας 5.13 Θεματική κατηγοριοποίηση ανοικτών απαντήσεων

Θεματική κατηγορία	Συχνότητα αναφορών	% επί των έγκυρων ανοικτών απαντήσεων
Social media / TikTok / Instagram	19	36,5%
Φυσικό περιβάλλον / μονοπάτια	10	19,2%
Πρακτικές πληροφορίες / οργάνωση	8	15,4%
Ψηφιακές εφαρμογές / τεχνολογία	7	13,5%
Τοπική οικονομία / γαστρονομία	7	13,5%
Οπτικοακουστικό υλικό	6	11,5%
Πολιτισμός / θρησκευτικός τουρισμός	4	7,7%
Βιωσιμότητα / υπερπροβολή	4	7,7%
Στοχευμένη προβολή / συνεργασία φορέων	4	7,7%
Προσβασιμότητα / συμπερίληψη	1	1,9%

Πηγή: Επεξεργασία πρωτογενών δεδομένων έρευνας.

Γράφημα 5.10 Θεματικές κατηγορίες ανοικτών απαντήσεων

Πηγή: Επεξεργασία πρωτογενών δεδομένων έρευνας.

Η συχνότερη θεματική κατηγορία αφορά την ενίσχυση της παρουσίας των Παξών στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης, κυρίως στο Instagram και στο TikTok. Οι συμμετέχοντες προτείνουν περισσότερη και πιο συστηματική παραγωγή περιεχομένου, καθημερινή ενημέρωση και καλύτερη αξιοποίηση των πλατφορμών που χρησιμοποιούνται από το ταξιδιωτικό κοινό. Η κατηγορία αυτή συνδέεται άμεσα με τα ευρήματα της κλειστής ερώτησης για τα ψηφιακά μέσα, όπου το Instagram και το TikTok καταγράφουν υψηλά ποσοστά χρήσης.

Δεύτερη σημαντική κατηγορία αφορά την προβολή του φυσικού περιβάλλοντος, των μονοπατιών και των λιγότερο γνωστών σημείων του νησιού. Οι απαντήσεις αυτές είναι ιδιαίτερα σημαντικές, επειδή συνδέουν την ψηφιακή προβολή με τον οικοτουρισμό και με τη δυνατότητα διαφοροποίησης των Παξών πέρα από το κλασικό μοντέλο θάλασσας και παραλίας. Η ανάδειξη πεζοπορικών διαδρομών, φυσικών τοπίων και δραστηριοτήτων στη φύση μπορεί να συμβάλει στη δημιουργία μιας πιο ολοκληρωμένης εικόνας του προορισμού.

Μια ακόμη κατηγορία αφορά την ανάγκη για καλύτερη ψηφιακή οργάνωση και πρακτική πληροφόρηση. Οι συμμετέχοντες αναφέρουν την ανάγκη για ενημερωμένες σελίδες με δρομολόγια πλοίων, πληροφορίες για καταλύματα, δραστηριότητες, καιρικές συνθήκες και εκδηλώσεις. Το εύρημα αυτό δείχνει ότι η ψηφιακή

προβολή δεν πρέπει να περιορίζεται στην αισθητική απεικόνιση του προορισμού, αλλά να λειτουργεί και ως εργαλείο εξυπηρέτησης του επισκέπτη.

Παράλληλα, αρκετές απαντήσεις αναφέρονται στην αξιοποίηση νέων τεχνολογιών, όπως mobile apps, QR codes, διαδραστικές πλατφόρμες και τεχνητή νοημοσύνη. Οι προτάσεις αυτές δείχνουν ότι οι συμμετέχοντες αντιλαμβάνονται τον ψηφιακό μετασχηματισμό ως ένα ευρύτερο σύστημα εμπειρίας και πληροφόρησης, το οποίο μπορεί να συνοδεύει τον επισκέπτη πριν, κατά τη διάρκεια και μετά το ταξίδι.

Ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζει η κατηγορία των απαντήσεων που εκφράζει προβληματισμό για την υπερβολική προβολή των Παξών. Ορισμένοι συμμετέχοντες θεωρούν ότι το νησί έχει ήδη έντονη ψηφιακή προβολή και ότι η περαιτέρω διαφήμιση μπορεί να δημιουργήσει πιέσεις στο περιβάλλον και στην καθημερινότητα του τόπου. Το εύρημα αυτό συνδέεται άμεσα με τη θεωρία της φέρουσας ικανότητας και ενισχύει την άποψη ότι η ψηφιακή προβολή πρέπει να σχεδιάζεται με κριτήρια βιωσιμότητας.

5.8 Συνοπτική αποτίμηση αποτελεσμάτων

Συνολικά, τα αποτελέσματα της έρευνας δείχνουν ότι οι συμμετέχοντες χρησιμοποιούν σε μεγάλο βαθμό ψηφιακά μέσα για την αναζήτηση ταξιδιωτικών πληροφοριών. Η κυριαρχία πλατφορμών όπως το Booking.com, το Instagram και το TripAdvisor επιβεβαιώνει ότι οι ταξιδιωτικές αποφάσεις διαμορφώνονται πλέον μέσα σε ένα ψηφιακό περιβάλλον, στο οποίο οι εικόνες, οι αξιολογήσεις και οι εμπειρίες άλλων χρηστών έχουν σημαντική επιρροή.

Οι ερωτήσεις τύπου Likert έδειξαν θετική στάση απέναντι στον ψηφιακό μετασχηματισμό, τη βιωσιμότητα, τον οικοτουρισμό και τον θρησκευτικό/πολιτιστικό τουρισμό. Ιδιαίτερα υψηλές είναι οι τιμές που αφορούν τη βιώσιμη ανάπτυξη και την προστασία του φυσικού περιβάλλοντος, γεγονός που δείχνει ότι οι συμμετέχοντες αντιλαμβάνονται τη βιωσιμότητα ως κεντρική προϋπόθεση για την τουριστική ανάπτυξη μικρών νησιωτικών προορισμών.

Οι συσχετίσεις μεταξύ των βασικών μεταβλητών ανέδειξαν ότι ο ψηφιακός μετασχηματισμός συνδέεται θετικά με τη βιωσιμότητα, τον οικοτουρισμό και τον θρησκευτικό/πολιτιστικό τουρισμό. Το εύρημα αυτό υποστηρίζει την ερευνητική κατεύθυνση της εργασίας, σύμφωνα με την οποία η ψηφιακή προβολή των Παξών μπορεί να λειτουργήσει ως εργαλείο ανάδειξης εναλλακτικών και βιώσιμων μορφών τουρισμού, εφόσον σχεδιαστεί με στρατηγικό και υπεύθυνο τρόπο.

Τέλος, οι ανοικτές απαντήσεις ανέδειξαν την ανάγκη για ενίσχυση των κοινωνικών δικτύων, παραγωγή ποιοτικού οπτικοακουστικού υλικού, προβολή του φυσικού και πολιτιστικού κεφαλαίου, καλύτερη πρακτική πληροφόρηση και αξιοποίηση σύγχρονων τεχνολογιών. Ταυτόχρονα, αναδείχθηκε και ο προβληματισμός για

την υπερβολική προβολή, στοιχείο που δείχνει ότι η ψηφιακή στρατηγική των Παξών πρέπει να ισορροπεί ανάμεσα στην ελκυστικότητα και στη βιώσιμη διαχείριση του προορισμού.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6: ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ ΚΑΙ ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ

6.1 Εισαγωγή

Η παρούσα διπλωματική εργασία είχε ως βασικό σκοπό τη διερεύνηση του ρόλου του ψηφιακού μετασχηματισμού στη διαμόρφωση και προβολή ενός μικρού νησιωτικού τουριστικού προορισμού, με μελέτη περίπτωσης τους Παξούς, καθώς και την εξέταση της σχέσης του με τη βιώσιμη τουριστική ανάπτυξη, τον οικοτουρισμό και τον θρησκευτικό–πολιτιστικό τουρισμό. Η επιλογή του συγκεκριμένου θέματος βασίστηκε στη διαπίστωση ότι οι σύγχρονες τεχνολογικές εξελίξεις μετασχηματίζουν διαρκώς τον τρόπο με τον οποίο οι ταξιδιώτες αναζητούν πληροφορίες, αξιολογούν τουριστικούς προορισμούς και λαμβάνουν τις τελικές ταξιδιωτικές τους αποφάσεις (Chu et al., 2020 · Veseli et al., 2025 · Stergiou & Nella, 2024). Παράλληλα, η ανάγκη υιοθέτησης αρχών βιώσιμης ανάπτυξης καθίσταται ολοένα και πιο επιτακτική, ιδιαίτερα για μικρούς νησιωτικούς προορισμούς, οι οποίοι χαρακτηρίζονται από περιορισμένους φυσικούς πόρους, ευαίσθητα οικοσυστήματα και αυξημένη εξάρτηση από τον τουρισμό (Brundtland, 1987 · UN Tourism, n.d. · Walker, 2020).

Η έρευνα πραγματοποιήθηκε μέσω ποσοτικής προσέγγισης με τη χρήση δομημένου ηλεκτρονικού ερωτηματολογίου, το οποίο συμπληρώθηκε από 106 συμμετέχοντες. Η στατιστική επεξεργασία των δεδομένων επέτρεψε τη διερεύνηση των στάσεων και αντιλήψεων των συμμετεχόντων σχετικά με τη χρήση των ψηφιακών μέσων για την αναζήτηση ταξιδιωτικών πληροφοριών, τη σημασία της βιώσιμης τουριστικής ανάπτυξης, τις προοπτικές ανάπτυξης του οικοτουρισμού και του θρησκευτικού–πολιτιστικού τουρισμού στους Παξούς, καθώς και τις μεταξύ τους σχέσεις. Επιπλέον, μέσω της ανάλυσης των ανοικτών απαντήσεων αναδείχθηκαν χρήσιμες ποιοτικές πληροφορίες που συμπληρώνουν και ερμηνεύουν τα ποσοτικά ευρήματα της έρευνας (Brundtland, 1987 · UN Tourism, n.d).

Τα αποτελέσματα της έρευνας επιβεβαίωσαν ότι ο ψηφιακός μετασχηματισμός αποτελεί πλέον αναπόσπαστο στοιχείο της τουριστικής εμπειρίας, καθώς οι περισσότεροι συμμετέχοντες δήλωσαν ότι χρησιμοποιούν συστηματικά ψηφιακές πλατφόρμες και μέσα κοινωνικής δικτύωσης για την αναζήτηση πληροφοριών και την επιλογή ταξιδιωτικών προορισμών. Παράλληλα, καταγράφηκε ιδιαίτερα θετική στάση απέναντι στις αρχές της βιώσιμης τουριστικής ανάπτυξης, ενώ τόσο ο οικοτουρισμός όσο και ο θρησκευτικός–πολιτιστικός τουρισμός αξιολογήθηκαν ως μορφές τουρισμού που μπορούν να συμβάλουν ουσιαστικά στη διαφοροποίηση και στην ποιοτική αναβάθμιση του τουριστικού προϊόντος των Παξών. Οι στατιστικά σημαντικές συσχετίσεις που εντοπίστηκαν μεταξύ των βασικών μεταβλητών ενισχύουν την άποψη

ότι ο ψηφιακός μετασχηματισμός, όταν σχεδιάζεται με στρατηγικό τρόπο, μπορεί να λειτουργήσει ως μηχανισμός ανάδειξης βιώσιμων μορφών τουρισμού και να ενισχύσει τη συνολική ανταγωνιστικότητα ενός μικρού νησιωτικού προορισμού (Sayuti, 2023 · Ali & Li, 2024 · Zhang et al., 2025).

Ωστόσο, η συμβολή της έρευνας δεν περιορίζεται στην απλή καταγραφή των αντιλήψεων των συμμετεχόντων. Τα ευρήματα επιτρέπουν την εξαγωγή ευρύτερων συμπερασμάτων σχετικά με τον τρόπο με τον οποίο οι ψηφιακές τεχνολογίες μπορούν να αξιοποιηθούν για την προβολή ενός προορισμού χωρίς να υπονομεύονται οι αρχές της βιωσιμότητας. Η ισορροπία μεταξύ αποτελεσματικής ψηφιακής προβολής και προστασίας των φυσικών και πολιτιστικών πόρων αποτελεί βασική πρόκληση για προορισμούς όπως οι Παξοί, οι οποίοι επιδιώκουν την τουριστική ανάπτυξη χωρίς να αλλοιώσουν τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά που τους καθιστούν ελκυστικούς.

Στο παρόν κεφάλαιο πραγματοποιείται αρχικά η σύνθεση και η ερμηνεία των κυριότερων ευρημάτων της έρευνας σε συνάρτηση με τη διεθνή βιβλιογραφία και τους στόχους που τέθηκαν στο πρώτο κεφάλαιο της εργασίας. Στη συνέχεια εξετάζεται ο βαθμός επίτευξης των ερευνητικών στόχων, παρουσιάζονται οι διοικητικές προεκτάσεις και οι πρακτικές προτάσεις που προκύπτουν για τους εμπλεκόμενους φορείς, ενώ τέλος αναλύονται οι περιορισμοί της έρευνας και διατυπώνονται προτάσεις για μελλοντική επιστημονική διερεύνηση. Με τον τρόπο αυτό, το τελευταίο κεφάλαιο λειτουργεί ως η συνθετική ολοκλήρωση της παρούσας διπλωματικής εργασίας, αναδεικνύοντας τόσο τη θεωρητική όσο και την πρακτική συμβολή της στην κατανόηση του ρόλου του ψηφιακού μετασχηματισμού στη βιώσιμη τουριστική ανάπτυξη μικρών νησιωτικών προορισμών (Farmaki et al., 2026 · Ghaderi et al., 2024).

6.2 Συζήτηση των ευρημάτων

Η ανάλυση των αποτελεσμάτων της παρούσας έρευνας ανέδειξε ότι ο ψηφιακός μετασχηματισμός διαδραματίζει καθοριστικό ρόλο τόσο στη διαδικασία αναζήτησης πληροφοριών όσο και στη διαμόρφωση της εικόνας και της ελκυστικότητας ενός μικρού νησιωτικού τουριστικού προορισμού, όπως οι Παξοί. Παράλληλα, τα ευρήματα επιβεβαιώνουν ότι η αποτελεσματική αξιοποίηση των ψηφιακών τεχνολογιών μπορεί να λειτουργήσει συμπληρωματικά προς τις αρχές της βιώσιμης τουριστικής ανάπτυξης, συμβάλλοντας στην ανάδειξη εναλλακτικών μορφών τουρισμού και στη διαφοροποίηση του τουριστικού προϊόντος (Veseli et al., 2025 · Chu et al., 2020).

Ένα από τα σημαντικότερα ευρήματα της έρευνας αφορά τη συχνότητα χρήσης των ψηφιακών μέσων κατά την αναζήτηση ταξιδιωτικών πληροφοριών. Η μεγάλη πλειονότητα των συμμετεχόντων δήλωσε ότι χρησιμοποιεί συχνά ή πολύ συχνά ψηφιακές πλατφόρμες πριν από την επιλογή ενός προορισμού, γεγονός που αποτυπώνει τη σημαντική μεταβολή της σύγχρονης ταξιδιωτικής συμπεριφοράς. Οι ταξιδιώτες δεν περιορίζονται πλέον στις παραδοσιακές πηγές πληροφόρησης, αλλά αξιοποιούν διαδικτυακές πλατφόρμες,

εφαρμογές και μέσα κοινωνικής δικτύωσης, αναζητώντας εμπειρίες, αξιολογήσεις και αυθεντικό περιεχόμενο που δημιουργείται από άλλους χρήστες. Το εύρημα αυτό βρίσκεται σε συμφωνία με τη διεθνή βιβλιογραφία, σύμφωνα με την οποία οι ψηφιακές τεχνολογίες αποτελούν πλέον αναπόσπαστο τμήμα ολόκληρου του ταξιδιωτικού κύκλου, από την αρχική έμπνευση μέχρι την αξιολόγηση της εμπειρίας μετά το ταξίδι (Veseli et al., 2025· Chu et al., 2020)..

Ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζει επίσης η κυριαρχία συγκεκριμένων ψηφιακών πλατφορμών, όπως το Booking.com, το Instagram και το TripAdvisor, οι οποίες συγκέντρωσαν τα υψηλότερα ποσοστά χρήσης μεταξύ των συμμετεχόντων (Chu et al., 2020 · Shen, 2025). Το αποτέλεσμα αυτό υποδηλώνει ότι η λήψη ταξιδιωτικών αποφάσεων βασίζεται πλέον σε ένα συνδυασμό λειτουργικών πληροφοριών και οπτικού περιεχομένου. Ενώ οι πλατφόρμες κρατήσεων και αξιολογήσεων παρέχουν στοιχεία αξιοπιστίας σχετικά με τη διαμονή και τις εμπειρίες προηγούμενων επισκεπτών, τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης λειτουργούν ως μηχανισμοί δημιουργίας προσδοκιών και συναισθηματικής σύνδεσης με έναν προορισμό. Οι φωτογραφίες, τα σύντομα βίντεο και οι προσωπικές εμπειρίες που δημοσιεύονται στα κοινωνικά δίκτυα συμβάλλουν ουσιαστικά στη διαμόρφωση της αντιλαμβανόμενης εικόνας ενός προορισμού πριν ακόμη πραγματοποιηθεί η επίσκεψη. Η διαπίστωση αυτή επιβεβαιώνει τα συμπεράσματα των Xiang και Gretzel (2010), αλλά και νεότερων ερευνών που αναδεικνύουν τον πρωταγωνιστικό ρόλο του περιεχομένου που δημιουργείται από τους χρήστες (User Generated Content – UGC) στη διαδικασία λήψης ταξιδιωτικών αποφάσεων (Stergiou & Nella, 2024· Veseli et al., 2025).

Εξίσου σημαντικό εύρημα αποτελεί η θετική στάση των συμμετεχόντων απέναντι στην επίδραση του ψηφιακού μετασχηματισμού στην προβολή μικρών νησιωτικών προορισμών. Οι υψηλοί μέσοι όροι που καταγράφηκαν στις σχετικές δηλώσεις δείχνουν ότι οι συμμετέχοντες αναγνωρίζουν πως η οργανωμένη ψηφιακή παρουσία μπορεί να ενισχύσει την αναγνωρισιμότητα των Παξών και να αυξήσει την πρόθεση επίσκεψης (Ruiz-Real et al., 2020 · Veseli et al., 2025). Το στοιχείο αυτό αποκτά ιδιαίτερη σημασία για μικρούς προορισμούς, οι οποίοι συνήθως διαθέτουν περιορισμένους οικονομικούς πόρους για παραδοσιακές διαφημιστικές καμπάνιες. Μέσα από στοχευμένες ψηφιακές στρατηγικές, ποιοτικό οπτικοακουστικό περιεχόμενο και αποτελεσματική αξιοποίηση των κοινωνικών δικτύων, είναι δυνατόν να προσεγγιστούν νέες αγορές με σημαντικά χαμηλότερο κόστος και μεγαλύτερη αποτελεσματικότητα.

Παράλληλα, η έρευνα ανέδειξε ότι η βιώσιμη τουριστική ανάπτυξη αποτελεί τη σημαντικότερη θεματική μεταξύ όλων των μεταβλητών που εξετάστηκαν. Οι συμμετέχοντες εξέφρασαν πολύ υψηλά επίπεδα συμφωνίας σχετικά με την ανάγκη προστασίας του φυσικού περιβάλλοντος, της τοπικής κοινωνίας και της πολιτιστικής ταυτότητας των μικρών νησιωτικών προορισμών. Το αποτέλεσμα αυτό υποδηλώνει ότι οι σύγχρονοι επισκέπτες εμφανίζονται περισσότερο ευαισθητοποιημένοι απέναντι σε ζητήματα περιβαλλοντικής προστασίας και υπεύθυνης τουριστικής ανάπτυξης σε σχέση με προηγούμενες δεκαετίες. Η

διαπίστωση αυτή συμβαδίζει με τη διεθνή βιβλιογραφία, η οποία υποστηρίζει ότι η βιωσιμότητα έχει εξελιχθεί από ένα προαιρετικό χαρακτηριστικό σε βασικό κριτήριο αξιολόγησης των τουριστικών προορισμών, ιδιαίτερα για προορισμούς με ευαίσθητα οικοσυστήματα και περιορισμένη φέρουσα ικανότητα (Brundtland, 1987 · Walker, 2020).

Η θετική στάση των συμμετεχόντων απέναντι στον οικοτουρισμό αποτελεί ακόμη ένα σημαντικό εύρημα της παρούσας έρευνας. Οι περισσότεροι ερωτώμενοι συμφώνησαν ότι ο οικοτουρισμός μπορεί να συμβάλει ουσιαστικά στη βιώσιμη ανάπτυξη μικρών νησιωτικών προορισμών, ενώ παράλληλα αναγνώρισαν ότι οι Παξοί διαθέτουν σημαντικές προϋποθέσεις για την ανάπτυξη τέτοιων δραστηριοτήτων. Το αποτέλεσμα αυτό είναι ιδιαίτερα σημαντικό, καθώς υποδηλώνει ότι οι επισκέπτες δεν αντιλαμβάνονται πλέον τον οικοτουρισμό ως μια εξειδικευμένη μορφή τουρισμού που απευθύνεται σε περιορισμένο κοινό, αλλά ως μια ολόενα και πιο ελκυστική επιλογή που μπορεί να συνδυάσει την αυθεντική εμπειρία με την προστασία του φυσικού περιβάλλοντος (Mekonnen & Mekonen, 2024 · Olya et al., 2019 · Wang et al., 2025).

Παράλληλα, αξίζει να επισημανθεί ότι, αν και οι συμμετέχοντες αξιολόγησαν ιδιαίτερα θετικά τις δυνατότητες ανάπτυξης του οικοτουρισμού στους Παξούς, η προσωπική τους πρόθεση συμμετοχής σε οικοτουριστικές δραστηριότητες εμφανίστηκε ελαφρώς χαμηλότερη. Το εύρημα αυτό υποδηλώνει ότι, παρά την αυξανόμενη περιβαλλοντική ευαισθητοποίηση, εξακολουθεί να υπάρχει απόσταση μεταξύ της θετικής στάσης απέναντι στον οικοτουρισμό και της πραγματικής πρόθεσης συμμετοχής. Η διαφοροποίηση αυτή έχει καταγραφεί και σε προηγούμενες διεθνείς μελέτες, οι οποίες υποστηρίζουν ότι η περιβαλλοντική συνείδηση δεν μεταφράζεται πάντοτε σε αντίστοιχη τουριστική συμπεριφορά. Παράγοντες όπως η ελλιπής ενημέρωση, η περιορισμένη προβολή συγκεκριμένων δραστηριοτήτων, το κόστος ή η έλλειψη οργανωμένων εμπειριών μπορούν να επηρεάσουν την τελική απόφαση των επισκεπτών (Olya et al., 2019 · Foroughi et al., 2022).

Το αποτέλεσμα αυτό έχει ιδιαίτερη πρακτική σημασία για τους Παξούς. Η ανάπτυξη του οικοτουρισμού δεν θα πρέπει να περιοριστεί μόνο στη δημιουργία νέων δραστηριοτήτων, αλλά να συνοδεύεται από μια ολοκληρωμένη στρατηγική ψηφιακής επικοινωνίας, η οποία θα αναδεικνύει με σαφήνεια τις εμπειρίες που μπορεί να προσφέρει ο προορισμός. Η προβολή πεζοπορικών διαδρομών, φυσικών τοπίων, θαλάσσιων δραστηριοτήτων χαμηλής περιβαλλοντικής όχλησης, τοπικών οικοσυστημάτων και δράσεων προστασίας της φύσης μπορεί να ενισχύσει την αντίληψη των επισκεπτών ότι οι Παξοί αποτελούν έναν ολοκληρωμένο προορισμό βιώσιμου τουρισμού και όχι αποκλειστικά έναν καλοκαιρινό προορισμό «ήλιου και θάλασσας» (Ali & Li, 2024 · Sayuti, 2023 · Veseli et al., 2025).

Ενδιαφέρον παρουσιάζουν επίσης τα αποτελέσματα που αφορούν τον θρησκευτικό και πολιτιστικό τουρισμό. Αν και οι μέσοι όροι των σχετικών δηλώσεων ήταν θετικοί, ήταν αισθητά χαμηλότεροι σε σύγκριση με εκείνους της βιώσιμης ανάπτυξης και του οικοτουρισμού. Οι συμμετέχοντες αναγνώρισαν ότι τα

θρησκευτικά και πολιτιστικά μνημεία αυξάνουν το ενδιαφέρον για έναν προορισμό και δήλωσαν ότι θα επιθυμούσαν να επισκεφθούν αντίστοιχα σημεία ενδιαφέροντος στους Παξούς. Ωστόσο, εμφανίστηκαν περισσότερο επιφυλακτικοί ως προς το κατά πόσο το νησί έχει ήδη αναγνωριστεί ως προορισμός θρησκευτικού τουρισμού (Huang & Pearce, 2019 · Kim et al., 2020).

Η συγκεκριμένη διαπίστωση δεν υποδηλώνει έλλειψη δυνατοτήτων, αλλά μάλλον περιορισμένη προβολή των πολιτιστικών και θρησκευτικών πόρων του προορισμού. Οι Παξοί διαθέτουν εκκλησίες, μοναστήρια, παραδοσιακούς οικισμούς, τοπικές θρησκευτικές εορτές και στοιχεία άυλης πολιτιστικής κληρονομιάς, τα οποία μπορούν να ενισχύσουν τη διαφοροποίηση του τουριστικού προϊόντος. Ωστόσο, τα στοιχεία αυτά δεν φαίνεται να έχουν ακόμη ενσωματωθεί αποτελεσματικά στη συνολική ψηφιακή εικόνα του νησιού. Συνεπώς, η ανάπτυξη του θρησκευτικού και πολιτιστικού τουρισμού δεν προϋποθέτει απαραίτητα τη δημιουργία νέων πόρων, αλλά κυρίως την καλύτερη ψηφιακή ανάδειξη και ερμηνεία των ήδη υπαρχόντων (Choe, 2025 · Kumari & Thakur, 2024 · Romanelli et al., 2021).

Ιδιαίτερα σημαντικά είναι και τα αποτελέσματα της ανάλυσης συσχέτισης μεταξύ των βασικών μεταβλητών της έρευνας. Η ισχυρή θετική σχέση που καταγράφηκε μεταξύ της βιώσιμης τουριστικής ανάπτυξης και του οικοτουρισμού επιβεβαιώνει ότι οι δύο έννοιες αντιμετωπίζονται από τους συμμετέχοντες ως αλληλένδετες και αλληλοσυμπληρούμενες. Παράλληλα, οι θετικές συσχετίσεις του ψηφιακού μετασχηματισμού με τη βιωσιμότητα, τον οικοτουρισμό και τον θρησκευτικό–πολιτιστικό τουρισμό υποδηλώνουν ότι οι συμμετέχοντες δεν αντιλαμβάνονται την ψηφιακή τεχνολογία αποκλειστικά ως εργαλείο προβολής, αλλά ως μέσο που μπορεί να υποστηρίξει τη συνολική στρατηγική βιώσιμης ανάπτυξης ενός προορισμού (Ghaderi et al., 2024 · Veseli et al., 2025 · Wang et al., 2025).

Το συγκεκριμένο εύρημα αποτελεί ίσως τη σημαντικότερη συμβολή της παρούσας έρευνας, καθώς ενισχύει την κεντρική υπόθεση της εργασίας ότι ο ψηφιακός μετασχηματισμός και η βιώσιμη τουριστική ανάπτυξη δεν αποτελούν δύο ανεξάρτητες στρατηγικές, αλλά μπορούν να λειτουργήσουν συμπληρωματικά. Όταν οι ψηφιακές τεχνολογίες αξιοποιούνται για την προβολή αυθεντικών εμπειριών, την ενημέρωση των επισκεπτών, την προώθηση υπεύθυνων μορφών τουρισμού και τη βελτίωση της συνολικής ταξιδιωτικής εμπειρίας, μπορούν να συμβάλουν ουσιαστικά στη μακροχρόνια ανταγωνιστικότητα και ανθεκτικότητα μικρών νησιωτικών προορισμών όπως οι Παξοί.

Ιδιαίτερη αξία για την ερμηνεία των αποτελεσμάτων παρουσιάζουν οι απαντήσεις που δόθηκαν στην ανοικτή ερώτηση του ερωτηματολογίου, μέσω της οποίας οι συμμετέχοντες είχαν τη δυνατότητα να διατυπώσουν ελεύθερα τις απόψεις και τις προτάσεις τους σχετικά με τη βελτίωση της ψηφιακής προβολής των Παξών. Σε αντίθεση με τις κλειστές ερωτήσεις, οι οποίες αποτυπώνουν τον βαθμό συμφωνίας σε προκαθορισμένες δηλώσεις, οι ανοικτές απαντήσεις προσφέρουν τη δυνατότητα βαθύτερης κατανόησης των

πραγματικών αναγκών και προσδοκιών των δυνητικών επισκεπτών (Ghaderi et al., 2024 · Veseli et al., 2025 · Wang et al., 2025).

Η συχνότερη θεματική κατηγορία αφορούσε την ανάγκη ενίσχυσης της παρουσίας των Παξών στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης, κυρίως στο Instagram και στο TikTok. Οι συμμετέχοντες πρότειναν συχνότερη παραγωγή περιεχομένου, αξιοποίηση σύντομων βίντεο υψηλής αισθητικής, προβολή αυθεντικών εμπειριών και συστηματικότερη παρουσία στις πλατφόρμες που χρησιμοποιούνται περισσότερο από το σύγχρονο ταξιδιωτικό κοινό. Το εύρημα αυτό επιβεβαιώνει τα αποτελέσματα της ποσοτικής ανάλυσης, σύμφωνα με τα οποία τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης αποτελούν πλέον βασική πηγή ταξιδιωτικής έμπνευσης και διαμόρφωσης της εικόνας ενός προορισμού. Η σύγχρονη τουριστική προβολή δεν περιορίζεται στην παρουσίαση φωτογραφιών φυσικών τοπίων, αλλά απαιτεί αφήγηση εμπειριών (storytelling), αλληλεπίδραση με τους χρήστες και δημιουργία περιεχομένου που προκαλεί συναισθηματική σύνδεση με τον προορισμό (Creswell & Creswell, 2023 · Fife-Schaw, 2020).

Παράλληλα, σημαντικός αριθμός συμμετεχόντων επισήμανε ότι η ψηφιακή προβολή των Παξών θα πρέπει να αναδείξει περισσότερο το φυσικό περιβάλλον, τα μονοπάτια, τις εναλλακτικές δραστηριότητες και τα λιγότερο γνωστά σημεία του νησιού. Η συγκεκριμένη διαπίστωση παρουσιάζει ιδιαίτερο ενδιαφέρον, καθώς δείχνει ότι οι επισκέπτες επιθυμούν μια πιο ολοκληρωμένη παρουσίαση του προορισμού, πέρα από την παραδοσιακή προβολή των παραλιών και των καλοκαιρινών διακοπών. Η ανάδειξη της φυσικής κληρονομιάς, της πεζοπορίας, της τοπικής χλωρίδας και πανίδας και των υπαίθριων δραστηριοτήτων μπορεί να συμβάλει στην επιμήκυνση της τουριστικής περιόδου, στην προσέλκυση επισκεπτών με ειδικά ενδιαφέροντα και στη μείωση της εξάρτησης από τον εποχικό μαζικό τουρισμό (Rival, 2025 · Sayuti, 2023).

Εξίσου σημαντικές ήταν οι προτάσεις που σχετίζονται με τη βελτίωση της ψηφιακής πληροφόρησης. Αρκετοί συμμετέχοντες ανέφεραν την ανάγκη δημιουργίας περισσότερο οργανωμένων και ενημερωμένων ψηφιακών υπηρεσιών, οι οποίες θα παρέχουν πληροφορίες σχετικά με μεταφορές, δρομολόγια, διαθέσιμα καταλύματα, πολιτιστικές εκδηλώσεις, προτεινόμενες διαδρομές και τοπικές δραστηριότητες. Η διαπίστωση αυτή αποδεικνύει ότι ο ψηφιακός μετασχηματισμός δεν περιορίζεται στην προβολή ενός προορισμού, αλλά επεκτείνεται στη συνολική εμπειρία του επισκέπτη πριν, κατά τη διάρκεια και μετά το ταξίδι. Η παροχή έγκυρης και εύκολα προσβάσιμης πληροφόρησης συμβάλλει στη μείωση της αβεβαιότητας, ενισχύει την ικανοποίηση των επισκεπτών και βελτιώνει συνολικά την ανταγωνιστικότητα του προορισμού (INSETE, 2022 · Stergiou & Nella, 2024).

Ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζει επίσης η αναφορά αρκετών συμμετεχόντων στην αξιοποίηση σύγχρονων ψηφιακών τεχνολογιών, όπως εφαρμογές κινητών τηλεφώνων, διαδραστικοί χάρτες, QR codes και εφαρμογές τεχνητής νοημοσύνης. Οι προτάσεις αυτές υποδηλώνουν ότι οι επισκέπτες αντιλαμβάνονται

τον ψηφιακό μετασχηματισμό ως μια ολιστική διαδικασία που υπερβαίνει την απλή διαδικτυακή προβολή. Η ενσωμάτωση καινοτόμων ψηφιακών εργαλείων μπορεί να ενισχύσει την εμπειρία του επισκέπτη, να διευκολύνει την πρόσβαση σε πληροφορίες σε πραγματικό χρόνο και να συμβάλει στη δημιουργία εξατομικευμένων υπηρεσιών, οι οποίες ανταποκρίνονται στις ανάγκες του σύγχρονου ταξιδιώτη (INSETTE, 2022 · Stergiou & Nella, 2024).

Ένα από τα πιο ενδιαφέροντα ευρήματα της ποιοτικής ανάλυσης ήταν ο προβληματισμός ορισμένων συμμετεχόντων σχετικά με το ενδεχόμενο υπερβολικής ψηφιακής προβολής των Παξών. Οι απόψεις αυτές αναδεικνύουν μια ιδιαίτερα σημαντική διάσταση της βιώσιμης τουριστικής ανάπτυξης, σύμφωνα με την οποία η επιτυχία ενός προορισμού δεν πρέπει να αξιολογείται αποκλειστικά με βάση την αύξηση του αριθμού των επισκεπτών, αλλά και με βάση την ικανότητά του να διατηρεί την περιβαλλοντική ισορροπία, την ποιότητα ζωής των κατοίκων και την αυθεντικότητα της τοπικής ταυτότητας. Η συγκεκριμένη διαπίστωση συνδέεται άμεσα με τη θεωρία της φέρουσας ικανότητας και επιβεβαιώνει ότι η ψηφιακή στρατηγική ενός μικρού νησιωτικού προορισμού οφείλει να σχεδιάζεται με μακροπρόθεσμο ορίζοντα και με σεβασμό στις αρχές της βιωσιμότητας (Ali & Li, 2024 · Xu & Li, 2025 · Zhang et al., 2025).

Συνολικά, η σύνθεση όλων των ευρημάτων της έρευνας καταδεικνύει ότι ο ψηφιακός μετασχηματισμός, η βιώσιμη τουριστική ανάπτυξη, ο οικοτουρισμός και ο θρησκευτικός–πολιτιστικός τουρισμός δεν αποτελούν ανεξάρτητες διαστάσεις της τουριστικής ανάπτυξης, αλλά αλληλοσυμπληρούμενα στοιχεία μιας ολοκληρωμένης στρατηγικής διαχείρισης προορισμού. Οι συμμετέχοντες αναγνωρίζουν ότι οι νέες τεχνολογίες μπορούν να ενισχύσουν ουσιαστικά την προβολή των Παξών, αρκεί η αξιοποίησή τους να συνοδεύεται από υπεύθυνο σχεδιασμό, ανάδειξη της τοπικής ταυτότητας και προστασία του φυσικού και πολιτιστικού περιβάλλοντος. Κατά συνέπεια, η παρούσα έρευνα επιβεβαιώνει την αρχική ερευνητική υπόθεση ότι ο ψηφιακός μετασχηματισμός μπορεί να αποτελέσει έναν από τους σημαντικότερους μοχλούς βιώσιμης τουριστικής ανάπτυξης για μικρούς νησιωτικούς προορισμούς, όταν εντάσσεται σε ένα ολοκληρωμένο και στρατηγικά σχεδιασμένο πλαίσιο τουριστικής διαχείρισης (UN Tourism, n.d. · Veseli et al., 2025 · Walker, 2020).

6.3 Επίτευξη των στόχων της έρευνας

Η παρούσα διπλωματική εργασία σχεδιάστηκε με σκοπό να διερευνήσει τον ρόλο του ψηφιακού μετασχηματισμού στη βιώσιμη τουριστική ανάπτυξη μικρών νησιωτικών προορισμών, χρησιμοποιώντας ως μελέτη περίπτωσης τους Παξούς. Για την επίτευξη του σκοπού αυτού διαμορφώθηκαν συγκεκριμένοι ερευνητικοί στόχοι, οι οποίοι παρουσιάστηκαν στο πρώτο κεφάλαιο της εργασίας και αποτέλεσαν τη βάση για τον σχεδιασμό του ερωτηματολογίου και της εμπειρικής έρευνας. Η ανάλυση των αποτελεσμάτων

καταδεικνύει ότι οι στόχοι αυτοί επιτεύχθηκαν σε ικανοποιητικό βαθμό, προσφέροντας χρήσιμα συμπεράσματα τόσο για τη θεωρία όσο και για την πρακτική της τουριστικής ανάπτυξης.

Πρώτος στόχος της έρευνας

Ο πρώτος στόχος αφορούσε τη διερεύνηση του βαθμού στον οποίο ο ψηφιακός μετασχηματισμός επηρεάζει τη διαδικασία αναζήτησης πληροφοριών και την επιλογή ενός τουριστικού προορισμού. Τα αποτελέσματα της έρευνας επιβεβαίωσαν ότι οι ψηφιακές τεχνολογίες αποτελούν πλέον βασικό στοιχείο της τουριστικής συμπεριφοράς των συμμετεχόντων. Η μεγάλη πλειονότητα δήλωσε ότι χρησιμοποιεί συστηματικά ψηφιακές πλατφόρμες για την αναζήτηση ταξιδιωτικών πληροφοριών, ενώ ιδιαίτερα υψηλά ποσοστά καταγράφηκαν για το Booking.com, το Instagram και το TripAdvisor. Παράλληλα, οι συμμετέχοντες συμφώνησαν ότι οι φωτογραφίες, τα βίντεο, οι διαδικτυακές αξιολογήσεις και η συνολική ψηφιακή εικόνα ενός προορισμού επηρεάζουν ουσιαστικά την πρόθεσή τους να τον επισκεφθούν (Chu et al., 2020 · Shen, 2025 · Stergiou & Nella, 2024).

Το συγκεκριμένο εύρημα επιβεβαιώνει ότι ο ψηφιακός μετασχηματισμός δεν αποτελεί απλώς ένα σύγχρονο εργαλείο επικοινωνίας, αλλά έναν βασικό παράγοντα διαμόρφωσης της τουριστικής ζήτησης. Για μικρούς νησιωτικούς προορισμούς, όπως οι Παξοί, η στρατηγική αξιοποίηση των ψηφιακών τεχνολογιών μπορεί να ενισχύσει σημαντικά τη διεθνή προβολή τους, να αυξήσει την αναγνωρισιμότητά τους και να προσελκύσει επισκέπτες που αναζητούν αυθεντικές και βιώσιμες ταξιδιωτικές εμπειρίες (Ruiz-Real et al., 2020 · Veseli et al., 2025).

Δεύτερος στόχος της έρευνας

Ο δεύτερος στόχος αφορούσε τη διερεύνηση των αντιλήψεων των συμμετεχόντων σχετικά με τη βιώσιμη τουριστική ανάπτυξη και τη σχέση της με τις εναλλακτικές μορφές τουρισμού. Τα αποτελέσματα της έρευνας έδειξαν ότι η βιωσιμότητα αποτελεί την ισχυρότερη θεματική διάσταση μεταξύ όλων των μεταβλητών που εξετάστηκαν. Οι συμμετέχοντες αναγνώρισαν τη σημασία της προστασίας του φυσικού περιβάλλοντος, της διατήρησης της πολιτιστικής ταυτότητας και της ανάγκης ανάπτυξης των μικρών νησιωτικών προορισμών με τρόπο που να διασφαλίζει τη μακροχρόνια ισορροπία μεταξύ οικονομικής ανάπτυξης, κοινωνικής ευημερίας και περιβαλλοντικής προστασίας (Brundtland, 1987 · UN Tourism, n.d. · Walker, 2020).

Παράλληλα, διαπιστώθηκε ότι ο οικοτουρισμός αξιολογείται ιδιαίτερα θετικά ως μορφή τουρισμού που μπορεί να συμβάλει ουσιαστικά στη βιώσιμη ανάπτυξη των Παξών. Αντίστοιχα, ο θρησκευτικός και πολιτιστικός τουρισμός αντιμετωπίζεται επίσης θετικά, αν και οι συμμετέχοντες θεωρούν ότι υπάρχουν ακόμη σημαντικά περιθώρια καλύτερης ανάδειξης και αξιοποίησης των αντίστοιχων πόρων του νησιού. Τα ευρήματα αυτά επιβεβαιώνουν ότι οι εναλλακτικές μορφές τουρισμού μπορούν να λειτουργήσουν ως

μηχανισμοί διαφοροποίησης του τουριστικού προϊόντος, περιορίζοντας την εξάρτηση από το παραδοσιακό μοντέλο του μαζικού τουρισμού (Olya et al., 2019 · Wang et al., 2025 · Romanelli et al., 2021).

Τρίτος στόχος της έρευνας

Ο τρίτος στόχος αφορούσε τη διερεύνηση της σχέσης μεταξύ του ψηφιακού μετασχηματισμού, της βιώσιμης τουριστικής ανάπτυξης και των εναλλακτικών μορφών τουρισμού στους Παξούς. Τα αποτελέσματα των αναλύσεων συσχέτισης κατέδειξαν στατιστικά σημαντικές θετικές σχέσεις μεταξύ όλων των βασικών μεταβλητών της έρευνας. Ιδιαίτερα ισχυρή ήταν η συσχέτιση μεταξύ της βιώσιμης τουριστικής ανάπτυξης και του οικοτουρισμού, ενώ θετικές συσχετίσεις καταγράφηκαν επίσης μεταξύ του ψηφιακού μετασχηματισμού, της βιωσιμότητας, του οικοτουρισμού και του θρησκευτικού–πολιτιστικού τουρισμού.

Τα ευρήματα αυτά επιβεβαιώνουν ότι ο ψηφιακός μετασχηματισμός μπορεί να αποτελέσει ουσιαστικό εργαλείο υποστήριξης της βιώσιμης τουριστικής ανάπτυξης, όταν αξιοποιείται για την προβολή αυθεντικών εμπειριών, την ανάδειξη της φυσικής και πολιτιστικής κληρονομιάς και την ενημέρωση των επισκεπτών σχετικά με υπεύθυνες μορφές τουρισμού. Επομένως, η κεντρική ερευνητική υπόθεση της εργασίας επιβεβαιώνεται, καθώς ο ψηφιακός μετασχηματισμός δεν λειτουργεί αποκλειστικά ως μέσο διαφήμισης ενός προορισμού, αλλά μπορεί να αποτελέσει βασικό παράγοντα ενίσχυσης της ανταγωνιστικότητας και της βιωσιμότητάς του (Veseli et al., 2025 · Ghaderi et al., 2024).

Συνολικά, η επίτευξη των παραπάνω στόχων καταδεικνύει ότι η παρούσα έρευνα εκπλήρωσε τον βασικό σκοπό της, παρέχοντας τεκμηριωμένες απαντήσεις στα ερευνητικά ερωτήματα που τέθηκαν στην εισαγωγή της εργασίας. Παράλληλα, τα αποτελέσματα εμπλουτίζουν τη σχετική βιβλιογραφία, αναδεικνύοντας τον τρόπο με τον οποίο ο ψηφιακός μετασχηματισμός μπορεί να συνδυαστεί με τις αρχές της βιώσιμης ανάπτυξης και με εναλλακτικές μορφές τουρισμού σε μικρούς νησιωτικούς προορισμούς, όπως οι Παξοί (Veseli et al., 2025 · Ali & Li, 2024 · Sayuti, 2023).

6.4 Διοικητικές προεκτάσεις και προτάσεις

Τα ευρήματα της παρούσας έρευνας δεν περιορίζονται στην επιβεβαίωση θεωρητικών προσεγγίσεων σχετικά με τον ψηφιακό μετασχηματισμό και τη βιώσιμη τουριστική ανάπτυξη, αλλά παρουσιάζουν και σημαντικές πρακτικές προεκτάσεις για τους φορείς που εμπλέκονται στον σχεδιασμό, τη διαχείριση και την προβολή των Παξών ως τουριστικού προορισμού. Η αξιοποίηση των αποτελεσμάτων μπορεί να συμβάλει στη διαμόρφωση μιας περισσότερο ολοκληρωμένης στρατηγικής, η οποία θα ενισχύει την ανταγωνιστικότητα του προορισμού, διατηρώντας παράλληλα τα ιδιαίτερα φυσικά και πολιτιστικά χαρακτηριστικά του (Veseli et al., 2025 · Ruiz-Real et al., 2020).

Καταρχάς, τα αποτελέσματα της έρευνας αναδεικνύουν την ανάγκη διαμόρφωσης μιας ολοκληρωμένης στρατηγικής ψηφιακού μάρκετινγκ από τον Δήμο Παξών και τους αρμόδιους τουριστικούς φορείς. Η υψηλή χρήση πλατφορμών όπως το Instagram, το TikTok και το Booking.com αποδεικνύει ότι οι δυνητικοί επισκέπτες ενημερώνονται και διαμορφώνουν τις ταξιδιωτικές τους αποφάσεις κυρίως μέσα από το ψηφιακό περιβάλλον. Επομένως, απαιτείται συνεχής παραγωγή ποιοτικού οπτικοακουστικού περιεχομένου, αξιοποίηση τεχνικών ψηφιακής αφήγησης (storytelling) και συστηματική προβολή αυθεντικών εμπειριών που αναδεικνύουν την ιδιαίτερη ταυτότητα των Παξών. Η δημιουργία ενιαίας ψηφιακής ταυτότητας μπορεί να ενισχύσει σημαντικά την αναγνωρισιμότητα του προορισμού και να διαφοροποιήσει το τουριστικό του προϊόν σε σχέση με άλλους ελληνικούς νησιωτικούς προορισμούς (Chu et al., 2020 · Shen, 2025 · Ruiz-Real et al., 2020 · Veseli et al., 2025).

Παράλληλα, τα αποτελέσματα υποδεικνύουν ότι η ψηφιακή προβολή θα πρέπει να μετατοπιστεί από τη μονοδιάστατη παρουσίαση των φυσικών τοπίων προς την ανάδειξη ολοκληρωμένων εμπειριών που συνδέονται με τη βιώσιμη τουριστική ανάπτυξη. Η προβολή πεζοπορικών διαδρομών, οικοτουριστικών δραστηριοτήτων, τοπικών προϊόντων, πολιτιστικών εκδηλώσεων και δράσεων προστασίας του περιβάλλοντος μπορεί να συμβάλει στην προσέλκυση επισκεπτών με αυξημένη περιβαλλοντική ευαισθησία και ενδιαφέρον για αυθεντικές εμπειρίες. Με τον τρόπο αυτό, οι Παξοί μπορούν να διαφοροποιηθούν από το πρότυπο του μαζικού παράκτιου τουρισμού και να ενισχύσουν την εικόνα τους ως προορισμός βιώσιμης ανάπτυξης (Brundtland, 1987 · Olya et al., 2019 · Wang et al., 2025 · Sayuti, 2023).

Ιδιαίτερη έμφαση θα πρέπει επίσης να δοθεί στην ενίσχυση της ψηφιακής εμπειρίας του επισκέπτη. Οι ανοικτές απαντήσεις της έρευνας ανέδειξαν την ανάγκη καλύτερης οργάνωσης της διαδικτυακής πληροφόρησης, με εύκολη πρόσβαση σε πληροφορίες σχετικά με μετακινήσεις, δρομολόγια, καταλύματα, αξιοθέατα, τοπικές επιχειρήσεις και πολιτιστικές δραστηριότητες. Η δημιουργία μιας ολοκληρωμένης ψηφιακής πλατφόρμας ή μιας εφαρμογής για κινητές συσκευές θα μπορούσε να διευκολύνει σημαντικά την οργάνωση του ταξιδιού και να βελτιώσει τη συνολική εμπειρία των επισκεπτών. Παράλληλα, η αξιοποίηση τεχνολογιών όπως οι διαδραστικοί χάρτες, τα QR codes σε σημεία ενδιαφέροντος και οι εφαρμογές τεχνητής νοημοσύνης μπορούν να προσφέρουν προσωποποιημένη πληροφόρηση και να ενισχύσουν την αλληλεπίδραση του επισκέπτη με τον προορισμό (Stergiou & Nella, 2024 · INSETE, 2022).

Σημαντικές προεκτάσεις προκύπτουν και για τις τοπικές τουριστικές επιχειρήσεις. Ξενοδοχειακές μονάδες, καταλύματα, επιχειρήσεις εστίασης και πάροχοι εναλλακτικών δραστηριοτήτων μπορούν να αξιοποιήσουν περισσότερο τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης, τις διαδικτυακές αξιολογήσεις και το περιεχόμενο που δημιουργείται από τους ίδιους τους επισκέπτες (User Generated Content), προκειμένου να ενισχύσουν την αξιοπιστία και την ελκυστικότητα των υπηρεσιών τους. Παράλληλα, η συνεργασία μεταξύ των επιχειρήσεων μπορεί να οδηγήσει στη δημιουργία ολοκληρωμένων τουριστικών πακέτων που θα συνδυάζουν διαμονή,

γαστρονομία, οικοτουριστικές εμπειρίες και πολιτιστικές δραστηριότητες, ενισχύοντας τη συνολική αξία που προσφέρει ο προορισμός (Stergiou & Nella, 2024 · Veseli et al., 2025).

Τα αποτελέσματα της έρευνας υπογραμμίζουν επίσης την ανάγκη καλύτερης ανάδειξης του πολιτιστικού και θρησκευτικού αποθέματος των Παξών. Η ανάπτυξη ψηφιακού περιεχομένου που θα παρουσιάζει τις εκκλησίες, τα μοναστήρια, τα τοπικά έθιμα, τις πολιτιστικές διαδρομές και τις ιστορικές αφηγήσεις του νησιού μπορεί να συμβάλει στη διαφοροποίηση του τουριστικού προϊόντος και στην προσέλκυση επισκεπτών με ειδικά ενδιαφέροντα. Παράλληλα, η σύνδεση του πολιτιστικού αποθέματος με σύγχρονες ψηφιακές τεχνολογίες μπορεί να ενισχύσει την εμπειρία του επισκέπτη και να αυξήσει την επισκεψιμότητα καθ' όλη τη διάρκεια του έτους, περιορίζοντας την έντονη εποχικότητα που χαρακτηρίζει πολλούς νησιωτικούς προορισμούς.

Τέλος, τα αποτελέσματα της έρευνας αναδεικνύουν ότι κάθε στρατηγική ψηφιακής προβολής θα πρέπει να βασίζεται στις αρχές της βιώσιμης ανάπτυξης. Η ενίσχυση της αναγνωρισιμότητας των Παξών δεν θα πρέπει να επιδιώκει αποκλειστικά την αύξηση του αριθμού των επισκεπτών, αλλά την προσέλκυση τουριστών που σέβονται το φυσικό περιβάλλον, την τοπική κοινωνία και την πολιτιστική ταυτότητα του προορισμού. Κατά συνέπεια, οι αρμόδιοι φορείς καλούνται να σχεδιάσουν μια ψηφιακή στρατηγική που θα ισορροπεί μεταξύ της τουριστικής ανάπτυξης, της προστασίας των διαθέσιμων πόρων και της διατήρησης της αυθεντικότητας των Παξών. Με τον τρόπο αυτό, ο ψηφιακός μετασχηματισμός μπορεί να αποτελέσει ουσιαστικό εργαλείο όχι μόνο για την αύξηση της ανταγωνιστικότητας του προορισμού, αλλά και για τη διασφάλιση της μακροχρόνιας βιώσιμης ανάπτυξής του.

6.5 Περιορισμοί της έρευνας και προτάσεις για μελλοντική έρευνα

Η παρούσα έρευνα συνέβαλε στην κατανόηση του ρόλου του ψηφιακού μετασχηματισμού στη βιώσιμη τουριστική ανάπτυξη μικρών νησιωτικών προορισμών, με επίκεντρο τους Παξούς. Παρά τη θεωρητική και πρακτική συμβολή της, η ερμηνεία των αποτελεσμάτων θα πρέπει να πραγματοποιείται λαμβάνοντας υπόψη ορισμένους περιορισμούς, οι οποίοι απορρέουν τόσο από τη μεθοδολογική προσέγγιση όσο και από τα χαρακτηριστικά του δείγματος. Η αναγνώριση των περιορισμών αυτών δεν μειώνει την αξία της έρευνας· αντίθετα, ενισχύει τη διαφάνεια της επιστημονικής διαδικασίας και δημιουργεί γόνιμο έδαφος για περαιτέρω διερεύνηση του αντικειμένου.

Ένας από τους βασικότερους περιορισμούς αφορά το μέγεθος και τη μέθοδο επιλογής του δείγματος. Η έρευνα βασίστηκε σε δείγμα 106 συμμετεχόντων, το οποίο προέκυψε μέσω διαδικτυακής διανομής του ερωτηματολογίου και συνεπώς αποτελεί δείγμα ευκολίας. Αν και ο αριθμός των συμμετεχόντων θεωρείται επαρκής για τους σκοπούς της παρούσας μελέτης και επέτρεψε τη διεξαγωγή των απαραίτητων στατιστικών αναλύσεων, δεν μπορεί να θεωρηθεί πλήρως αντιπροσωπευτικός του συνόλου των επισκεπτών ή των

δυννητικών επισκεπτών των Παξών. Ως εκ τούτου, η δυνατότητα γενίκευσης των αποτελεσμάτων σε ευρύτερους πληθυσμούς είναι περιορισμένη και απαιτείται προσοχή κατά την ερμηνεία τους (Bryman, 2016 · Creswell & Creswell, 2023)..

Ένας δεύτερος περιορισμός σχετίζεται με τη χρήση αυτοσυμπληρούμενου ερωτηματολογίου. Οι απαντήσεις βασίστηκαν αποκλειστικά στις προσωπικές αντιλήψεις και αξιολογήσεις των συμμετεχόντων, γεγονός που ενδέχεται να επηρεάζεται από υποκειμενικούς παράγοντες, όπως οι προηγούμενες ταξιδιωτικές εμπειρίες, οι προσωπικές περιβαλλοντικές ευαισθησίες ή ακόμη και η επιθυμία διατύπωσης κοινωνικά αποδεκτών απαντήσεων. Κατά συνέπεια, τα ευρήματα αποτυπώνουν τις αντιλήψεις των συμμετεχόντων και όχι απαραίτητα την πραγματική τους συμπεριφορά κατά τη διάρκεια ενός ταξιδιού (Kumar, 2022).

Επιπλέον, η έρευνα πραγματοποιήθηκε σε μία συγκεκριμένη χρονική περίοδο και αποτυπώνει τις απόψεις των συμμετεχόντων τη συγκεκριμένη χρονική στιγμή. Ωστόσο, οι τεχνολογικές εξελίξεις, οι αλλαγές στις ταξιδιωτικές προτιμήσεις και οι μεταβολές στο διεθνές τουριστικό περιβάλλον εξελίσσονται με ιδιαίτερα γρήγορους ρυθμούς. Ως αποτέλεσμα, οι στάσεις απέναντι στον ψηφιακό μετασχηματισμό, στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης ή στις εναλλακτικές μορφές τουρισμού ενδέχεται να διαφοροποιηθούν τα επόμενα χρόνια. Για τον λόγο αυτό, η επανάληψη της έρευνας σε διαφορετικές χρονικές περιόδους θα μπορούσε να προσφέρει μια περισσότερο ολοκληρωμένη εικόνα σχετικά με την εξέλιξη των συγκεκριμένων τάσεων.

Ένας ακόμη περιορισμός αφορά την επιλογή των Παξών ως μοναδικής μελέτης περίπτωσης. Παρότι το νησί παρουσιάζει ιδιαίτερο ενδιαφέρον λόγω του μικρού μεγέθους του, της έντονης εξάρτησής του από τον τουρισμό και της πλούσιας φυσικής και πολιτιστικής του κληρονομιάς, τα χαρακτηριστικά αυτά δεν είναι απαραίτητα κοινά σε όλους τους ελληνικούς ή διεθνείς νησιωτικούς προορισμούς. Επομένως, τα αποτελέσματα της παρούσας έρευνας δεν μπορούν να μεταφερθούν αυτούσια σε άλλες περιοχές χωρίς προηγούμενη εμπειρική διερεύνηση (Bryman, 2016 · Creswell & Creswell, 2023 · Veal, 2011).

Παράλληλα, η έρευνα βασίστηκε αποκλειστικά σε ποσοτική μεθοδολογία. Αν και η συγκεκριμένη προσέγγιση επέτρεψε την ανάλυση των σχέσεων μεταξύ των βασικών μεταβλητών και την εξαγωγή στατιστικά τεκμηριωμένων συμπερασμάτων, δεν κατέστη δυνατό να διερευνηθούν σε βάθος οι λόγοι που διαμορφώνουν τις αντιλήψεις των συμμετεχόντων. Η ενσωμάτωση ποιοτικών μεθόδων, όπως ημιδομημένων συνεντεύξεων ή ομάδων εστίασης με επισκέπτες, κατοίκους, επαγγελματίες του τουρισμού και εκπροσώπους τοπικών φορέων, θα μπορούσε να εμπλουτίσει σημαντικά την ερμηνεία των αποτελεσμάτων και να αναδείξει διαστάσεις που δεν είναι εύκολο να αποτυπωθούν μέσω ενός δομημένου ερωτηματολογίου.

Με βάση τους παραπάνω περιορισμούς, προκύπτουν αρκετές δυνατότητες για μελλοντική έρευνα. Αρχικά, θα είχε ιδιαίτερο ενδιαφέρον η επανάληψη της παρούσας μελέτης σε άλλους μικρούς νησιωτικούς προορισμούς της Ελλάδας, όπως η Αστυπάλαια, η Ιθάκη, η Κάρπαθος ή τα Κουφονήσια, προκειμένου να

εξεταστεί κατά πόσο τα ευρήματα διαφοροποιούνται ανάλογα με τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά κάθε προορισμού. Αντίστοιχα, η πραγματοποίηση συγκριτικών ερευνών μεταξύ ελληνικών και ξένων μικρών νησιωτικών προορισμών θα μπορούσε να συμβάλει στην καλύτερη κατανόηση του τρόπου με τον οποίο ο ψηφιακός μετασχηματισμός επηρεάζει διαφορετικά τουριστικά περιβάλλοντα.

Ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζει επίσης η διερεύνηση του ρόλου των νέων τεχνολογιών, όπως η τεχνητή νοημοσύνη, τα συστήματα εξατομικευμένων προτάσεων, οι εικονικές περιηγήσεις (Virtual Reality), η επαυξημένη πραγματικότητα (Augmented Reality) και τα έξυπνα τουριστικά οικοσυστήματα (Smart Tourism Destinations), στη διαμόρφωση της εμπειρίας του επισκέπτη και στη βιώσιμη διαχείριση των τουριστικών προορισμών. Δεδομένης της ταχύτατης εξέλιξης των τεχνολογιών αυτών, η μελέτη της επίδρασής τους αναμένεται να αποτελέσει ένα από τα σημαντικότερα πεδία έρευνας τα επόμενα χρόνια.

Επιπλέον, μελλοντικές έρευνες θα μπορούσαν να εξετάσουν αναλυτικότερα τον ρόλο των διαφορετικών γενεών ταξιδιωτών (Generation Z, Millennials, Generation X και Baby Boomers) ως προς τη χρήση των ψηφιακών μέσων, τις προτιμήσεις τους για βιώσιμες μορφές τουρισμού και τον τρόπο με τον οποίο διαμορφώνουν τις ταξιδιωτικές τους αποφάσεις. Η κατανόηση των διαφορών αυτών θα μπορούσε να συμβάλει στη δημιουργία περισσότερο στοχευμένων στρατηγικών τουριστικού μάρκετινγκ και στη βελτίωση της αποτελεσματικότητας της ψηφιακής προβολής των προορισμών.

Συνοψίζοντας, οι περιορισμοί της παρούσας έρευνας δεν αναιρούν τη σημασία των αποτελεσμάτων της, αλλά αναδεικνύουν την πολυπλοκότητα του αντικειμένου και την ανάγκη συνέχισης της επιστημονικής διερεύνησης. Ο συνεχώς εξελισσόμενος χαρακτήρας τόσο του ψηφιακού μετασχηματισμού όσο και της βιώσιμης τουριστικής ανάπτυξης καθιστά αναγκαία την πραγματοποίηση νέων εμπειρικών μελετών, οι οποίες θα συμβάλουν στη διαμόρφωση αποτελεσματικότερων στρατηγικών για τη βιώσιμη ανάπτυξη μικρών νησιωτικών προορισμών.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΕΣ ΑΝΑΦΟΡΕΣ

Ελληνόγλωσση βιβλιογραφία

Κοκκώσης, Χ., & Τσάρτας, Π. (2019). *Βιώσιμη Τουριστική Ανάπτυξη και Περιβάλλον* 2^η έκδοση, Αθήνα εκδόσεις Κριτική.

Κοκκώσης, Χ., Τσάρτας, Π., & Γκρίμπα, Ε. (2020). *Ειδικές και Εναλλακτικές Μορφές Τουρισμού: Ζήτηση και προσφορά Νέων Προϊόντων Τουρισμού* (2η έκδ.). Εκδόσεις Κριτική.

Λαγός, Δ. (2018). *Τουριστική Οικονομική* (2η έκδ.). Εκδόσεις Κριτική.

Μοίρα, Π. (2019). *Θρησκευτικός τουρισμός και προσκύνημα: Πολιτικές, διαχείριση, αειφορία*. Εκδόσεις Φαίδιμος.

Μυλωνάς, Σ. (n.d.). *Βιώσιμη τουριστική ανάπτυξη: Θέματα βιώσιμης τουριστικής ανάπτυξης*. INSETTE. <https://insetetoolkit.gr/wp-content/uploads/2022/04/egx-biosimi-touristiki-anaptiksi-single-pages.pdf>

Μυλωνόπουλος, Δ. (2021). *Τουριστικό Δίκαιο* (3η έκδ.). Νομική Βιβλιοθήκη.

Τσάρτας, Π. & Σαραντάκου, Ε. (2022). *Ελληνική Τουριστική Ανάπτυξη και Πολιτική* 2η έκδ.). Εκδόσεις Κριτική.

Μεταφρασμένη βιβλιογραφία

Fletcher, J., Fyall, A., Gilbert, D., & Wanhill, S. (2019). *Εισαγωγή στον τουρισμό: Αρχές και πρακτικές*. Εκδόσεις Πασχαλίδης & Broken Hill Publishers.

Kotler, P., Bowen, J. T., Makens, J., & Baloglu, S. (2019). *Μάρκετινγκ τουρισμού και φιλοξενίας* (Ε. Χρήστου, Επιμ.). Εκδόσεις Π. Χ. Πασχαλίδης.

Robinson P., Luck M., Smith S.L.J., (2022). *Τουρισμός* (2η έκδ.). Εκδόσεις Προπομπός.

Ξενόγλωσση βιβλιογραφία

Ali, H., & Li, Y. (2024). *Evaluation of sustainable tourism development in Dachen Island, East China Sea: Stakeholders' perspective. Sustainability*, 16(16), 7206. <https://doi.org/10.3390/su16167206>

Böckenholt, U. (2017). Measuring response styles in Likert items. *Psychological Methods*, 22(1), 69–87.

Brundtland, G. H. (1987). *Our common future: Report of the World Commission on Environment and Development*. Oxford University Press.

Bryman, A. (2016). *Social research methods* (5th ed.). Oxford University Press.

Chali, M. T., Eshete, S. K., & Debela, K. L. (2022). Learning how research design methods work: A review of Creswell's *Research design: Qualitative, quantitative and mixed methods approaches*. *The Qualitative Report*, 27(12), 2956–2960. <https://doi.org/10.46743/2160-3715/2022.5901>

Choe, J. (2025). Religious tourism. *Tourism Geographies*, 27(3–4), 830–839. <https://doi.org/10.1080/14616688.2024.2423168>

Chu, S. C., Deng, T., & Cheng, H. (2020). The role of social media advertising in hospitality, tourism and travel: A literature review and research agenda. *International Journal of Contemporary Hospitality Management*, 32(11), 3419–3438. <https://doi.org/10.1108/IJCHM-05-2020-0480>

Creswell, J. W., & Creswell, J. D. (2018). *Research design: Qualitative, quantitative, and mixed methods approaches* (5th ed.). Sage Publications.

Creswell, J. W., & Creswell, J. D. (2023). *Research design: Qualitative, quantitative, and mixed methods approaches* (6th ed.). Sage Publications.

Durbarry, R. (Ed.). (2018). *Research methods for tourism students*. Routledge. <https://doi.org/10.4324/9780203703588>

Farmaki, A., Pappas, N., Stergiou, D., Apostolakis, A., & Camilleri, M. A. (2026). Green accommodation choices in the sharing economy. *Tourism Review*, 81(1), 541–561.

Fife-Schaw, C. (2020). Questionnaire design. In G. M. Breakwell, D. B. Wright, & J. A. Smith (Eds.), *Research methods in psychology* (pp. 343–374). Sage Publications.

Fink, A. (2013). *How to conduct surveys: A step-by-step guide* (5th ed.). Sage Publications.

Foroughi, B., Arjuna, N., Iranmanesh, M., Kumar, K. M., Tseng, M. L., & Leung, N. (2022). Determinants of hotel guests' pro-environmental behaviour: Past behaviour as moderator. *International Journal of Hospitality Management*, 102, 103167. <https://doi.org/10.1016/j.ijhm.2022.103167>

Ghaderi, Z., Shakori, H., Bagheri, F., Hall, C. M., Rather, R. A., & Moaven, Z. (2024). Green supply chain management, environmental costs and supply chain performance in the hotel industry: The mediating role of supply chain agility and resilience. *Current Issues in Tourism*, 27(13), 2101–2117.

Giffari, M. A., Febriamansyah, R., & Yuerlita. (2025). Transformation of coastal village on Pahawang Island, Lampung, Indonesia: From a fishing village to a marine tourism village. *Tourism in Marine Environments*, 20(3), 235–256. <https://doi.org/10.3727/216901925X17513682158305>

Hair, J. F., Black, W. C., Babin, B. J., & Anderson, R. E. (2019). *Multivariate data analysis* (8th ed.). Cengage Learning.

Hou, H., & Wu, H. (2021). Tourists' perceptions of green building design and their intention of staying in green hotel. *Tourism and Hospitality Research*, 21(1), 115-128.

Huang, K., & Pearce, P. (2019). Visitors' perceptions of religious tourism destinations. *Journal of Destination Marketing & Management*, 14, 100371. <https://doi.org/10.1016/j.jdmm.2019.100371>

INSETE. (2022). *Digital transformation best practices roadmap*. https://insete.gr/wp-content/uploads/2022/12/21-05_Digital_transformation_best_practices-roadmap.pdf

Jamieson, M. K., Govaart, G. H., & Pownall, M. (2023). Reflexivity in quantitative research: A rationale and beginner's guide. *Social and Personality Psychology Compass*, 17(4), Article e12735. <https://doi.org/10.1111/spc3.12735>

Kim, B., Kim, S. S., & King, B. (2020). Religious tourism studies: Evolution, progress, and future prospects. *Tourism Recreation Research*, 45(2), 185–203 <https://doi.org/10.1080/02508281.2019.1664084>

Kousar, S., Ahmed, F., Abid, A., & Haluza, D. (2025). Inclusive wealth as a measurement of sustainable future: Bibliometric analysis for past, present and future research agenda in biodiversity accounting and sustainable development. *International Journal of Climate Change Strategies and Management*, 17(3), 23–61. <https://doi.org/10.1108/IJCCSM-03-2025-0064>

Kumar, R. (2022). *Research methodology: A step-by-step guide for beginners* (5th ed.). Sage Publications.

Kumari, A., & Thakur, P. (2024). Evolving trends in sustainable religious tourism: A bibliometric analysis. *International Journal of Religious Tourism and Pilgrimage*, 12(3), Article 6. <https://doi.org/10.21427/zedx-xj85>

Likert, R. (1932). A technique for the measurement of attitudes. *Archives of Psychology*, 22(140), 1–55.

Lin, H.-H., Ling, Y., Lin, J.-C., & Liang, Z.-F. (2021). Research on the development of religious tourism and the sustainable development of rural environment and health. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 18, 2731 <https://doi.org/10.3390/ijerph18052731>

Mekonnen, H., & Mekonen, S. (2024). Potentials, opportunities and challenges of ecotourism development in selected historical and sacred sites of North Shewa Zone, Amhara region, Ethiopia. *International Journal of Tourism Cities*, 10(3), 737–756. <https://doi.org/10.1108/IJTC-12-2021-0242>

- Nicolau, J. L., Sharma, A., Shin, H., & Kang, J. (2023). Airbnb vs hotel? Customer selection behaviors in upward and downward COVID-19 trends. *International Journal of Contemporary Hospitality Management*, 35(12), 4384–4406. <https://doi.org/10.1108/IJCHM-04-2022-0478>
- Olya, H. G. T., Bagheri, P., & Tümer, M. (2019). Decoding behavioural responses of green hotel guests: A deeper insight into the application of the theory of planned behaviour. *International Journal of Contemporary Hospitality Management*, 31(6), 2509–2525
- Patel, H. R., & Joseph, J. M. (2016). Questionnaire designing process: A review. *Journal of Clinical Trials*, 6(2), 1–7.
- Purnamawati, I. G. A., Jie, F., & Hatane, S. E. (2022). *Cultural change shapes the sustainable development of religious ecotourism villages in Bali, Indonesia*. Sustainability, 14, 7368. <https://doi.org/10.3390/su14127368>
- Rahimi, R., Köseoglu, M. A., Ersoy, A. B., & Okumus, F. (2017). Customer relationship management research in tourism and hospitality: A state-of-the-art. *Tourism Review*, 72(2), 209–220. <https://doi.org/10.1108/TR-01-2017-0011>
- Raihan, M. M. H. (2021). *Mental health consequences of COVID-19 pandemic on adult population: A systematic review*. Mental Health Review Journal, 26(1), 42–54. <https://doi.org/10.1108/MHRJ-07-2020-0044>
- Rival, Y. (2025). *Sustainable tourism in island environments: Developing a model for the post-COVID-19 era in French Polynesia*. Revue Management & Avenir, 146, 19–32.
- Romanelli, M., Gazzola, P., Grechi, D., & Pollice, F. (2021). *Towards a sustainability-oriented religious tourism*. Systems Research and Behavioral Science, 38, 386–396. <https://doi.org/10.1002/sres.2791>
- Ruiz-Real, J. L., Uribe-Toril, J., & Gázquez-Abad, J. C. (2020). *Destination branding: Opportunities and new challenges*. Journal of Destination Marketing & Management, 17, 100453. <https://doi.org/10.1016/j.jdmm.2020.100453>
- Sardana, N., Shekoohi, S., Cornett, E. M., & Kaye, A. D. (2023). Qualitative and quantitative research methods. In *Substance use and addiction research* (pp. 65–69). Academic Press.
- Sayuti, R. H. (2023). *Community readiness in implementing sustainable tourism on small islands: Evidence from Lombok, Indonesia*. Sustainability, 15, 9725. <https://doi.org/10.3390/su15129725>
- Shen, C. (2025). Social media marketing and digital influence for visitor flow management in sustainable heritage tourism. *Scientific Reports*, 15, Article 45767. <https://doi.org/10.1038/s41598-025-28555-9>

Shinde, K. A., & Olsen, D. H. (2020). *The environmental impacts of religious tourism*. In Religious tourism and the environment. CAB International.

Shinde, K. A., & Olsen, D. H. (2023). *Reframing the intersections of pilgrimage, religious tourism, and sustainability*. Sustainability, 15, 461. <https://doi.org/10.3390/su15010461>

Soares, J. R. R., Romo, R. S., Lechuga Sancho, M. P., Casado Claro, M. F., & Gomes de Souza, A. (2026). *Theoretical horizons of conscious tourism: A bibliometric exploration of its conceptual, social, and intellectual structures*. Sustainable Development, 34(Suppl. 1), 964–981. <https://doi.org/10.1002/sd.70203>

Stergiou, D. P., & Nella, A. (2024). ChatGPT and tourist decision-making: An accessibility–diagnosticity theory perspective. International Journal of Tourism Research, 26(5), e2757. <https://doi.org/10.1002/jtr.2757>

UN Tourism. (n.d.). *Sustainable development: Small Islands Developing States (SIDS)*. <https://www.untourism.int/sustainable-development/small-islands-developing-states>

Veal, A. J. (2011). *Research methods for leisure and tourism: A practical guide* (4th ed.). Pearson.

Veseli, A., Bytyqi, L., Hasanaj, P., & Bajraktari, A. (2025). *The impact of digital marketing on promotion and sustainable tourism development*. Tourism and Hospitality, 6(2), 56. <https://doi.org/10.3390/tourhosp6020056>

Walker, T. B. (2020). *A review of sustainability, tourism, and the marketing opportunity for adopting the Cittàslow model in Pacific small islands*. Tourism Review International, 23, 99–114 <https://doi.org/10.3727/154427219X15741004672657>

Wang, X., Zhong, L., Wang, Z., & Xia, Q. (2025). Wake up green power: experimental research on how hotel biophilic design nudges green customer citizenship behaviour. Current Issues in Tourism, 1-19.

Xu, N., & Li, H. (2025). *Towards management of sustainable tourism development in coastal destinations of the Bohai Rim: Insights from a tourism carrying capacity analysis*. Discover Sustainability, 6(1), 168. <https://doi.org/10.1007/s43621-025-00951-1>

Zhang, M., Zhou, Y., & Sang, S. (2025). *Vulnerability analysis of the economic–social–ecological complex system of island tourism destinations*. PLOS ONE, 20(7), e0324714. <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0324714>

Παράρτημα Α: Ερωτηματολόγιο

Ενότητα Α: — Δημογραφικά στοιχεία

1. Α1. Φύλο *

- ☐ Άνδρας
- ☐ Γυναίκα
- ☐ Άλλο
- ☐ Προτιμώ να μην απαντήσω

1. Α2. Ηλικιακή ομάδα *

- ☐ 18–24
- ☐ 25–34
- ☐ 35–44
- ☐ 45–54
- ☐ 55+

1. Α3. Επίπεδο εκπαίδευσης *

- ☐ Απόφοιτος Γυμνασίου
- ☐ Απόφοιτος Λυκείου
- ☐ ΙΕΚ / Κολλέγιο
- ☐ Προπτυχιακές σπουδές
- ☐ Μεταπτυχιακές σπουδές
- ☐ Διδακτορικό
- ☐ Άλλο

Ενότητα Β: Αντιλήψεις, ταξιδιωτική συμπεριφορά και ψηφιακά μέσα

1. B1. Έχετε επισκεφθεί τους Παξούς; *

Mark only one oval.

☐ Ναι

☐ Όχι

1. B2. Πόσο συχνά χρησιμοποιείτε ψηφιακά μέσα ή μέσα κοινωνικής δικτύωσης για ταξιδιωτική ενημέρωση; *

☐ Πολύ συχνά

☐ Συχνά

☐ Μερικές φορές

☐ Σπάνια

☐ Ποτέ

1. B3. Ποια ψηφιακά μέσα χρησιμοποιείτε περισσότερο για ταξιδιωτική ενημέρωση; *

Check all that apply.

☐ Instagram

☐ TikTok

☐ Facebook

☐ YouTube

☐ TripAdvisor

☐ Booking.com

☐ Travel blogs / ιστοσελίδες

☐ Άλλο

1. Β4. Παρακαλώ δηλώστε τον βαθμό συμφωνίας ή διαφωνίας σας με τις παρακάτω προτάσεις.

*

	Διαφωνώ απόλυτα	Διαφωνώ	Ούτε συμφωνώ ούτε διαφωνώ	Συμφωνώ	Συμφωνώ απόλυτα
Τα social media επηρεάζουν τις ταξιδιωτικές μου επιλογές.	☐	☐	☐	☐	☐
Οι διαδικτυακές κριτικές επηρεάζουν την επιλογή προορισμού μου.	☐	☐	☐	☐	☐
Οι φωτογραφίες και τα βίντεο στα social media επηρεάζουν την εικόνα που σχηματίζω για έναν προορισμό.	☐	☐	☐	☐	☐
Οι ψηφιακές πλατφόρμες διευκολύνουν την οργάνωση των ταξιδιών μου.	☐	☐	☐	☐	☐

Ενότητα Γ: Βιωσιμότητα στον τουρισμό

	Διαφωνώ απόλυτα	Διαφωνώ	Ούτε συμφωνώ ούτε διαφωνώ	Συμφωνώ	Συμφωνώ απόλυτα
Η προστασία του φυσικού περιβάλλοντος είναι σημαντική στον τουρισμό.	☐	☐	☐	☐	☐
Οι μικροί νησιωτικοί προορισμοί πρέπει να αναπτύσσονται με βιώσιμο τρόπο.	☐	☐	☐	☐	☐
Ο μαζικός τουρισμός μπορεί να επηρεάσει αρνητικά μικρούς προορισμούς.	☐	☐	☐	☐	☐
Προτιμώ προορισμούς που σέβονται το περιβάλλον και την τοπική κοινωνία.	☐	☐	☐	☐	☐
Η βιώσιμη τουριστική ανάπτυξη συμβάλλει στη διατήρηση της τοπικής ταυτότητας.	☐	☐	☐	☐	☐

Ενότητα Δ: Οικοτουρισμός

1. Δ1. Παρακαλώ δηλώστε τον βαθμό συμφωνίας ή διαφωνίας σας με τις παρακάτω προτάσεις.

*

Mark only one oval per row.

	Διαφωνώ απόλυτα	Διαφωνώ	Ούτε συμφωνώ ούτε διαφωνώ	Συμφωνώ	Συμφωνώ απόλυτα
Ο οικοτουρισμός συμβάλλει στη βιώσιμη ανάπτυξη μικρών νησιών.	☐	☐	☐	☐	☐
Θα με ενδιέφερε να συμμετέχω σε οικοτουριστικές δραστηριότητες στους Παξούς.	☐	☐	☐	☐	☐
Οι Παξοί διαθέτουν δυνατότητες ανάπτυξης οικοτουρισμού.	☐	☐	☐	☐	☐
Η ψηφιακή προβολή μπορεί να ενισχύσει τον οικοτουρισμό στους Παξούς.	☐	☐	☐	☐	☐
Θα επέλεγα έναν προορισμό για οικοτουριστικές δραστηριότητες στη φύση.	☐	☐	☐	☐	☐

Ενότητα Ε: Θρησκευτικός τουρισμός

	Διαφωνώ απόλυτα	Διαφωνώ	Ούτε συμφωνώ ούτε διαφωνώ	Συμφωνώ	Συμφωνώ απόλυτα
Τα θρησκευτικά και πολιτιστικά μνημεία αυξάνουν το ενδιαφέρον μου για έναν προορισμό.	☐	☐	☐	☐	☐
Ο θρησκευτικός τουρισμός μπορεί να συμβάλει στη βιώσιμη ανάπτυξη μικρών νησιών.	☐	☐	☐	☐	☐
Θα με ενδιέφερε να επισκεφθώ θρησκευτικά ή πολιτιστικά σημεία ενδιαφέροντος στους Παζούς.	☐	☐	☐	☐	☐
Η ψηφιακή προβολή θρησκευτικών σημείων επηρεάζει την πρόθεσή μου να επισκεφθώ	☐	☐	☐	☐	☐

Ενότητα ΣΤ: Σύντομη ερώτηση

1. ΣΤ1. Προαιρετικά: Τι θεωρείτε ότι θα μπορούσε να βελτιώσει την ψηφιακή προβολή των Παξών;

Υπεύθυνη Δήλωση Συγγραφέα:

Δηλώνω ρητά ότι, σύμφωνα με το άρθρο 8 του Ν. 1599/1986 και τα άρθρα 2,4,6 παρ. 3 του Ν. 1256/1982, η παρούσα εργασία αποτελεί αποκλειστικά προϊόν προσωπικής εργασίας και δεν προσβάλλει κάθε μορφής πνευματικά δικαιώματα τρίτων και δεν είναι προϊόν μερικής ή ολικής αντιγραφής, οι πηγές δε που χρησιμοποιήθηκαν περιορίζονται στις βιβλιογραφικές αναφορές και μόνον.